

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ
ΔΙΠΛΩΜΑΤΟΥΧΩΝ ΑΝΩΤΑΤΩΝ ΣΧΟΛΩΝ
ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑΣ ΕΝΩΣΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ
Βρυσακίου 15 & Κλάδου, 105 65 Αθήνα
τηλ.: 210 3215 146/fax: 210 3215 147
e-mail: sadas-pea@tee.gr • www.sadas-pea.gr

'ARCHITEKTONES'
JOURNAL OF THE ASSOCIATION OF GREEK ARCHITECTS

Issue 38, Cycle B, March/April 2003
Vrυσakίου 15 & Kλάδου, 105 55 Athens
tel.: +30 210 3215 146/fax: +30 210 3215 147

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

Πρόεδρος: Παναγιώτης Γεωργακόπουλος
Αντιπρόεδρος: Παναγιώτης Δεσποτόπουλος
Γεν. Γραμματέας: Θανάσης Παπιάς
Ταμίας: Βασίλης Καλλιωνάτης
Ειδ. Γραμματέας: Αλέκος Βράκας
Μέλη: Μηνάς Αγγελίδης
Δημήτρης Αναστασιάδης
Δημήτρης Μαραβέας
Κώστας Μπαρδάκης
Κώστας Μπελιμπασάκης
Παντελής Νικολακόπουλος
Ειρήνη Σιγάλα-Μαγιάφα
Αλέκος Χαλικιάς
Βασίλης Χατζηκίδης
Φραγκίσκα Χρυσολούρη

ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ-ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ
ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΝΟΜΟ
Παναγιώτης Γεωργακόπουλος

Τα ενυπόγραφα άρθρα εκφράζουν
τις απόψεις των συντακτών τους.
Οι επίσημες θέσεις του ΣΑΔΑΣ και των άλλων
Συλλόγων Αρχιτεκτόνων δημοσιεύονται στη
στήλη Δραστηριότητες του συλλόγου.

Τιμή τεύχους 0,003 €

ΕΚΔΟΤΗΣ

Σωτήρης Δημακόπουλος
ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΕΚΔΟΣΗΣ-ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΙΣ
ΕΚΔΟΤΙΚΗ 3D P. Δημακοπούλου & ΣΙΑ ΕΕ
Βουλιαγμένης 49, 116 36 Αθήνα
τηλ.: 210 9931 839, 9235 487
fax: 210 9222 743
ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΚΔΟΣΗΣ
Όλγα Εμμανουηλίδου
ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
Γιώργος Καλομηνίδης
ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΩΝ
Κυριάκος Κοσμάς
ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΩΝ
ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΙΣ
Λάμπης Δορλής
Βάνα Διαμαντοπούλου, Αρετή Κατή,
Μέλπω Παπαδοπούλου, Τζένη Κουτρή,
Ουρανία Καβαθαδά
ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ
Νίκη Δανιηλίδου
DTP SERVICE

Φίλωνος 64 Δάφνη, τηλ.: 210 9709 586
ΕΚΤΥΠΩΣΗ-ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ
Περαντινός-Κανάκης ΟΕ
Φίλωνος 64 Χαραυγή, τηλ.: 210 9716 847
ΑΠΟΣΤΟΛΗ: Ευάγγελος Μοσχόφης

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΕΣ

Περιοδικό του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ ■ τεύχος 38 – περίοδος Β ■ Μάρτιος/Απρίλιος 2003

Περιεχόμενα

18 «Σημείωμα της σύνταξης»

Ε Π Ι Κ Α Ι Ρ Α

- 20 «Δραστηριότητες Δ.Σ. ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ»
22 Ημερίδα «Αρχιτεκτονική: Είδωλα και προσωπεία»
25 **Ν. Σκουτέλης, Φ. Ζανόν**, «Διαμόρφωση Πλατείας
Ελευθερίας Ηρακλείου Κρήτης»
28 **Α. Κωτσάκη**, «Οι ελληνικές διακρίσεις του
Αρχιτεκτονικού Διαγωνισμού "Εφήμερες
κατασκευές στην πόλη της Αθήνας"»
31 **Η. Μπεριάτος**, «Το παλμικό φαινόμενο στο
σχεδιασμό»

Α Φ Ι Ε Ρ Ω Μ Α

Δημόσια συζήτηση για την αρχιτεκτονική (3)

- 50 **Α. Ρόκας**, «Lumini και Sombri»
53 **Α. Μαριάτος**, «Αυτοσυνειδησία του κλάδου: Ποιοι
και με ποιους είμαστε;»
55 **Ν. Γεωργιάδης**, «Η αρχιτεκτονική συνείδηση και η
αρχιτεκτονική σαν είδηση»
59 **Β. Νάκου**, «Η αρχιτεκτονική και ο υπόλοιπος
κόσμος: Διαπολιτιστικά ζητήματα»
61 **Α. Βρυχέα**, «Σκέψεις για την πτώχευση της
αρχιτεκτονικής και μια πρόταση για άμεση δράση»
64 **Ν. Καζέρος, Ζ. Κωστοπούλου, Β. Μανιδάκη, Χ.
Παρακεντέ, Ε. Τζιρτζιλάκη**, «Οι αρχιτεκτονικοί
διαγωνισμοί, η Αθήνα και οι πολίτες»
66 **Μ. Μπαμπάλου-Νουκάκη, Α. Νουκάκη**, «Για τη
μελέτη της ανάπλασης της Λεωφόρου Αλεξάνδρας
και Κουντουριώτικων»
70 **Β. Παναγιωτοπούλου**, «3 πλατείες = Δωμάτια
λειτουργίας ... (Αντο)-χής»

Ε Ι Δ Η Σ Ε Ι Σ

Δ Ι Α Γ Ω Ν Ι Σ Μ Ο Σ

74 **Πλατεία Εθνικής Αντίστασης Ηλιούπολης**

Στο εξώφυλλο: Οι ελληνικές διακρίσεις
στο διεθνή αρχιτεκτονικό διαγωνισμό
«Εφήμερες κατασκευές στην πόλη της
Αθήνας»

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Μιχάλης Α. Βιδάλης
Φάνια Δορκοφύκη
Γιάννης Ζερβός
Διονύσης Καννάς
Ειρήνη Κουφέλη
Αμαλία Κωτσάκη
Έλενα Λαϊνά
Μιχάλης Λεφαντζής
Βασιλική Παναγιωτοπούλου
Αναστασία Πεπέ
Κυριάκος Πιπίνης
Γιώργος Μ. Σαρηγιάννης

Γραμματεία Σ.Ε.: Στέλλα Ρίζου

Επιθυμία του Συλλόγου είναι, να αξιοποιήσει τις απόψεις όλων των συναδέλφων μέσα από τις σελίδες του περιοδικού. Είναι δυνατόν, όλες οι συνεργασίες που θα αποστέλλονται στο περιοδικό, είτε υπό μορφή παρουσιάσεων έργων, θέσεων και επιστολών να καταχωρούνται στις σελίδες του.

Η Σ.Ε. ενημερώνει όλους τους συναδέλφους που επιθυμούν να αποστείλουν υλικό, να τηρούν τις αναγκαίες τεχνικές προδιαγραφές που ισχύουν για το περιοδικό.

ΤΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΕΙΝΑΙ ΑΠΟΘΗΚΕΥΜΕΝΑ ΣΕ ΔΙΣΚΕΤΑ ΚΑΙ ΝΑ ΣΥΝΟΔΕΥΟΝΤΑΙ ΑΠΟ PRINT-OUT ΚΑΙ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΥΛΙΚΟ. ΓΙΑ ΑΡΘΡΑ ΑΦΙΕΡΩΜΑΤΩΝ Η ΕΚΤΑΣΗ ΤΟΥΣ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΚΥΜΑΙΝΕΤΑΙ ΑΠΟ 1000-1200 ΛΕΞΕΙΣ (ΣΥΜΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΟΜΕΝΩΝ ΤΩΝ ΠΑΡΑΠΟΜΠΩΝ Ή ΤΩΝ ΣΗΜΕΙΩΣΕΩΝ), ΓΙΑ ΑΡΘΡΑ ΕΠΙΚΑΙΡΩΝ 700 ΛΕΞΕΙΣ ΚΑΙ ΓΙΑ ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ 400 ΛΕΞΕΙΣ. ΕΙΝΑΙ ΑΠΑΡΑΙΤΗΤΗ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΗ ΓΙΑ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ Σ.Ε. ΤΟ ΥΛΙΚΟ ΝΑ ΑΠΟΣΤΕΛΛΕΤΑΙ ΜΟΝΟ ΣΤΗΝ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΤΟΥ ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ. ΤΟ ΙΔΙΟ ΙΣΧΥΕΙ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΓΙΑ ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ.

Θα είναι πολύ χρήσιμο για όλους το περιοδικό να ΔΙΑΒΑΖΕΤΑΙ και να ασκείται κριτική για το περιεχόμενο και την εμφάνισή του από όλους τους συναδέλφους.

Θάλεγε κανείς πως με αύξουσα συχνότητα και πυκνότητα, ένα από τα κύρια ζητήματα που παρευρίσκονται στο τραπέζι της συζήτησης για τη συγκρότηση του σύγχρονου δημόσιου βίου μας, είναι η αρχιτεκτονική. Μεγάλη απόουσα, για δεκαετίες, στο νεοελληνικό αστικό τοπίο, μονοπωλεί σχεδόν το ενδιαφέρον πολιτών και πολιτικών, ειδικών και ιθυνόντων, δημοσιογράφων και life-στυλιστών...

Βέβαια το ερώτημα είναι αν και με ποιους όρους διεξάγεται εν τέλει αυτή η «συζήτηση»(;). Biennale: Αθήνα, απόλυτος ρεαλισμός, CD-ROM: Η ανακάλυψη της σύγχρονης αρχιτεκτονικής... στην Αθήνα, Εφήμερες κατασκευές, «Αρχιτεκτονικής αγώνας άγονος», «Αρχιτεκτονική χωρίς αρχιτέκτονες», «Lifting στην Αθήνα», «Αθήνα: Πράσινη πόλη», «Οι αρχιτέκτονες δεν διδάσκονται κηποτεχνία», «Ομόνοια και δικόνους», «Μοναστηράκι: Η δημόσια συζήτηση για μια πλακόστρωση», «Πλατεία Ελευθερίας στο Ηράκλειο Κρήτης: Η κατεδάφιση μιας πλατείας»...

Οι «Αρχιτέκτονες», προσπαθώντας να ικνηλατήσουν αυτό τον άλλο δρόμο της αρχιτεκτονικής, που ελάχιστα προσεγγίζεται δημόσια, μετά από την ημερίδα που διοργάνωσαν με τον αντιστιχτικό, στα τεκταινόμενα, τίτλο «Αρχιτεκτονική: Είδωλα και προσωπεία», επιχειρούν να συνεχίσουν τη «συζήτηση». Δίνουν λοιπόν το λόγο σε φωνές αρχιτεκτόνων που μάχονται καθημερινά σε διαφορετικές ο καθένας τους επάλξεις, αναμένοντας ταυτόχρονα τη συμμετοχή και το λόγο όλων μας, ώστε να τον συγκροτήσουμε κάποτε επιτέλους ως σώμα.

Έτσι ο **Αργύρης Ρόκας**, εξετάζει το ζήτημα της κριτικής της αρχιτεκτονικής. Ξεκαθαρίζοντας πρώτα απ' όλα το τι δεν είναι κριτική γι' αυτόν, ορίζει με σαφήνεια το πλαίσιο της. Καταπιάνεται δε με το ευαίσθητο θέμα των αρχιτεκτονικών διαγωνισμών, εκεί όπου η κριτική σαν διαδικασία οφείλει να αποτινάξει το κοστούμι της «αρχιτεκτονικής πασαρέλας» και να προσανατολιστεί στον ορίζοντα της συγκρότησης μιας πρότασης απόψεων, μια καθαρά συνθετική διαδικασία που αναδεικνύει το αρχιτεκτονικό έργο ως «την ποιητική μετουσίωση της ύλης σε νόημα προς χάριν του ανθρώπου που το κατοικεί».

Ο **Ανδρέας Μαριάτος**, ένας από τους δύο διακριθέντες αρχιτέκτονες στον πολυσυζητημένο διαγωνισμό του κτιρίου του Δικηγορικού Συλλόγου της Αθήνας (Α' Βραβείο), εισέρχεται στη «συζήτηση» με το σκληρό και στακάτο λόγο του. Συγκροτεί τον πίνακα ενός ruzzle, για το παρελθόν, το παρόν, αλλά και το μέλλον ενός αναμενόμενου εφεδρικού αρχιτεκτονικού στρατού ο οποίος θα διεκδικήσει άμεσα την επιβίωσή του. Ταυτόχρονα όμως θα ζητήσει ευθύνες για την παραπλάνηση που έχει υποστεί, τόσο κατά τη διάρκεια των σπουδών του, όσο και από την απομονωμένη συντεχνία στην οποία καλείται να ενταχθεί και η οποία στερείται κοινωνικού ερείσματος. Κατά το Μαριάτο, η θέση όλων μας οφείλει να είναι «η πραγματικότητα της μαζικής μη επώνυμης αρχιτεκτονικής».

Ο **Νίκος Γεωργιάδης** της ομάδας Anamorphosis, θίγει το επίκαιρο ζήτημα της χρησιμοποίησης της αρχιτεκτονικής ως είδησης από τα ΜΜΕ, τα οποία στο όνομα μιας πιο «κατανοητής» γλώσσας την απογυμνώνουν από το ουσιαστικό περιεχόμενό της, αποκλείοντας τις περισσότερες φορές και το όνομα του αρχιτέκτονα δημιουργού της. Κατά τον Γεωργιάδη η αρχιτεκτονική καλείται πρώτιστα να ξαναδιαβαστεί όχι ως «άποψη για το χώρο», αλλά ως «είδος σκεπτόμενου χώρου» και τα ΜΜΕ οφείλουν «να μάθουν αυτό το χωρικό κώδικα και να τον μιλήσουν, γιατί η αρχιτεκτονική δεν έχει ανάγκη από αναμετάδοση».

Η **Βασιλική Νάκου** αναγνωρίζει πως το «έδαφος», παρότι στο παρελθόν αποτελούσε θεμελιώδες σημείο αναφοράς της ανθρώπινης δραστηριότητας και νόησης, στο σύγχρονο πολιτισμό των διαρκών μεταβολών και καμπυλώσεων του χώρου και του χρόνου επεκτείνεται απείρως. Επάνω στο σώμα του «η αρχιτεκτονική ιδέα πλασματική ή πραγματική συγκροτείται ως αποτέλεσμα συνοχής γραμμών που συνθέτουν ένα "χάρτη". Αυτός ο χάρτης της προσφέρει την αίσθηση της γνώσης, στη βάση της οποίας καλείται να αναπτύξει κάθε φορά το μεταφορικό της λεξιλόγιο». Αυτό το «χάρτη» καλούμεθα κάθε φορά να εξερευνήσουμε, ώστε να εισχωρήσουμε στο αρχιτεκτονημένο σύμπαν και να το κατανοήσουμε.

Στην επανασύνδεσή της με την κοινωνία βλέπει η **Άννη Βρυχέα** το μέλλον της αρχιτεκτονικής και καταθέτει πρόταση δράσης: «Να αποτρέψουμε την εξαφάνιση του προσφυγικού συνοικισμού των Κουντουριώτικων της Λεωφόρου Αλεξάνδρας από την Αθήνα». Οι ευθύνες για την πτώχευση της αρχιτεκτονικής ανήκουν κυρίως στην πολιτεία αλλά και στους επαγγελματίες και πανεπιστημιακούς που ολιγόωρσαν. Ανάγκη στροφής λοιπόν του περιεχομένου της αρχιτεκτονικής κατά τη Βρυχέα, ώστε να απαντά στις διαφοροποιημένες ανάγκες που εκφράζουν οι πολλαπλές κοινωνίες πολιτών, για να μπορέσει η αρχιτεκτονική να «ξανακερδίσει τη χαμένη πνευματικότητα και την ενότητα σκέψης και πράξης».

Οι μελετητές του Α' Βραβείου της πλατείας στο Μοναστηράκι, **Ν. Καζέρος-Ζ. Κωστοπούλου-Β. Μανιδάκη-Χ. Παρακεντέ-Ε. Τζιτζιλιάκη** απαντούν στις γνωστές δηλώσεις του Γ. Καλαντίδη, προέδρου της ΕΑΧΑ, ότι θα παραμείνουν «για πάντα νέοι», αν αυτό θεωρείται συνώνυμο της μη αποδοχής από μέρος τους των εξευτελισμών, των συμβιβασμών και των διαψεύσεων του οράματός τους για την πόλη και το δημόσιο χώρο.

Τέλος στο ίδιο μότο οι μελετητές της ανάπλασης της Λεωφόρου Αλεξάνδρας και των Κουντουριώτικων, **Μ. Μπαμπάλου-Νουκάκη** και **Α. Νουκάκης**, καταθέτουν τη δική τους «πικρή» εμπειρία με τον ΕΑΧΑ, που ως τελική έκβαση είχε την πλήρη διακοπή της εξέλιξης της μελέτης που τους είχε ανατεθεί, σε συνεργασία και με τους Β. Γιαννάκη και Σ. Καρακώστα.

Η Πλατεία Ελευθερίας στο Ηράκλειο Κρήτης, αρχ.: Ν. Σκουτέλης, Φ. Ζανόν, S. Radic, φωτ. Ε. Αττάλη, 1998 [από το φωτογραφικό αρχείο της Έκθεσης «Τοπία Εκμοντερνισμού - Ελληνική αρχιτεκτονική 1960 και 1990»]

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ

Συνεδρίασε και συγκροτήθηκε σε σώμα το Διοικητικό Συμβούλιο του ΣΑΔΑΣ-Πανελληνίας Ένωσης Αρχιτεκτόνων, το οποίο εκλέχτηκε από τη Γ.Σ. της Αντιπροσωπείας που είχε πραγματοποιηθεί στις 01.02.2003.

Η συνεδρίαση του Δ.Σ. πραγματοποιήθηκε την Τετάρτη 12 Μαρτίου 2003 και η σύνθεσή του έχει ως εξής:

Πρόεδρος:	Παναγιώτης	Γεωργακόπουλος
Αντιπρόεδρος:	Παναγιώτης	Δεσποτόπουλος
Γεν. Γραμματέας:	Θανάσης	Παππάς
Ταμίας:	Βασίλης	Καλλονιάτης
Ειδ. Γραμματέας:	Αλέκος	Βράκας
Μέλη:	Μηνάς	Αγγελίδης
	Δημήτρης	Αναστασιάδης
	Δημήτρης	Μαραβέας
	Κώστας	Μπαρδάκης
	Κώστας	Μπελιμπασάκης
	Παντελής	Νικολακόπουλος
	Ειρήνη	Σιγάλα-Μαγιάφα
	Αλέκος	Χαλικιάς
	Βασίλης	Χατζηκίδης
	Φραγκίσκος	Χρυσολούρη

ΨΗΦΙΣΜΑ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Το Διοικητικό Συμβούλιο του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ:

- Καταδικάζει την εισβολή στο Ιράκ των αμερικανικών και βρετανικών δυνάμεων καθώς και τη συνδρομή όλων εκείνων που βοηθούν την εισβολή αυτή. Η εισβολή αποτελεί ανοικτή πρόκληση για τη συντριπτική πλειοψηφία των κρατών και των λαών του πλανήτη, καταπατά κάθε έννοια νομιμότητας και διεθνούς δικαίου και εγκυμονεί σοβαρότατους κινδύνους για το μέλλον της ανθρωπότητας μέσα από τη λογική του «προληπτικού πολέμου» και της «απελευθέρωσης και άλλων λαών».

- Ζητάει να μη συνδράμει η Ελλάδα με οποιοδήποτε τρόπο στον ιμπεριαλιστικό αυτό πόλεμο. Διότι η συμμετοχή της, είναι συμμετοχή στη γενοκτονία του Ιρακινού λαού, που είναι το κύριο θύμα αυτού του πολέμου.

- Εκφράζει τον αποτροπιασμό του για τα φαινόμενα εκφυλισμού και ρητορικής υποκρισίας, που παρουσιάζονται παγκοσμίως και σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, που με «ανθρωπιστική ευαισθησία» δηλώνουν ότι θα βοηθήσουν την εκ των υστέρων ανασυγκρότηση του Ιράκ.

- Καλεί τους αρχιτέκτονες, αλλά και όλους τους μηχανικούς, να εκφράσουν την πλήρη αντίθεσή τους στον πόλεμο, συμμετέχοντας μαζικά σε όλες τις αντιπολεμικές εκδηλώσεις που γίνονται σε όλη τη χώρα, ενώνοντας τη φωνή τους με όλους εκείνους –φορείς, κινήσεις, κόμματα– που απαιτούν την άμεση κατάπαυση του πυρός και την αποχώρηση των δυνάμεων εισβολής από το έδαφος του Ιράκ.

Συμμετοχή του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ στην 20ή INFACOMA ΣΤΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Σημαντική ήταν η παρουσία του ΣΑΔΑΣ-Πανελληνίας Ένωσης Αρχιτεκτόνων στην 20ή INFACOMA στη Θεσσαλονίκη.

Ο Σύλλογος παρουσίασε τις δράσεις του και πρόβαλε τις εκδόσεις και κυρίως το περιοδικό «ΑΡΧΙΤΕ-

ΚΤΟΝΕΣ» στην 20ή Διεθνή Έκθεση Δομικών Υλικών και Εξοπλισμού που πραγματοποιήθηκε στη Θεσσαλονίκη από τις 27/2 έως 2/3/2003.

Στο περίπτερο 12 stand 1β, οι ενδιαφερόμενοι είχαν τη δυνατότητα να έλθουν σε επαφή με το ΣΑΔΑΣ-Πανελλήνια Ένωση Αρχιτεκτόνων και να ενημερωθούν για τις δραστηριότητές του.

Το περίπτερο επισκέφθηκε και ο Υπουργός Μακεδονίας-Θράκης Γιώργος Πασχαλίδης, ο οποίος ενημερώθηκε για τις δράσεις του ΣΑΔΑΣ-Πανελληνίας Ένωσης Αρχιτεκτόνων, ενώ παρακολούθησε βίντεο με το πανόραμα της σύγχρονης αρχιτεκτονικής της πόλης της Θεσσαλονίκης που είχε προετοιμάσει ο Σύλλογος Αρχιτεκτόνων Θεσσαλονίκης.

Αρχιτεκτονικός Διαγωνισμός: «Διαμόρφωση της Πλατείας Μοναστηρακίου και των μετώπων των κτιρίων που την περιβάλλουν»

Προς ΕΑΧΑ Α.Ε. και Δ/ση Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Μνημείων, Τμήμα Βυζαντινών Κοινοποίηση: Τύπος - ΜΜΕ

Ο ΣΑΔΑΣ-Πανελλήνια Ένωση Αρχιτεκτόνων οφείλει να σημειώσει με έμφαση και να ζητήσει το σεβασμό στο θεσμό των Αρχιτεκτονικών Διαγωνισμών.

Σχετικά με τον παραπάνω διαγωνισμό ζητάμε:

1. Να υλοποιηθεί η βραβευμένη μελέτη στον Πανευρωπαϊκό Διαγωνισμό Προσεδίδω για τη «Διαμόρφωση της Πλατείας Μοναστηρακίου και των μετώπων των κτιρίων που την περιβάλλουν», όπως αυτή διαμορφώθηκε από τα νέα δεδομένα (αρχαιολογικά ευρήματα) και τις παρατηρήσεις της αρμόδιας εφορείας αρχαιοτήτων και της ΑΤΤΙΚΟ ΜΕΤΡΟ Α.Ε.

2. Να διασφαλιστούν το πνεύμα, οι αρχές και τα στοιχεία της μελέτης, όπως αυτά προτάθηκαν και βραβεύτηκαν στον αρχιτεκτονικό διαγωνισμό και στη συνέχεια πήραν οριστική μορφή στα επόμενα στάδια της μελέτης.

3. Να υποστηριχθεί έμπρακτα ο θεσμός των Αρχιτεκτονικών Διαγωνισμών, σε μια στιγμή που η αρχιτεκτονική και οι αρχιτέκτονες απαξιώνονται στο βωμό των ανωνύμων, πλην όμως των λεγόμενων μεγάλων έργων.

Αρχιτεκτονική: Είδωλα και προσωπεία

Η ΠΡΟΒΟΛΗ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ

Η Αρχιτεκτονική, ανοίγοντας οδούς επικοινωνίας με τα ΜΜΕ, αλλά και με κάθε δράση, που την προάγει και συντείνει στην αναγνώρισή της από το ευρύ κοινό, θα επιτύχει την αιτούμενη προβολή της στην κοινωνία.

Αυτό τονίστηκε στις περισσότερες εισηγήσεις και παρεμβάσεις, που φιλοξενήθηκαν σε ημερίδα, που οργάνωσε στις 20 Φεβρουαρίου, το περιοδικό «ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΕΣ», του ΣΑΔΑΣ-Πανελληνίας Ένωσης Αρχιτεκτόνων, στην Αίθουσα Εκδηλώσεων του Βυζαντινού Μουσείου Αθήνας, υπό την αιγίδα του Τεχνικού Επιμελητηρίου Ελλάδας και του Δικτύου Αρχιτεκτονικής.

Η μεγάλη προσέλευση κοινού, τόσο από το χώρο των αρχιτεκτόνων, όσο και από το χώρο των ΜΜΕ, κατέδειξε το κοινό ενδιαφέρον για περαιτέρω γόνιμη συνεργασία των δύο κοινοτήτων και σχολιάστηκε θετικά στους χαιρετισμούς, που απεύθυναν η διευθύντρια του Δικτύου Αρχιτεκτονικής, εκπροσωπώντας το ΥΠΠΟ, κα Μαρία Θεοδώρου, η εκπρόσωπος του

ΥΠΕΧΩΔΕ κα Φούλη Κοσμόγλου, ο εκπρόσωπος του Συλλόγου Αρχιτεκτόνων Κύπρου κ. Γρηγόρης Πατσαλοσαββής και ο διευθυντής του Βυζαντινού Μουσείου Αθήνας, κ. Δημήτρης Κωνσταντίνος. Το ΤΕΕ εκπροσώπησε ο αρχιτέκτων κ. Λουκιανός Παγώνης. Ο πρόεδρος του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ στον εναρκτηριο χαιρετισμό του σημείωσε ότι είναι πλέον ανάγκη, με συστηματικές παρεμβάσεις όπως αυτή της ημερίδας, που αποτέλεσε μια καλή αρχή, να σπάσει ο κύκλος της εσωστρέφειας, ώστε η σύγχρονη αρχιτεκτονική να έρθει στο προσκήνιο ως μία ολοκληρωμένη επιστημονική, τεχνική, παραγωγική πρόταση, με παρεμβατικό χαρακτήρα.

Οι Εισηγήσεις

Οι εισηγήσεις και οι χαιρετισμοί συντονίστηκαν από το προεδρείο της εκδήλωσης, που αποτελούνταν από τους Γιώργο Σαρηνιάννη, Ειρήνη Κουφέλη και Διονύση Καννά, αρχιτέκτονες, μέλη της συντακτικής επιτροπής.

Μεταξύ των εισηγήσεων, που αναπτύχθηκαν, ο

αρχιτέκτων Γιώργος Πανέτσος, αναπληρωτής Καθηγητής Παν. Πατρών, επισήμανε το «ματαιωμένο άλμα της δεκαετίας του '90», θίγοντας καίρια τη χαμένη ευκαιρία προσφοράς των Ολυμπιακών Έργων σ' αυτό που λέγεται Δημόσια Αρχιτεκτονική, η οποία συνεχώς υποβαθμίζεται και αυτό αναπόφευκτα αντικατοπτρίζεται στην προβολή της. Ο Αριστείδης Αντονάς, Αρχιτέκτων, Επίκουρος Καθηγητής Παν. Θεσσαλίας ανίχνευσε την ελληνικότητα μέσα στις διαδικασίες προβολής της σύγχρονης, ελληνικής αρχιτεκτονικής. Ο μύθος του Δαιδάλου στάθηκε ο μίτος της Πολυξένης Μάντζου, Αρχιτέκτονας, Επίκουρος Καθηγήτριας Παν. Θράκης, όταν επιχείρησε να προσεγγίσει τη λειτουργία των ψηφιακών μέσων αναπαράστασης και διαχείρισης του αρχιτεκτονικού έργου. Μια νέα προοπτική στην προβολή της Αρχιτεκτονικής δόθηκε από το Ζάφο Ξαγοράρη, εικαστικό, λέκτορα της ΑΣΚΤ, ο οποίος διέκρινε την τάση της σύγχρονης καλλιτεχνικής δημιουργίας να χρησιμοποιεί ως εκφραστικό μέσο, όλο και περισσότερο τον πραγματικό χώρο. Ο δημοσιογράφος Νίκος Βατόπουλος, ειδικός σε θέματα Αρχιτεκτονικής και Πολεοδομίας στην εφημερίδα «ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ», μίλησε για την ανάγκη ανάπτυξης μιας νέας, εξωστρεφούς γλώσσας των αρχιτεκτόνων, που θα προδιαγράψει τους όρους της «συνάντησης» της Αρχιτεκτονικής με τα ΜΜΕ. Οι δημοσιογράφοι Αργύρης Δεμερτζής από την εφημερίδα «Ελεύθερος Τύπος» και Βάσω Χαραλαμπίδου από την εφημερίδα «ΤΟ ΒΗΜΑ», τόνισαν τον κίνδυνο απαξίωσης της Αρχιτεκτονικής από τυχόν παράλληλη πτώση του κύρους των ΜΜΕ, αιτούμενοι ταυτόχρονα τη συμβολή των επισήμων φορέων των Αρχιτεκτόνων για έγκυρη πληροφόρηση, τεκμηρίωση και παιδεία. Η Βασιλική Παναγιωτοπούλου, αρχιτέκτων, μέλος της Συντακτικής Επιτροπής του περιοδικού «ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΕΣ», στην εισήγηση της επιτροπής που παρουσίασε, τοποθέτησε τα ΜΜΕ στη θέση του «καθρέφτη», που θα όφειλε να αναπαριστά την αρχιτεκτονική πραγματικότητα και όχι να την κατασκευάζει με τους δικούς του όρους.

Η συζήτηση στρογγυλής τράπεζας

Η πολύ ενδιαφέρουσα συζήτηση στρογγυλής τράπεζας, που ακολούθησε, τεκμηρίωσε τη «συνάντηση» Αρχιτεκτονικής και ΜΜΕ, καθώς χαρακτηρίστηκε από την παρουσία δύο πολύ σημαντικών προσωπικοτήτων των δύο χώρων, του αρχιτέκτονα, καθηγητή κ. Δημήτρη Φατούρου και του δημοσιογράφου της εφημερίδας «ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ» κ. Αντώνη Καρκαγιάννη. Συνομιλώντας με τον Ανδρέα Κούρκουλα, αρχιτέκτονα, επίκουρο Καθηγητή ΕΜΠ, την αρχιτέκτονα Αμαλία Κωτσάκη και τον αρχιτέκτονα - εικαστικό Πάνο Κούρο, επίκουρο Καθηγητή Παν. Πατρών, έθιξαν την ακροβασία της πολιτικής βούλησης και διερεύνησαν την απουσία προβολής της Αρχιτεκτονικής από τα ΜΜΕ. Ο Δημήτρης Φατούρος τόνισε ότι κάθε προσπάθεια για συντονισμένη προβολή της Αρχιτεκτο-

νικής θα πρέπει να στηριχθεί σε αποτίμηση πολύ αξιόλογων προσπαθειών του παρελθόντος, στις οποίες έχουν συμβάλει οι αρχιτεκτονικές σχολές, αλλά και έγκριτοι δημοσιογράφοι, όπως ο πρωτεργάτης Αλέξανδρος Αλεξανδρόπουλος. Ο Αντώνης Καρκαγιάννης θεώρησε ότι αναγκαία προϋπόθεση για την προβολή της Αρχιτεκτονικής είναι η προκλητική της θέση, ως προς τα αρχιτεκτονικά, αλλά και τα κοινωνικά φαινόμενα. Ο Ανδρέας Κούρκουλας υπό τον τίτλο «Ο Αρχιτέκτων Σημίτης» επισήμανε τη σύγχυση, που επικρατεί στην προβολή του ρόλου του αρχιτέκτονα και τον αποπροσανατολισμό που αυτή επιφέρει. Η Αμαλία Κωτσάκη με μια αναδρομή στον τρόπο που πέρασαν στον ημερήσιο τύπο της εποχής οι επεμβάσεις του σημαντικότερου και πλέον συμβολικού δημο-

δίπλα: Άποψη της αίθουσας εκδηλώσεων του Βυζαντινού Μουσείου Αθήνας, όπου διοργανώθηκε η ημερίδα

*πάνω: Ο Πρόεδρος του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ Τ. Γεωργακόπουλος, το προεδρείο της ημερίδας (Δ. Καννάς, Ε. Κουφέλη, Γ. Σαρηνιάννη) και η εισηγήτρια της ΣΕ του περιοδικού ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΕΣ Β. Παναγιωτοπούλου
μέση: Το στρογγυλό τραπέζι: Α. Κούρκουλας, Γ. Καρκαγιάννης, Δ. Φατούρας, Α. Κωτσάκη και Π. Κούρος*

Διαμόρφωση Πλατείας Ελευθερίας Ηρακλείου Κρήτης

Νίκος Σκουτέλης, Φλάβιος Ζανόν, αρχιτέκτονες

οίου χώρου της Ελλάδας, της πλατείας Συντάγματος (1928 επί Ε. Βενιζέλου, 1955 επί Κ. Καραμανλή και πρόσφατα το 2000) επέστρεψε την έκπτωση της ιδεολογικής στήριξης των αρχιτεκτονικών παρεμβάσεων και έθιξε το θέμα της διαφοράς του επιχειρούμενου αρχιτεκτονικού life style με αυτό που τελικά πρέπει να προαχθεί ως Αρχιτεκτονική. Ο Πάνος Κούρος αναφέρθηκε στο κείμενο ζήτημα της ένταξης της Αρχιτεκτονικής σε μια ολοκληρωμένη στάση απέναντι στην καθημερινότητα, που θα τη μετατρέψει σε μια έντεχνη δραστηριότητα, που περιλαμβάνει ως πρώτο υλικό το χώρο, την επιθυμία και τα γεγονότα, που συμβαίνουν σ' αυτόν.

Η ημερίδα έκλεισε με την παρουσίαση των στόχων και των προοπτικών του περιοδικού, από τους Μιχάλη Α. Βιδάλη, Έλενα Λαϊνά και Κυριάκο Πιπίνη, Αρχιτέκτονες, μέλη της συντακτικής επιτροπής.

Ο σχεδιασμός και η παραγωγή της αφίσας, του προγράμματος και της πρόσκλησης, έγιναν από την αρχιτέκτονα Λουκία Μάρθα.

Στόχοι και προοπτικές του περιοδικού «ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΕΣ»

Ο Σύλλογος Αρχιτεκτόνων είναι ο μόνος επίσημος φορέας, που είναι σε θέση να εκπροσωπήσει τις θέσεις του κλάδου και να διαχειριστεί με πληρότητα, τόσο τους επαγγελματικούς, όσο και τους επιστημονικούς στόχους της Ελληνικής Αρχιτεκτονικής. Με αυτή την παραδοχή, το περιοδικό «ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΕΣ» είναι κρίσιμο εργαλείο κριτικού διαλόγου με τα τεκταινόμενα και επαναπροσδιορισμού του κοινωνικού, πολιτικού και επιστημονικού ρόλου των αρχιτεκτόνων.

Η παρούσα Συντακτική Επιτροπή συστάθηκε πριν από δύο περίπου χρόνια, παίρνοντας τη σκυτάλη από ένα αξιόλογο επιτελείο παλαιότερων συναδέλφων. Από την αρχική σύνθεση, κάποιος αποχώρησαν, κάποιος δεν υπάρχουν πια, όπως ο Γιώργος Σημαιοφορίδης, που επί σειρά ετών ήταν η ψυχή της έκδοσης. Το σημερινό επιτελείο εντόπισε προβλήματα όπως:

– Η αδυναμία του θεσμικού πλαισίου άσκησης του αρχιτεκτονικού επαγγέλματος, έτσι ώστε να ανταποκριθεί διεξοδικά στα προβλήματα του σύγχρονου αρχιτέκτονα.

– Η έλλειψη υποστήριξης από την πολιτεία, που συχνά νομοθετεί, δικαιοδοτεί και νομιμοποιεί καταστάσεις χωρίς τη συμμετοχή και γνωμοδότηση του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ.

– Η εσωστρέφεια της Αρχιτεκτονικής ως κλάδου και η αδυναμία των αρχιτεκτόνων να αφογκραστούν καλύτερα τον κοινωνικό παλμό.

– Η έλλειψη επικοινωνίας της Αρχιτεκτονικής με τα ΜΜΕ και ως εκ τούτου με το κοινωνικό σύνολο της χώρας.

Τα προβλήματα προσεγγίστηκαν στον παλμό της επικαιρότητας με θεωρητική εμβάθυνση - τεκμηρίωση, από έγκριτους συγγραφείς του ελληνικού και διεθνούς χώρου, μέσω των τευ-

χών των δύο τελευταίων ετών: Σπάτα, Ελληνικό, Μελετοκατασκευή, Νέο Έλληνες Αρχιτέκτονες, Το Ιδιωτικό Σύμπαν ως νέος Δημόσιος τόπος, www.arch.art.gr, Αρχιτεκτονική χωρίς Αρχιτέκτονες. Η επιτυχία των παραπάνω πιστοποιήθηκε με την ένταξη του τεύχους για το Δημόσιο-Ιδιωτικό στην υποχρεωτική βιβλιογραφία μαθήματος στο Πάντειο Πανεπιστήμιο, το οποίο μαζί με το τεύχος www.arch.art αποτελούν αναφορές στα μαθήματα των αρχιτεκτονικών σχολών. Η πολιτική του περιοδικού καθορίστηκε στο εγγύς μέλλον με:

- Διαφυγή από την εσωστρέφεια και τον κακώς εννοούμενο ελιτισμό που διέπει την αρχιτεκτονική τα τελευταία χρόνια. Η «καλή» αρχιτεκτονική δεν τρέφει τις μεταξύ αρχιτεκτόνων συζητήσεις, αλλά αφορά στο χρήστη, που πρέπει να την απαιτεί ως διεύρυνση ενός ποιοτικότερου επιπέδου ζωής. Ο χρήστης δεν πρέπει να πελαγοδρομεί προσπαθώντας να κατανοήσει τι σημαίνει αλλά και τι δε σημαίνει αρχιτεκτονική!

- Οργανωμένη εκστρατεία ενημέρωσης του κοινού και των ΜΜΕ σχετικά με το ρόλο του αρχιτέκτονα. Το ευρύ κοινό πρέπει να γαλουχηθεί με έννοιες όπως αυτή του αρχιτέκτονα-μηχανικού, του ρόλου του, των αρμοδιοτήτων του και της θέσης του μέσα στην κοινωνία.

- Δρομολόγηση διόδου επικοινωνίας μεταξύ των ίδιων των αρχιτεκτόνων, γιατί μέχρι τώρα παραμένουν απαθείς σε ζυμώσεις και εξελίξεις, που αφορούν άμεσα και επηρεάζουν καταλυτικά την παραγωγή εργασίας.

- Διάνοιξη γόνιμου διαύλου επικοινωνίας μεταξύ Αρχιτεκτονικής και ΜΜΕ, προσδιορισμένου έτσι, ώστε να προάγει το ρόλο του αρχιτέκτονα μέσα στην ελληνική κοινωνία, να επικροτεί την ποιότητα του χώρου –δημόσιου και ιδιωτικού– και να ενημερώνει διεξοδικά τους πολίτες σε ότι έχει σχέση με τη διεπιστημονικότητα της αρχιτεκτονικής σκέψης, αλλά και της αρχιτεκτονικής ως παραγόμενου έργου.

Επίκουρες εκδοτικές δραστηριότητες, οργάνωση θεματικών εκθέσεων, διοργάνωση εκδηλώσεων – διαλέξεων, θα αποτελέσουν παράλληλες δράσεις, ενώ η προσπάθεια σύστασης αρχιτεκτονικής βιβλιοθήκης, mediatheque, Internet και φωτογραφικού αρχείου, θα μπορεί να παρέχει στον εκάστοτε χρήστη –αρχιτέκτονα ή μη– πηγές μελέτης, αρχειακής αναζήτησης και ενημέρωσης. Μήπως όλα αυτά εντέλει θα μπορούσαν να συνιστούν τον πυρήνα ενός Μουσείου Αρχιτεκτονικής, του οποίου άλλωστε η ίδρυση έχει συζητηθεί και στο παρελθόν; Η πολυμορφία, η πολυπλοκότητα και η πολυδιάστατη υπόσταση ορίζουν τη διαφορετικότητα της Αρχιτεκτονικής από τις άλλες επιστήμες, καθώς απαιτείται πάντα ένα δεύτερο επίπεδο προβληματικής και ανάλυσης. Μήπως η διαφορετικότητα αυτή όμως δεν είναι ευκρινώς κατανοητή από την κοινωνία μας; Όπως θα 'λεγε και ο Κορνήλιος Καστοριάδης «τα ουσιαστικά πράγματα, ή τουλάχιστον τα καλύτερα, έχουν λεχθεί και εντούτοις χρειάζεται διαρκώς να ξαναειπωθούν».

Με μεγάλους τίτλους τις τελευταίες εβδομάδες ο τοπικός τύπος και τα Μ.Μ.Ε. στο Ηράκλειο κηρύσσουν την ανάπλαση, την αναμόρφωση και την αναγκαία γι' αυτό καθαίρεση του έργου στην πλατεία Ελευθερίας (1994-1996 μελέτη – 1997-2001 κατασκευή). Οι μελετητές αρχιτέκτονες Νίκος Σκουτέλης, Φλάβιος Ζανόν σε σειρά επαφών μεταξύ Δημοτικής Αρχής, εκπροσώπων του ΤΕΕ και Συλλόγου Αρχιτεκτόνων, τεχνικών – στελεχών του Δήμου, με θέμα την ανάγκη ήπιων επεμβάσεων συμπλήρωσης όπως αρχικά είχε διατυπωθεί από τη νέα Δημοτική Αρχή, έκαναν διεξοδική παρουσίαση του έργου, και η επικρατούσα άποψη ήταν εκείνη της πρόωπης έργων αποκατάστασης των ζημιών από βανδαλισμούς και κακοτεχνίες. Επίσης προτάθηκαν έργα συμπλήρωσης με μη υλοποιημένα στοιχεία της εγκεκριμένης μελέτης.

Οι προτάσεις τότε βρήκαν σύμφωνους όλους τους εμπλεκόμενους, εκτός από τον αρμόδιο Αντιδήμαρχο κ. Ξημέρη και το Δήμαρχο κ. Κουράκη, οι οποίοι μετά από σειρά ταλαντεύσεων, ως τελική πρόταση έθεσαν θέμα αμισθί σύντα-

ξης μιας νέας μελέτης που να συμφωνεί με τις προτεινόμενες κατά καιρούς επεμβάσεις που υποδεικνύει το λαϊκό αίσθημα.

Είναι αυτονόητο ότι το έργο κρίζει συντήρησης και προστασίας και ότι η συγκυρία των ολυμπιακών έργων είναι από τις καλύτερες, για ολοκλήρωση και απόδοσή του στους πολίτες. Ωστόσο η οποιαδήποτε επέμβαση, λόγω του ότι έχει προκύψει από Αρχιτεκτονικό Διαγωνισμό και λόγω του ότι έχει πραγματοποιηθεί με συγχρηματοδότηση της Ε.Ε. δεν θα μπορούσε παρά να γίνεται από τους ίδιους μελετητές, με την ίδια φιλοσοφία σχεδιασμού, λαμβάνοντας ωστόσο υπ' όψιν, όχι όμως κατά γράμμα, ως δεδομένες, τις μέχρι σήμερα κριτικές. Οποιαδήποτε άλλη αισθητική και κατασκευαστική απόδοση, εφόσον οριστούν οι διαδικασίες τέτοιας επέμβασης, δεν μπορεί να είναι έργο των ιδίων. Παράλληλα οδηγείται κανείς στη σκέψη ότι δεν πρέπει να υφίσταται νομικό πλαίσιο που να καταργεί ένα δημόσιο έργο τρία χρόνια μετά την παραλαβή του, για την κατασκευή ενός νέου, με γνώ-

μέση: Η μακέτα του διαγωνισμού για την πλατεία
κάτω: Γενική άποψη της Πλατείας Ελευθερίας, φωτ. Ε. Αττά-
λι, 1998 [από το φωτογραφικό αρχείο της Έκθεσης «Τοπία
Εκμοντερνισμού - Ελληνική αρχιτεκτονική 1960 και 1990»]

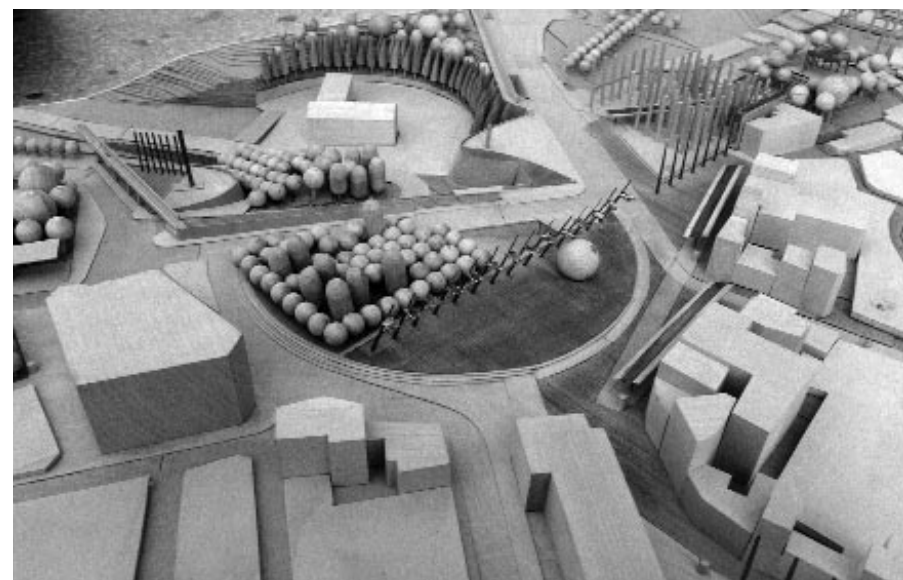
δίπλα: Η σύλληψη της ιδέας

μονα την παρεξηγημένη του μη αποδοχή από τους δημότες, θύματα μιάς συνεχούς - προγραμματικής του δυσφήμισης από τη στιγμή που άρχισε να κατασκευάζεται το 1997.

Συνοψίζοντας:

1. Πέρα από την αληθινή αξία των έργων, θα έπρεπε να θεωρείται δεδομένη η φροντίδα για ό,τι ήδη έχουμε, επειδή έχει αποδειχθεί ότι στο Ηράκλειο τα δημόσια έργα γίνονται με περισσή δυσκολία. Η μανία κατεδάφισης έχει ήδη στερήσει την πόλη από έργα αξιολογότερα του παραπάνω (βενετικός ναός του Σωτήρα 1972, νεοκλασικές αποθήκες Κατέλα - 1992, βενετικός ναός Αγίου Δημητρίου Μπεράτη - 1993, απόφαση κατεδάφισης Ξενία - 2001). Όμως πρέπει να συλλογιστούμε ότι χρειάζονται πολλά χρόνια για να κριθεί τελικά ένα έργο.

2. Πέρα από τα κατασκευαστικά λάθη του εργολάβου και την έλλειψη φροντίδας από το Δήμο, η όλη σύλληψη και ο σχεδιασμός παραμένει ως έργο, το οποίο οι ίδιοι ως μελετητές φρονούν ότι δεν πρέπει, έμμεσα ή άμεσα να το καταστρέψουν. Ούτε όμως ως πολίτες του Ηρακλείου φρονούν ότι πρέπει να κατεδαφιστεί έργο 518 εκ. δραχμών που ολοκληρώθηκε πριν δυόμισι χρόνια και στη θέση του να κατασκευα-

στεί άλλο χωρίς σοβαρές προδιαγραφές για έναν τόσο σημαντικό αστικό χώρο και παρακάμπτοντας τις προβλεπόμενες ενέργειες.

3. Τέλος, εφόσον η άποψη των αρχιτεκτόνων για το δημόσιο χώρο δεν έχει γίνει αποδεκτή στο ευρύ κοινό του Ηρακλείου, αλλά περισσότερο σε κύκλους συναδέλφων, στα Πολυτεχνεία και σε θεματικές εκθέσεις, θα ήταν υποχρέωση των αρχών της πόλης να αναλάβουν την ενημέρωση, καθοδήγηση της κοινής γνώμης για την προσέγγιση ενός τέτοιου έργου και όχι για την απόδοση μιας νέας μορφής.

Μέρη της μελέτης εφαρμογής που δεν υλοποιήθηκαν

- Στέγαστρο δυτικά της προτομής Νίκου Καζαντζάκη
- Στρώση με γαρμπολομετόν στις οδούς κυκλοφορίας - υλοποίηση στάθμευων.
- Κατασκευή των 2 στάσεων λεωφορείου (Αστόρια και Ανώνυμος)
- Διαμόρφωση πεζοδρομίου - απόληξης - φωτισμού τείχους στην Ανώνυμη οδό
- Φυτεύσεις προβλεπόμενες στη μελέτη - Λειτουργία πιδάκων - αυλακίων
- Πλήρης και ορθή όπως η προβλεπόμενη, λειτουργία των φωτιστικών

Τροποποιήσεις από Δημοτική Αρχή και Γραφείο Τειχών

- Τοποθέτηση πωρόλιθου στη θέση των κυβόλιθων ειδικού σχεδίου

- Κατάργηση στο σκαλοπάτι κατά μήκος του διαδρόμου από πορφυρίτη
- Πλάτος πεζοδρομίου στην Ανώνυμη οδό
- Τοποθέτηση περιπτέρων
- Κουπαστές και σκάρες στις κρήνες
- Η Ανώνυμος οδός σε διπλή κατεύθυνση
- Διαμόρφωση της κατάβασης στη σήραγγα της πύλης Αγίου Γεωργίου

Τροποποιήσεις από την Τεχνική Υπηρεσία

- Διαμόρφωση της κατάβασης από τη σήραγγα της πύλης στην τάφρο
- Κυκλική πορεία μουσείου

Κακοτεχνίες στην εφαρμογή από τον Ανάδοχο εργολάβο

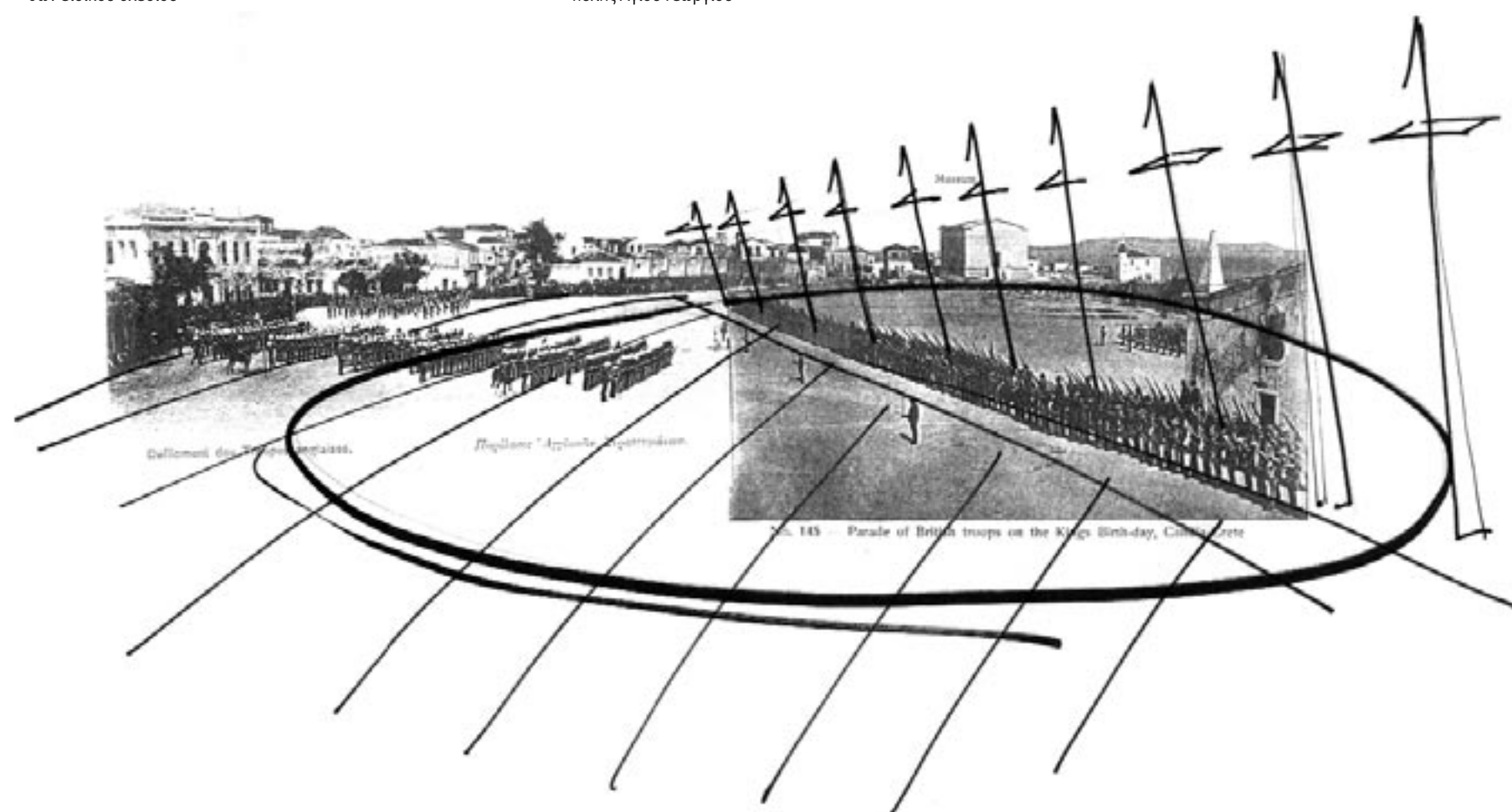
- Πάχος μαρμάρων εν γένει - ανισοσταθμίες που οδήγησαν σε λείανση των μαρμάρων
- Μεγέθη των πλακών πορφυρίτη
- Ανάρτηση και συνδεσμολογία των ξύλινων επενδύσεων
- Συνδεσμολογία - επεξεργασία των φωτιστικών και μεταλλικών στεγαστρων.
- Ράμπες αναπήρων στα πεζοδρόμια - εύθραυστα εμπόδια αυτοκινήτων

Μορφολογικές παραμορφώσεις του έργου

- Μεταλλικές κατασκευές
- Ξύλινες επενδύσεις
- Διαμόρφωση κρασπέδου
- Διαμόρφωση της κατάβασης στη σήραγγα της πύλης Αγίου Γεωργίου

Προτάσεις επέμβασης από τους μελετητές (Φεβρ. 2003)

- Τοποθέτηση των προβλεπόμενων κυβόλιθων στη θέση του πωρόλιθου
- Κατασκευή στεγαστρου δυτικά της προτομής Νίκου Καζαντζάκη
- Αντικατάσταση ασφάλτου με στρώση γαρμπολομετόν ή λίθων στις οδούς κυκλοφορίας - υλοποίηση στάθμευων.
- Κατασκευή των 2 στάσεων λεωφορείου (Αστόρια και Ανώνυμος)
- Διαμόρφωση πεζοδρομίου - απόληξης - φωτισμού τείχους στην Ανώνυμη οδό
- Φυτεύσεις προβλεπόμενες στη μελέτη
- Λειτουργία πιδάκων - αυλακίων
- Κατασκευή νέων πιδάκων
- Βελτίωση αντοχής όγκων οχημάτων
- Δημιουργία νέων τοιχείων - εμποδίων πρόσβασης οχημάτων
- Βελτίωση των πάγκων καθιστικού
- Επεμβάσεις βελτίωσης των φωτιστικών
- Επεμβάσεις βελτίωσης των μεταλλικών κατασκευών εν γένει
- Αντικατάσταση Ξύλινων επενδύσεων
- Επεμβάσεις στη διαμόρφωση κρασπέδου
- Επεμβάσεις στην κατάβαση στη σήραγγα της πύλης Αγίου Γεωργίου
- Τοποθέτηση στεγαστρου στη σκάλα - νέος φωτισμός
- Νέο στέγαστρο στη σκάλα - οπή της σήραγγας
- ΑΣΤΥΝΟΜΕΥΣΗ - ΚΑΘΑΡΙΟΤΗΤΑ

«Εφήμερες κατασκευές στην πόλη της Αθήνας»

Αμαλία Κωτσάκη, αρχιτέκτων

ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΔΙΑΚΡΙΞΕΙΣ

Μια από τις λίγες περιπτώσεις που ένας αρχιτεκτονικός διαγωνισμός απέτελεσε αφορμή για γόνιμο προβληματισμό, αρχιτεκτονικό και επαγγελματικό, ήταν και ο διεθνής αρχιτεκτονικός διαγωνισμός για τις «εφήμερες κατασκευές στην πόλη της Αθήνας». Παρότι δεν στάθηκε ικανός να ανατρέψει την απαξιωτική αντιμετώπιση των αρχιτεκτόνων στο σύνολο των ολυμπιακών έργων από την πολιτεία, σίγουρα απέτελεσε ένα θετικό βήμα.

πάνω: Συνεδρίαση της Κριτικής Επιτροπής του διαγωνισμού

Στις συζητήσεις που πλαισίωσαν την έκθεση, ένα από τα μείζονα θέματα που απασχόλησαν κοινό και ομιλητές, ήταν η πολυσυζητημένη «ελληνικότητα» των διακεκριμένων προτάσεων, στην οποία μιας και αποτελεί ένα από τα κεντρικά ζητήματα της νεοελληνικής αρχιτεκτονικής σκέψης, θα αξιζε μια μικρή αναφορά. Οι Έλληνες αρχιτέκτονες εκλήθησαν να αντιμετωπίσουν μια αρχιτεκτονική πρόκληση, το σχεδιασμό «εφήμερων κατασκευών», –και εδώ πρέπει να τονιστεί η τόλμη και η καινοτομία του διαγωνισμού– στον ελληνικό χώρο, όπου η έννοια της εφήμερης αρχιτεκτονικής δεν έχει εφαρμοσθεί παρά μόνο σε ασήμαντα και το κυριώτερο, μη αρχιτεκτονημένα προηγούμενα, όπως ασίδες υποδοχής επισήμων και εορταστικούς στολισμούς στο παρελθόν και μεταπολι-

τευτικά, προεκλογικά περίπτερα και εγκαταστάσεις πολιτικών φεστιβάλ. Η εφήμερη αρχιτεκτονική υψηλών απαιτήσεων δεν έχει να επιδείξει αξιόλογα δείγματα στη χώρα μας, εξαιρουμένου του υπαίθριου θεάτρου στο Λυκαβηττό του Τ. Χ. Ζενέτου. Κατά συνέπεια για τους Έλληνες αρχιτέκτονες το τοπίο των εφήμερων κατασκευών, όπου θεωρητικά θα μπορούσαν να πάρουν κριτική στάση μέσω των προτάσεών τους, αποτελούσε tabula rasa.

Ίσως αυτό ερμηνεύει και την απορία που κυριάρχησε στον απόηχο του διαγωνισμού σχετικά με την έλλειψη «ελληνικότητας» των προτάσεων, έννοια η οποία πλέον μόνο ιστορικοκριτικό χαρακτήρα μπορεί να έχει.

Μια δεύτερη ανάγνωση των διακεκριμένων προτάσεων έρχεται για να ανατρέψει τα επιφανόμενα. Τι θα μπορούσε άραγε να αποδεικνύει η ανατρεπτική αναφορά στο συμβολισμό και τη χρήση του τυπικού αρχαιοελληνικού κίονα από το Σ. Παπαδημητρίου (toro_score) ή η καινοτόμος έκφραση του ιστορικού παλίμψηστου των Αθηνών, ως σύστημα καταγραφής της αστικής δράσης (Fecund CityScapes – Γόνιμα Αστικά Πεδία) της ομάδας Α. Τσάμης, Α. Καλλιπολίτη, Ι. Ζαβολέα, J. Fernandez, M. Al. Sinisterra με σύμβουλο τη Β. Τεντοκάλη.

Οι προτάσεις αυτές κάθε άλλο παρά απομάκρυνση από την αναζήτηση του ελληνικού στοιχείου μαρτυρούν. Με τη διαφορά ότι η περιωρισμένη έκφραση που συχνά απαντάται σε ελληνικές συμμετοχές αποφεύγεται συνειδητά και οι απαντήσεις στα ζητούμενα του διαγωνισμού δίδονται με σαφή, άμεσο και περιεκτικό τρόπο. Απομακρυσμένες συνειδητά από την επίκληση ασαθών αρχών και στόχων, εμφανίζουν απελευθέρωση από αγκυλώσεις του παρελθόντος και αποτελούν αξιόλογες αναζητήσεις του ελληνικού στοιχείου με πολύ σύγχρονη προσέγγιση.

Σε ανάλογο μήκος κύματος κινείται και η διακεκριμένη στο φοιτητικό σκέλος του διαγωνισμού πρόταση των Ε. Μανίτσα και Ε. Σταυράκη, φοιτητριών της Αρχιτεκτονικής Σχολής του Πανεπιστημίου Πατρών, που κατά το χρόνο της συμμετοχής τους δεν είχαν ολοκληρώσει παρά έξι μόνο εξάμηνα σπουδών. Αν και ήταν η μοναδική ελληνική σπουδαστική διάκριση, πρέπει να θεωρηθεί ιδιαίτερα ελπιδοφόρα. Η συνειδητή θεώρηση της αρχιτεκτονικής μέσα στο πλαίσιο του αστικού χώρου, εκπαιδευτική κατεύθυνση που προκρίνεται αντιδογματικά και ακολουθείται προγραμματικά από την Αρχιτεκτονική Σχολή της Πάτρας, σίγουρα συνέβαλε στην εμπνευσμένη προσπάθεια των φοιτητριών.

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΕΣ

Θέμα: Ημιυπαίθριοι εκθεσιακοί χώροι
αρχ. Παναγιώτης Νικολαΐδης

EXPAND YOUR HORIZONS!
(The urban trojan project)

Όταν τα αίτια πίσω από τα γεγονότα αποκρύπτονται, το μοναδικό εργαλείο του πολίτη για την κατανόηση της πραγματικότητας είναι η πρόσβαση στην πληροφορία και τη γνώση. Όμως η απάθεια και η τάση αποστασιοποίησης από τα κοινά, υπονομεύουν αυτή τη δυνατότητα. Ένας εκθεσιακός χώρος αποτελεί «τερματικό» για την πρόσβαση στην πληροφορία, αδυνατεί όμως να αντιπαρατεθεί στο «τείχος» αδια-

φορίας του κοινού. Στη συγκεκριμένη πρόταση η στρατηγική του «δούρειου ίππου» καλείται να προσφέρει τη λύση.

Ο εκθεσιακός χώρος διαμορφώνεται ως ένα απόσπασμα αστικού τοπίου. Το ανάγλυφό του σχηματίζει ένα μεγάλο καθιστικό, στο οποίο ο περαστικός βρίσκει μια δυνατότητα ανάπαυλας και αναψυχής. Μια γυάλινη «προθήκη» προστατεύει το χώρο ως κάτι πολύτιμο, ως ένα έκθεμα, αλλά παράλληλα τον μετασχηματίζει σε βιτρίνα, ή πασαρέλα, όπου ο χρήστης/θεατής γίνεται αντικείμενο θέασης. Ο ναρκισσισμός η περιέργεια και η αναψυχή μπορούν να αποτελούν το δόλωμα που προσκαλεί τον περαστικό να μετάσχει στη διακίνηση της πληροφορίας.

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΕΣ

Θέμα: Γεννήτριες αστικής αναψυχής

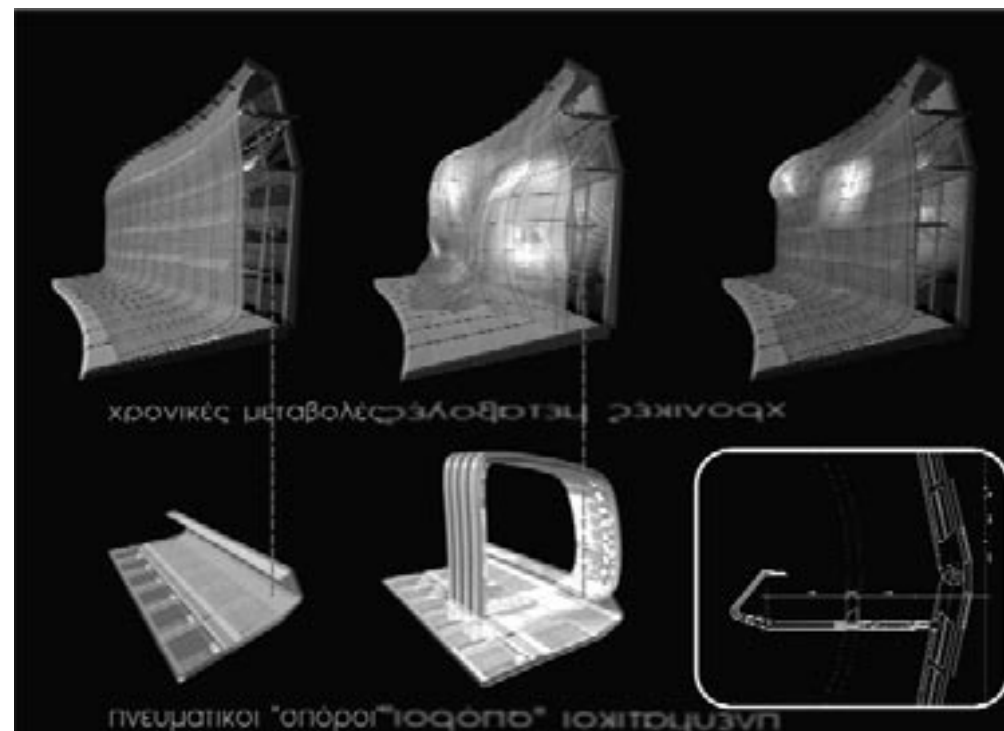
Ομάδα μελέτης: αρχ. Αλέξανδρος Τσάμης, αρχ. Λυδία Καλλιπολίτη, αρχ. Γιάννης Ζαβολέας, αρχ. John E. Fernandez, αρχ. M. Alexandra Sinisterra.
Σύμβουλος: Δρ. αρχιτ/κής Βάνα Τεντοκάλη

Fecund CityScapes/Γόνιμα Αστικά Πεδία

Στην Αθήνα, η διαδικασία εκσκαφής για την ανάπτυξη του μετρό, αποκάλυψε τη διαστρωμάτωση διαφορετικών ιστορικών περιόδων στο υπέδαφος της πόλης. Ένα τέτοιο σύστημα διαστρωμάτωσης αποτελεί το ιστορικό παλίμψηστο. Πρόθεση είναι η δημιουργία ενός δεκτικού, ενεργού παλίμψηστου ως σύστημα καταγραφής της αστικής δράσης.

Η έννοια «γόνιμα αστικά πεδία» αναφέρεται στην ιδιότητα ενός επισκέψιμου κατακόρυφου ορίου, να εμπεριέχει την αστική δράση εμφυτευμένη ως «σπόρο» στη μάζα του. «Οι σπόροι» μεταφράζονται χωρικά σε διπλωμένα –rheumatic– δακτυλίδια 1 μ. πλάτους που ενσωματώνονται στο δάπεδο και ενεργοποιούνται από τον επισκέπτη. Ο επισκέπτης ουσιαστικά φουσκώνει τα δακτυλίδια και δημιουργεί τον προσωπικό του χώρο. Οι μεταβολές όγκου και θερμοκρασίας που προκαλούνται στο εσωτερικό από την ενέργεια αυτή, καταγράφονται στην επιδερμίδα της κατασκευής. Ταυτόχρονα, ενδείξεις της ροής των δράσεων προβάλλονται προς την πόλη. Η δραστηριότητα κυριολεκτικά γονιμοποιεί την κατασκευή, αποκαλύπτοντας ένα ενεργό παλίμψηστο.

Οι κατασκευές τοποθετούνται σε οικοδομικές γραμμές αστικών κενών, τα οποία βρίσκονται σε άμεση σχέση με τους σταθμούς του δικτύου του μετρό, προσφέροντας ένα εναλλακτικό σύστημα πλοήγησης για την πόλη.

Το παλμικό φαινόμενο στο σχεδιασμό

Ηλίας Μπεριάτος, αρχιτέκτων

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΕΣ

Θέμα: Σηματοδότες Ολυμπιακών δραστηριοτήτων
 αρχ. Σπύρος Ι. Παπαδημητρίου

*Toro_score, μία μεταφορά αποδοσμένη σε [α]μορφή**

Ο συμβολισμός και η χρήση του τυπικού αρχαίου ελληνικού κίονα στην ιστορία της αρχιτεκτονικής, όσο και ο τρόπος δόμησής του, αποτέλεσαν σημείο αφετηρίας και βάση δανεισμού για τη δημιουργία του *toro_score*. Οι αναλογίες του κίονα, καθώς και η επιφάνειά του, τόσο ως προς το αισθητικό-«διακοσμητικό» αποτέλεσμα, όσο και για το παιχνίδι φωτός-σκιάς, είναι σημαντικά σημεία αναφοράς.

Ο εξωτερικός και εσωτερικός φωτισμός καθώς και οι τρεις εσωτερικές προβολές στην επιφάνεια του *toro_score* ελέγχονται από υπολογιστή, δημιουργώντας εναλλασσόμενα στάδια διαφάνειας-αδιαφάνειας. Αλλάζοντας την εικόνα του *toro_score* αλλάζει και το σχήμα και το σημειώμενο αυτού. Μεταβάλλεται από ένα αντικείμενο με καθαρή μορφή σε αντικεί-

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΦΟΙΤΗΤΕΣ

Θέμα: Γεννήτριες αστικές αναψυχής
 φοιτ. αρχ. Ευαγγελία Μανίτσα, Ελένη Σταυράκη

μενο σχεδόν «άυλο»-εικονικό, άμορφο, και τελικά σε ένα υπερκείμενο (*hypertext*). Από αδιαφανές, που παραπέμπει στον αρχαίο κίονα, σε διαφανές, το οποίο παραπέμπει, στην εποχή της ασύρματης πληροφόρησης, στο παρόν και στο μέλλον. Οι προβολές αναφέρονται σε διαφορετικούς χρόνους και χώρους με αποτέλεσμα, να υπάρχει μια συνεχής «αλληλοκάλυψη» αυτών.

Ο αρχαίος κίονας είναι αποτέλεσμα συναρμολόγησης διαφορετικών σπονδύλων οι οποίοι συνδεδεμένοι αποδίδουν ένα τέλειο αισθητικό και στατικό, όταν χρειαστεί, αποτέλεσμα. Η πολυπλοκότητα και η ποικιλοτρόπια του μπορεί να ελεγχθεί εύκολα πλέον με τη χρήση σύγχρονων προγραμμάτων υπολογιστή. Ο παραμετρικός σχεδιασμός δίνει τη δυνατότητα τα ψηφιακά δεδομένα να ελέγχουν απευθείας την κατασκευή των διαφορετικών στοιχείων του *toro_score*. Το ψηφιακό μοντέλο ουσιαστικά σχεδιάζεται σε κλίμακα ένα προς ένα.

* άμορφο, ά-σχημο, το αντικείμενο που δεν έχει προσδιορισμένο σχήμα.

Πρόκειται για μια ενιαία, συνεχόμενη, ρευστή κατασκευή. Ο τοίχος γίνεται στέγη, η στέγη δάπεδο και το δάπεδο πάλι τοίχος. Οι διακυμάνσεις προήλθαν από τις διακυμάνσεις της ελληνικής πόλης, όπου ο δρόμος γίνεται πεζοδρόμιο, το πεζοδρόμιο όψη κτιρίου, η όψη στέγη και η διαδικασία αυτή επαναλαμβάνεται.

Στόχος μας ήταν να δημιουργήσουμε μια κατασκευή που να έχει άμεση σχέση με τους ολυμπιακούς αγώνες. Συνεπώς, η κάτοψη προήλθε από τις αναλογίες που ισχύουν στο σχέδιο των πέντε κύκλων του ολυμπιακού εμβλήματος. Επηρεασμένοι από την καμπυλότητα των κύκλων συνεχίσαμε αυτό τον τρόπο αντιμετώπισης και στους όγκους. Το τελικό αποτέλεσμα είναι να μην υπάρχουν απόλυτα κατακόρυφα και οριζόντια στοιχεία, αλλά μέσω της συνεχούς καμπυλότητας των τοίχων και των στεγών, να πετύχουμε τη ρευστότητα.

Οι λειτουργίες που φιλοξενούνται είναι οι εξής: προβολή μικρού μήκους ταινιών με κυρίως θέμα τους ολυμπιακούς αγώνες, εκθεσιακός χώρος, χώρος ελεύθερων δημιουργιών, χώρος παραστάσεων μικρών θεατρικών ομάδων. Το υλικό που χρησιμοποιούμε είναι το ξύλο και ο τρόπος στήριξης συμμερίζεται τη λογική κατασκευής μιας βάρκας.

38° Παγκόσμιο Συνέδριο της ISOCARP Διεθνής Ένωση Πολεοδομών και Χωροτακτών Αθήνα – Βόλος, Σεπτέμβριος 2002

Τα συνέδρια της Διεθνούς Ενώσεως Πολεοδομών και Χωροτακτών (International Society of City and Regional Planners – IsoCaRP) χρονολογούνται από το 1965, από τότε δηλαδή που ιδρύθηκε η οργάνωση αυτή.

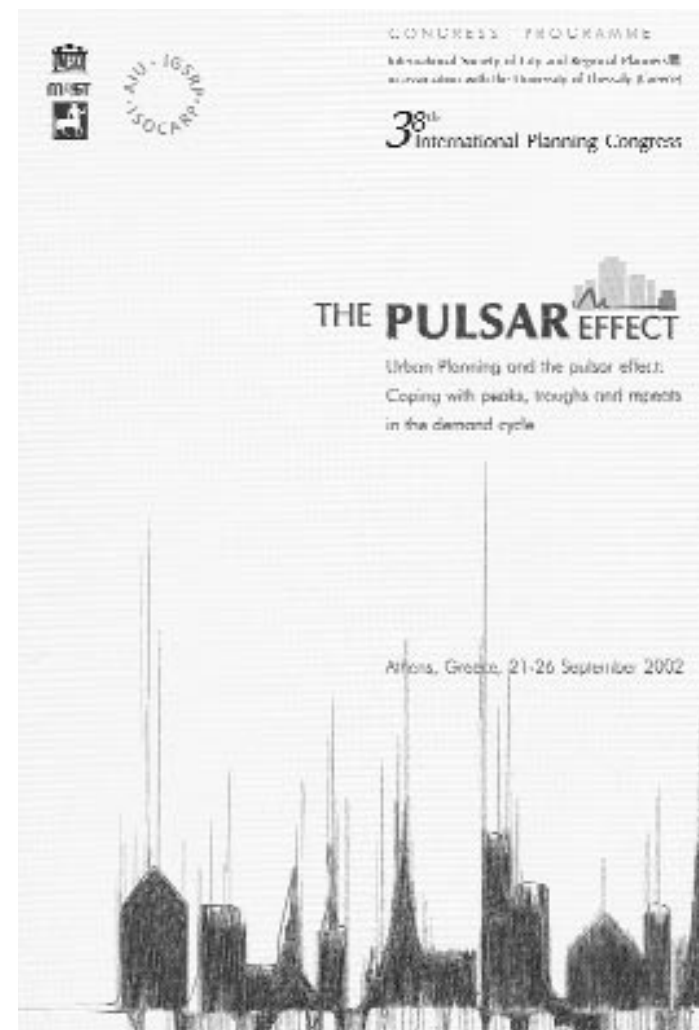
Οικονόμου) καθώς επίσης και με το Τμήμα Αρχιτεκτόνων του ΕΜΠ (υπεύθυνος καθ. Δ. Καρύδης), το Τμήμα Οικονομικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης του Παντείου Πανεπιστημίου (υπεύθυνος καθ. Π. Γετίμης) και το Τμήμα Αρχιτεκτόνων του ΑΠΘ (υπεύθυνος καθ. Γ. Καυκαλάς). Άλλα μέλη της ΤΟΕ ήταν η Θεανώ Γεωργιάδου (πρόισταμένη του Οργανισμού Ρ.Σ. Θεσσαλονίκης), Τ. Γεωργακόπουλος (πρόεδρος του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ), Μάρθα Χουσιανάκου (πρόεδρος του ΣΕΠΟΧ), Κ. Συκιανάκη (Πρόισταμένη του Οργανισμού Ρ.Σ. Αθήνας), Σ. Νούλα (Δ/ση Πολεοδομίας ΥΠΕΧΩΔΕ), Ν. Μπανιάς (ΤΕΕ)

Βασικοί συντελεστές της διεξαγωγής του συνεδρίου ήταν επίσης ο καθηγητής πανεπιστημίου Θεσσαλίας Χ. Κοκκόσης, ο ομότιμος καθηγητής του ΕΜΠ Α. Αραβαντινός, ο καθηγητής χωροταξίας του ΕΜΠ Λ. Βασενκόβεν (πρόεδρος της εναρκτήριας συνεδρίασης) και η κα Σ. Νούλα, αρχιτέκτων-πολεοδόμος, στέλεχος του ΥΠΕΧΩΔΕ (πρόεδρος της καταληκτικής συνεδρίασης).

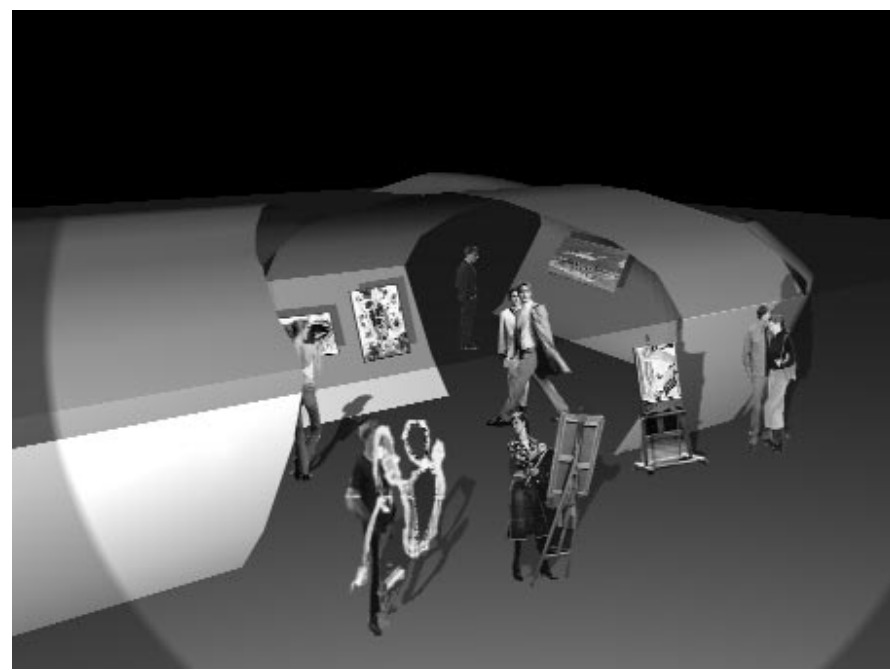
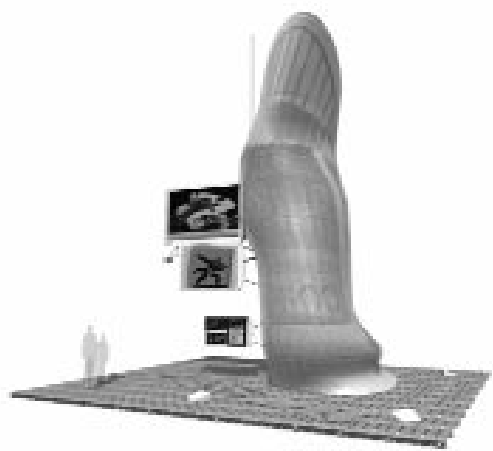
Το συνέδριο ενίσχυσαν κυρίως το ΥΠΕΧΩΔΕ καθώς και άλλοι φορείς, όπως το Υπουργείο Πολιτισμού, η Εταιρεία Ενοποίησης Αρχαιολογικών Χώρων της Αθήνας (ΕΑΧΑ), το Αττικό Μετρό, τα Ελληνικά Τουριστικά Ακίνητα (ΕΤΑ), η Οργανωτική Επιτροπή Ολυμπιακών Αγώνων «Αθήνα 2004», η ΕΥΔΑΠ κ.λπ., η συμβολή των οποίων κάλυψε το μεγάλο μέρος των υλικών αναγκών του συνεδρίου.

Το συνέδριο που πραγματοποιήθηκε από τις 23 έως τις 26 Σεπτεμβρίου 2002, στο Εκπαιδευτικό Κέντρο της Εθνικής Τράπεζας στη Γλυφάδα είχε ως θέμα «Το παλμικό φαινόμενο στο σχεδιασμό (Urban Planning and the Pulsar Effect: coping with peaks, troughs and repeats in the demand cycle)» ενώ ο αριθμός των συνέδρων έφθασε τους 250, που ήρθαν από διάφορες χώρες της Ευρώπης, της Αμερικής, της Ασίας, της Αφρικής και της Αυστραλίας, με αξιόλογη συμμετοχή ελλήνων. Στην έναρξη παραβρέθηκαν και μίλησαν η υφυπουργός ΥΠΕΧΩΔΕ κα Ρ. Ζήση και ο εντεταλμένος σύμβουλος του «Αθήνα 2004» κ. Γ. Πυργιώτης οι οποίοι αναφέρθηκαν σε ζητήματα πολεοδομικής πολιτικής για την Αθήνα και προετοιμασίας των Ολυμπιακών Αγώνων.

Το συνέδριο της ISOCARP έθεσε στο τραπέζι των συζητήσεων ένα από τα πλέον φλέγοντα και επίκαιρα θέματα: Το πρόβλημα της αντιμετώπισης της τεράστιας πίεσης που ασκούν στις

Το 38° συνέδριο της IsoCaRP στην Ελλάδα αποφασίστηκε από την εκτελεστική επιτροπή της Διεθνούς Ενώσεως, έπειτα από πρόταση του Ηλία Μπεριάτου στο 36° συνέδριο στο Μεξικό και οργανώθηκε με την ευθύνη Τοπικής Οργανωτικής Επιτροπής (ΤΟΕ) και σε συνεργασία με το Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας (υπεύθυνοι Η. Μπεριάτος και Δ.

υποδομές, εξυπηρετήσεις κ.λπ. οι περιοδικές δραστηριότητες, όπως ο τουρισμός ή τα μεγάλα περιστασιακά γεγονότα, (Big events) όπως διεθνείς αθλητικοί αγώνες, διεθνείς εκθέσεις κ.ά. τα οποία χαρακτηρίζονται από εξαιρετικά υψηλή συγκέντρωση κόσμου για μια μικρή χρονική περίοδο, ενώ στην περίοδο που ακολουθεί, όλα επιστρέφουν στην προ του γεγονότος κατάσταση.

Αναφέρουμε επίσης τους τίτλους των ελληνικών case studies που παρουσιάστηκαν στο συνέδριο:

- Οι Ολυμπιακοί Αγώνες της Αθήνας και η βιώσιμη ανάπτυξη της πόλης του Αμαρουσίου (Μ. Αγγελίδης)
- Ο σχεδιασμός του Ολυμπιακού Συγκροτήματος στην παραλιακή ζώνη του Φαλήρου και η μεταολυμπιακή χρήση του (Σ. Μέντος)
- Η βιωσιμότητα της πόλης των Αθηνών με αφορμή τους Ολυμπιακούς Αγώνες (Ρ. Μπούλα, Δ. Μπουραϊμής)
- Οι καταστάσεις αιχμής από την τουριστική κίνηση στα Ιόνια νησιά (Η. Μπεριάτος)
- Παραθεριστική κατοικία στην ελληνική πραγματικότητα: Η περίπτωση της Ασπροβάλτας στη Θεσσαλονίκη (Χ. Μακράκης – Καραχάλιος)
- Περιβαλλοντική υποδομή στις Μέγα-πόλεις και βιώσιμη ανάπτυξη (Π. Παταργιάς, Ρ. Μπούλα)
- Ιστορικές πόλεις και τουριστική ανάπτυξη:

Μαθήματα από μια διαχρονική μελέτη στη Μύκονο (Α. Ρωμανός)

- Χωρο-κοινωνικές διαφοροποιήσεις και οικιστική ανάπτυξη της παραθεριστικής κατοικίας: η περίπτωση της παράκτιας ζώνης του Ευβοϊκού (Α. Δέφνερ, Ι. Σαγιάς, Ε. Παναγιωτάτου)
- Η Τοπική Ατζέντα 21 (Local Agenda 21) ως στρατηγική παρέμβαση στην ανάπτυξη της παραθεριστικής κατοικίας (Α. Αλεξανδροπούλου)
- Η συμβολή της ανάπλασης της περιοχής του Ελαιώνα στην περιβαλλοντική αναβάθμιση της Αθήνας (Π. Παταργιάς)

Τέλος πρέπει να αναφερθεί η ιδιαίτερη επιτυχία της προσυνεδριακής και μετασυνεδριακής περιήγησης. Ειδικότερα, σε ό,τι αφορά την περιήγηση στην Αττική, πρέπει να αναφερθούν α) η επίσκεψη στο Μαραθώνα, στις εγκαταστάσεις του κωπηλατοδρομίου και η ενημέρωση από την αρμόδια Δ/ντρια ΥΠΕΧΩΔΕ κα Μ. Κυριακού β) η επίσκεψη στο τεχνολογικό πάρκο του Λαυρίου όπου με φροντίδα του πρόεδρου του πάρκου, καθ. ΕΜΠ κ. Παναγόπουλου έγινε εκτενής ενημέρωση των συνέδρων. γ) η ειδική ενημέρωση για την πόλη και την περιοχή από την αρχιτέκτονα κα Κατερίνα Βέη-Σπυροπούλου με φροντίδα του Δήμου Λαυρίου. δ) η επίσκεψη στο ναό του Ποσειδώνα στο Σούνιο το ηλιοβασιλέμα.

αφιέρωμα

Η αφίσα της ημερίδας «Αρχιτεκτονική: Είδωλα και προσωπεία», σχεδιασμός Λ. Μάρθα

δημόσια συζήτηση για
την αρχιτεκτονική (;)

Lumini και Sombri!

του **Αργύρη Ρόκα**, αρχιτέκτονα

Αμορφή για να καταγραφούν οι σκέψεις που ακολουθούν, στάθηκε μια αυθόρμητη συζήτηση (ένα «πηγαδάκι») μεταξύ αρχιτεκτόνων, στο χώρο της έκθεσης με τις μελέτες ενός αρχιτεκτονικού διαγωνισμού. Περί κριτικού αρχιτεκτονικού λόγου ο λόγος. Με επίκεντρο το αρχιτεκτονικό έργο, στα πλαίσια της «πρωκλής πλην τιμίας» (-; - αλλ' όκι οπωσδήποτε θάσας!), ηρωϊκής και αντιφατικής ελληνικής αρχιτεκτονικής πραγματικότητας.

Είναι βέβαιο ότι και η απλή μόνον αναφορά στο θέμα κριτική της αρχιτεκτονικής (με το οποίο άλλωστε έχουν ασχοληθεί διακεκριμένοι διανοητές²), αρκεί για να εγερθούν αυτομάτως μια σειρά από εξόχως ενδιαφέροντα ζητήματα (που βρίσκονται εκτός της εμβέλειας αυτού του άρθρου). Ενδεικτικώς αναφέρονται τα εξής:

- Η έννοια της κριτικής της αρχιτεκτονικής. Η σημασία και η χρησιμότητά της. Η αρμοδιότητα για την άσκηση της.
 - Η συχνά διαφαινόμενη (αλλά και διαπιστούμενη) διάσταση μεταξύ των κριτικών εκτιμήσεων κοινού και αρχιτεκτόνων (ειδικών).
 - Η φύση των κριτηρίων. Η ιδεολογική συνιστώσα. Ο υποκειμενικός παράγων. Η έννοια του «γούστου»³ στην κριτική της αρχιτεκτονικής.
 - Η εμπλοκή εννοιών από το πεδίο της αισθητικής.
 - Η ασαφής ή/και συγκεχυμένη ενίοτε αντιμετώπιση των εννοιών της ιστορίας, της θεωρίας και της κριτικής της αρχιτεκτονικής (και των μεταξύ τους σχέσεων).
- Μια «αρνητική» προσέγγιση οδηγεί στη διατύπωση κάποιων θέσεων, προκειμένου να ανικνευθεί ο χαρακτήρας της κριτικής στην περίπτωση της αρχιτεκτονικής. Έτσι, κριτική του αρχιτεκτονικού έργου δεν είναι:
- Η περιγραφή και η ανάλυσή του.

- Η σύγκριση με άλλα έργα ή ομάδες έργων.
- Η ταξινόμηση σε σύνολα (κάθε είδους, χρονικές περιόδους, στυλ κ.ά.).
- Η διαπίστωση των εμφανών και αυτονόητων γνωρισμάτων του.
- Ο σχολιασμός με βάση την αντιστοιχία με κάποιο υπονοούμενο υποδειγματικό σύστημα προτύπων.
- Η δογματική επικύρωση ή αμφισβήτηση, αλλά και η αμφιλεγόμενη αντιμετώπιση.

Σε ορισμένες από τις παραπάνω περιπτώσεις ενυπάρχουν βεβαίως τεχνικές χρήσιμες ή και απαραίτητες στην κριτική διαδικασία. Δεν επαρκούν όμως για τη συγκρότηση κριτικής μεθόδου και για τη διαμόρφωση κριτικού αρχιτεκτονικού λόγου, όπως τουλάχιστον εδώ επιχειρείται να σκιαγραφηθεί.

Η κριτική του αρχιτεκτονικού έργου είναι και αυτή συνθετική διαδικασία και αποτελεί πρωτίστως πρόταση απόψεων, που υποστηρίζονται διαλεκτικά με θέσεις, στάσεις και αξίες. Πρώτη ύλη της είναι το ίδιο το έργο, με τα συστατικά, τις ποιότητες και τα νοήματα που ενσωματώνει. Προϋποθέσεις λοιπόν για την άσκηση της είναι:

- Η ενιαία, συνολική και πλήρης θεώρηση του έργου. Η εις βάθος ανάγνωση και η κατανόηση της ουσίας του και των όρων που θέτει η σύνθεσή του. Η προσπάθεια ερμηνείας.
 - Η αποσαφήνιση των ιεραρχικών εννοιολογικών επιπέδων στα οποία επιχειρείται η ανάγνωση και η κριτική.
- Ακόμη, η κριτική του αρχιτεκτονικού έργου πρέπει να διαθέτει κάποια στοιχεία επιστημονικής προσέγγισης, ώστε να αποφεύγεται η αποσπασματική θεώρηση ή/και η επιλεκτική ανάδειξη ή η υποβάθμιση ορισμένων από τα χαρακτηριστικά της σύνθεσης.

Ένα παράδειγμα σχετικό με τα προηγούμενα:

- «Η αγάπη στον αέρα».

*Οι επιβάτες απ' όλο τον κόσμο κατέταξαν το Διεθνές Αεροδρόμιο Αθηνών 2ο στην Ευρώπη και 3ο στον κόσμο...»⁴ (Για το 2001).

- (Στα προηγούμενα γίνεται αναφορά στα σύγχρονα μητροπολιτικά αεροδρόμια και στον ευρύτερο χώρο του αεροδρομίου των Σπátων) «...οι κτιριακές εγκαταστάσεις τις οποίες υποτίθεται ότι σχεδιάζει και ελέγχει κάποιου είδους αρχιτεκτονική, δεν είναι παρά ένα ελάχιστο υποσύνολο... Υπό τη συνθήκη της απόλυτης αυτής κυριαρχίας της λειτουργίας επάνω στη μορφή, είναι ουσιαστικά αμφισβητήσιμος ο ρόλος της αρχιτεκτονικής, ως δυνατότητα επέμβασης στο χωρικό μοντέλο ενός σύγχρονου αεροδρομίου... Αν... επικαλούμασταν ένα "άλλο" "αρχιτεκτονικό" και "εκαυχνομένο" μητροπολιτικό αεροδρόμιο, σίγουρα θα προσυπογράφαμε μια ακόμη ελληνική επαρχιωτική, ανεπιθύμητη καθυστέρηση (στις πτήσεις προς το

μέλλον μας). Γι' αυτό, το καθόλου υψιβαθές κτίριο του "Ελ. Βενιζέλος" είναι πέραν κάθε κριτικής επαρκές για να φτάνουμε στους προορισμούς της μητροπολιτικής μας καθυστέρησης»⁵.

- «...και έρχεται στο νου μου ο δοξαστικός λόγος του ποιητή στο "Άξιον Εστί": "Αυτός ο κόσμος ο μικρός, ο μέγας!".

Δεν είναι λοιπόν το μέγεθος, αλλά η αξιοσύνη –το "άξιον"– που επιτρέπει στην Αρχιτεκτονική, μεγάλη ή μικρή, να γράφεται με Α κεφαλαίο»⁶.

- «...Η «πύλη προς τους αιθέρες» είναι το κτίριο του σύγ-

χρονου αεροσταθμού... Με τον Eero Saarinen πρωτοπόρο στη δεκαετία του '50, συλλαμβάνουμε αρχιτεκτονικά το μήνυμα της μαζικής κατάκτησης των αιθέρων μετά τον πόλεμο... Σήμερα, ... αναρωτιόμαστε τί έχει συμβεί από τότε και κατά ποιο τρόπο ο "Ελευθέριος Βενιζέλος" συσχετίζεται με τα διεθνή παραδείγματα... ή εν τέλει, στο έργο αυτό πού βρίσκεται και γιατί χάθηκε η αρχιτεκτονική;

Από την αμφισβητούμενη χωροθέτηση του αερολιμένα στα Μεσόγεια, μέχρι τον αεροσταθμό με τους σκοτεινούς και χαμηλούς χώρους αφίξεων, τους απρόσωπους χώρους αναχωρήσεων και την έλλειψη κάθε διαφάνειας και οπτικής επαφής των κοινόχρηστων χώρων με τις πίστες, στο κιβωτιοειδές κτίριο των 800 μέτρων καταργούνται μία-μία όλες οι έννοιες που αναφέρονται στο πολιτισμικό τοπίο, στο συμβολισμό της πτήσης, στην αρχιτεκτονική σύνθεση...»⁷

δίπλα και πάνω: Το κτίριο των αρχιτεκτόνων **Chi Wing Lo** και **Παναγιώτα Δαβλάνη**, του Διεθνούς Αρχιτεκτονικού Διαγωνισμού για το **Νέο Μουσείο Ακρόπολης (1990)**, στο οποίο η κριτική επιτροπή απένειμε ειδική μνεία. Αυτό το κτίριο (μαζί και μ' άλλα), ποιος άραγε το θυμάται;

Διαφορετικές εκτιμήσεις με αμορφή και αντικείμενο το ίδιο κτίριο. Το κοινό πάντως εμφανίζεται να συντάσσεται με μία από αυτές. Όμως σε τι επηρεάζεται έτσι η φύση των αντίστοιχων κειμένων ως καταθέσεων κριτικού ή μη αρχιτεκτονικού λόγου;

Εδώ τίθεται το κεντρικό ίσως ζήτημα: Ο κριτικός αρχιτεκτονικός λόγος δεν υπάρχει και δεν επικυρώνεται όταν επιβεβαιώνει με ρεαλισμό (ή και με κυνισμό) την τρέχουσα πραγματικότητα – σ' ένα φαύλο κύκλο. Αντιθέτως δικαιώνεται όταν αξιοποιεί τη δυνατότητα να επισημαίνει και να αναδεικνύει δυναμικές που συγκλίνουν προς την ποιοτική ανέλιξη των αρχιτεκτονικών πραγμάτων. Γι' αυτό ο κριτικός αρχιτεκτονικός λόγος μπορεί να λάβει και τη μορφή λόγου ποιητικού⁸ ή ακόμη και λόγου ουτοπικού (χωρίς βεβαίως αυτό να είναι απαραίτητο). Είναι όμως πάντα λόγος διδακτικός. Και τούτο είναι μάλλον το ουσιαστικότερο συστατικό του ήθους της αρχιτεκτονικής κριτικής. Και που επιπλέον συνεπάγεται ευθύνη στην άσκηση της.

Στενά συνυφασμένη με τα παραπάνω, είναι η θεσμική παρουσία της κριτικής του σχεδιασμένου αρχιτεκτονικού έργου στη διδασκαλία της αρχιτεκτονικής και στους αρχιτεκτονικούς διαγωνισμούς. Ο αρχιτεκτονικός περιοδικός τύπος είναι επίσης καταλληλότερο forum για την αρχιτεκτονική κριτική. Στο εξωτερικό υπάρχουν πράγματι εκδόσεις που έχουν δημιουργήσει σχολή με την κριτική παρουσίαση και το σχολιασμό των έργων που δημοσιεύονται.⁹

Στις αρχιτεκτονικές σχολές, η διακίνηση και ανταλλαγή των ιδεών, η δημιουργική ενέργεια που εκλύεται και ο δημόσιος χαρακτήρας βασικών εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων, καλλιεργούν ένα κλίμα γονιμοποίησης και ανάπτυξης του κριτικού αρχιτεκτονικού λόγου – στο μεγαλύτερο ποσοστό με την ειδικού ενδιαφέροντος μορφή του προφορικού λόγου.

Στους αρχιτεκτονικούς διαγωνισμούς, (αφετηρία αυτού του άρθρου), φαίνεται να μην παράγεται συγκροτημένος κριτικός λόγος για το αρχιτεκτονικό έργο, όπως θα ήταν αναμενόμενο και επιθυμητό να αποτυπώνεται στις εκθέσεις των επιτροπών κρίσης. Οι δυσκολίες και οι αιτίες είναι ίσως κατανοητές. Οι διαγωνιζόμενοι όμως συχνά στερούνται αυτής ακριβώς της διδακτικής κριτικής επανατροφοδότησης και της συγκριτικής αποτίμησης του έργου τους, που είναι μάλλον η πεμπουσία του αρχιτεκτονικού διαγωνισμού ως θεσμού προώθησης της αρχιτεκτονικής. Ίσως η δημοσιότητα που δίνεται σε προτάσεις και μελετητές, θα έπρεπε να προβάλλει αναλόγως εκθέσεις και επιτροπές. Δεν είναι τυχαίο πάντως ότι στις δημοσιεύσεις βραβευμένων μελετών, ποτέ σχεδόν δεν γίνεται αναφορά στα κείμενα των εκθέσεων (ούτε από τους ίδιους τους μελετητές¹⁰), αντίθετα με ό,τι συμβαίνει σε άλλες χώρες.

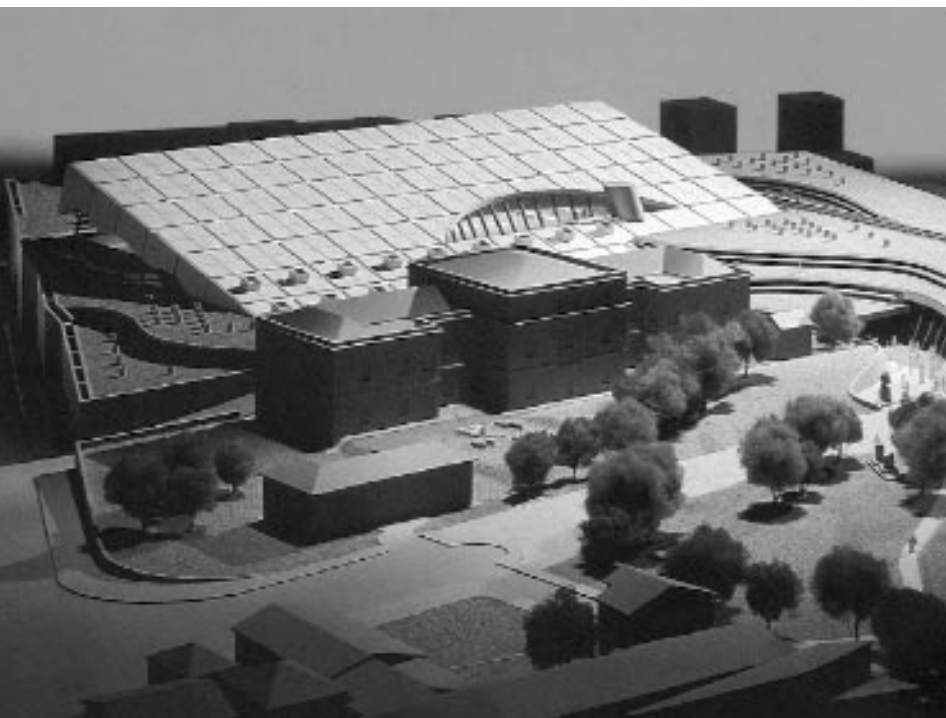
Το πρόβλημα του ισχνού κριτικού αρχιτεκτονικού λόγου στους διαγωνισμούς, επιτείνεται με την εξάπλωση των μεγάλων διεθνών διαγωνισμών με τις εκατοντάδες συμμετοχών και τις πολυμελείς επιτροπές κρίσης από διασημότητες, που περιβάλλονται συχνά από δημοσιότητα και «αίγλη» ανάλογες κοινωνικών εκδηλώσεων άλλου είδους – ενίοτε όμως δυσανάλογες του ίδιου του αντικειμένου. Σε αυτούς τους «μαζικούς» διαγωνισμούς αφίσσαρχ, οι επιτροπές μόλις που διαθέτουν το χρόνο για να δουν απλώς τις μελέτες (συχνά για ελάχιστα λεπτά ή για λίγα δευτερό-

κάτω: Το 1ο βραβείο του Διεθνούς Αρχιτεκτονικού Διαγωνισμού για το Νέο Μουσείο Ακρόπολης (1990) που απένειμε η κριτική επιτροπή, των αρχιτεκτόνων M. Nicoletti – L. Passarelli. Αυτό το κτίριο, ευτυχώς, ξεχάστηκε...

λεπτα).¹¹ Έτσι η διαδικασία κριτικής αξιολόγησης κατ' ουσίαν εκλείπει και ο διαγωνισμός λειτουργεί μάλλον σαν «αρχιτεκτονική πασαρέλλα» που φθίρει και καταναλώνει τους διαγωνιζόμενους, με σκοπό την ανάδειξη, με συνοπτικές διαδικασίες, σχεδόν στιγμιαία, ενός αποτελέσματος,

Όταν το κίνητρο για συμμετοχή στον αρχιτεκτονικό διαγωνισμό περιορίζεται κυρίως στην ενδεχόμενη διάκριση και όταν το δημόσιο ενδιαφέρον κατευθύνεται και εστιάζεται αποκλειστικά σχεδόν στο αποτέλεσμα, τότε ενισχύονται νοοτροπίες και τάσεις που μάλλον απομακρύνουν τους, νέους ιδιαίτερως, αρχιτέκτονες, από τους κοινωνικούς προσανατολισμούς της αρχιτεκτονικής και από το ουμανιστικό της περιεχόμενο.¹² Με άλλα λόγια προβάλλονται τα επιφανή της αρχιτεκτονικής δημιουργίας, ενώ υποβαθμίζονται τα ουσιαστικά συστατικά της, που αναφέρονται εν τέλει στην ποιητική μετουσίωση της ύλης σε νόημα προς χάρην του ανθρώπου που κατοικεί την αρχιτεκτονική.

Σημειώσεις

1. Οδυσσέας Ελύτης, *Ο κήπος με τις αυταπάτες*, Ύψιλον/βιβλία, Αθήνα, 1995, σελ. 41 κ.ε.
2. Όπως είναι ο T. Adorno, ο U. Eco, ο J. Habermas, ο F. Jameson.
3. Βλ. και Peter Lloyd Jones, *Taste and the Problem of Design in a Post-acquisitive Society*, Inaugural Lecture, 27:10:91, Kingston Polytechnic, U.K.
4. Μετάφραση αποσπάσματος διαφήμισης στα αγγλικά στον τύπο, του «Athens International Airport».
5. Κοτιώνης, Ζ., «Αεροδρόμιο ούτε του ύψους (HOCH), ούτε του βάθους (TIEF)», *ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΕΣ*, τ. 26 – περ. Β, Μάρτιος-Απρίλιος 2001, Αφιέρωμα «Σπάτα Ιο», σελ. 66-67.
6. Μπίρης, Τ.Κ., «Νέο Αεροδρόμιο Σπάτων», *ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΕΣ*, τ. 26 – περ. Β, Μάρτιος-Απρίλιος 2001, Αφιέρωμα «Σπάτα Ιο», σελ. 70-71.
7. Ανδρίτσου, Κ., Ραχμανίδου, Δ., «Περί πτήσεων και περι-πτώσεων», *ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΕΣ*, τ. 27 – περ. Β, Μάιος-Ιούνιος 2001, Αφιέρωμα «Σπάτα Ιο», σελ. 66-67.

8. Ο αρχιτέκτων Μιχάλης Μανιδάκης, ως εξωτερικός εξεαστής επιτροπής κρίσης διπλωματικών εργασιών του Τμήματος Αρχιτεκτόνων Ε.Μ.Π., στο τεύχος κριτικής που κατέθεσε (με τίτλο «Πέντε Διπλωματικές Εργασίες στη Σχολή Αρχιτεκτόνων του Ε.Μ.Π. – Περίοδος Μαρτίου 2001»), αναφέρεται ως εξής στη διπλωματική εργασία της Κ. Ανδρίτσου «Χαμηλή πτήση στην Αλική της Σάμου»:

«ΠΕΡΙΠΟΥ»

Παράταιρα πράγματα παίρνει στα χέρια του – μια πέτρα, ένα σπασμένο κεραμίδι, δυο καμμένα σπύρτα, το σκουριασμένο καρφί στον απέναντι τοίχο, το φύλλο που μπήκε απ' το παράθυρο, τις στάλες που πέφτουν απ' τις ποτισμένες γλάστρες, τ' άχυρο εκείνο πουύφερε ο αέρας στα μαλλιά σου, – τα παίρνει κ' εκεί στην αυλή του κτιζεί περίπου ένα δέντρο. Σ' αυτό το "περίπου" κάθεται η ποίηση. Τη βλέπεις;

(Γ. Ρίτσου – Μαρτυρίες, 1966)

Η υφή του αλατιού, ο "οριζόντιος ήλιγγος" της λίμνης, οι άξονες των πεζουλιών, το παλιό βιομηχανικό κτίριο, τα λείψανα του φυλάκιου, τ' αρμυρικά και –βεβαίως– τα πουλιά, συνθέτουν το γηγενές υλικό της αφήγησης. Μιας αφήγησης που μέσα από ευαίσθητες εξάρσεις και ώριμες υπαναχωρήσεις, βαθμιαία συμπυκνώνει το δικό της "περίπου" στο μεταφορικό χαρακτήρα του νέου κτιρίου. Σ' αυτό το "περίπου" κάθεται η Αρχιτεκτονική της νέας συναδέλφου, με τρόπο γοητευτικά πειστικό. Μια διπλωματική – κλειδί».

9. Όπως είναι κατ' εξοχήν το *Architectural Review*. Ο εκδότης του Peter Davey και οι συντάκτες του περιοδικού, έχουν καθιερώσει έναν τρόπο κριτικής θεώρησης με ιδιαίτερη φροσιγνωμία – αγγλοσασξωνικού χαρακτήρα βεβαίως. Γνωρίσματά της η απλή και κατανοητή διατύπωση, το απροσποίητο ύφος, η ψύχραιμη αντιμετώπιση, το χιούμορ, αλλά και η διεξοδική εξέταση των συστατικών της σύνθεσης και το ενδιαφέρον για τις κοινωνικές παραμέτρους. (Στις ελληνικές εκδόσεις αρχιτεκτονικής φιλοξενούνται περισσότερο βιβλιοκρισίες).

10. Μια εξαίρεση που εντοπίστηκε είναι σε δημοσίευση της Πλατείας Ελευθερίας στο Ηράκλειο Κρήτης, όπου οι μελετητές αναφέρουν:

«Στα πρακτικά της κριτικής επιτροπής, μεταξύ των άλλων διαβάζουμε ότι "Ο αστικός χαρακτήρας, η κλίμακα και η γεωμετρία που επικρατούν, συγκροτούν ένα χώρο άνετο, ευαγώνωστο και ευέλικτο, αλλά συγχρόνως απόλυτα ορισμένο και ισχυρό ώστε να ανταποκρίνεται στους σύνθετους ρόλους του... Η μελέτη γενικότερα χαρακτηρίζεται από υψηλή ποιότητα αρχών σύνθεσης και ύψους και αποπειράται με αρκετή επιτυχία να αποδώσει στην πλατεία Ελευθερίας και στον ευρύτερο χώρο κλίμακα και χαρακτήρα αστικού χώρου επιβλητικού και συνεκτικού χωρίς να οδηγείται στην ακρότητα του μνημειακού ή του αφηρημένου. Η ανάγνωση του χώρου στη μικροκλίμακα, όπως θα είναι αντιληπτός από τον καθημερινό χρήστη, προδιαγράφεται μάλλον σαν εντύπωση έντονη και ερεθιστική, αλλά συγχρόνως φιλική και οικεία"».

(Σκουτέλης, Ν., Ζανόν, Φ., «Διαμόρφωση Πλατείας Ελευθερίας στο Ηράκλειο», *Θέματα Χώρου & Τεχνών*, τ. 32, 2001, σελ. 144)

11. Όπως για παράδειγμα στους διαγωνισμούς για το Μουσείο της Ακρόπολης (1990) ή για τις «Εφήμερες Κατασκευές» της Ολυμπιάδας (2003) (από προφορικές δηλώσεις μελών των επιτροπών στις δημόσιες παρουσιάσεις).

12. Παρόμοιες τάσεις διαγράφονται και στις σχολές αρχιτεκτονικής, που δεν αποτελούν βεβαίως κοινωνικά στεγανά.

13. Για τις εικόνες

(Πηγή: *Νέο Μουσείο Ακρόπολης, Διεθνής Αρχιτεκτονικός Διαγωνισμός, Υπουργείο Πολιτισμού, Αθήνα 1991*)

Αυτοσυνειδησία του κλάδου: Ποιοι και με ποιους είμαστε;

του **Ανδρέα Μαριότου**, αρχιτέκτονα

Τα ψηλά τα σκαλοπάτια, όσοι τ' ανεβήκανε, βρήκαν πλούτη, μεγαλεία μα καρδιά δε βρήκανε.

Στη νεωτερική Ελλάδα αναπτύχθηκε και επιμελώς κληροδοτήθηκε μέσω των αρχιτεκτονικών σχολών εξελισσόμενη φιλολογία για το πόσο παρεξηγημένος ήταν ο ρόλος της αρχιτεκτονικής.

Σε σημερινά δημοσιεύματα και συζητήσεις παρατηρείται αυξανόμενη δυσφορία των συναδέλφων για αυτή την απαξίωση καθώς η συγκυρία είναι τέτοια που οι μεταπολεμικές ισχνές θεσμικές κατακτήσεις της συνεκτικής δείχνουν μια-μια να εξανεμίζονται. Η καταστρατήγηση του 716 είναι μια μάχη που χάνεται κάθε μέρα, αλλά η κρίση του επαγγέλματος φαίνεται στην άνηση της μισωτής εργασίας, στα ωράρια, τους μισθούς. Η πρόσφατη εμπειρία από τους αρχιτεκτονικούς διαγωνισμούς δείχνει ότι και η τελευταία οχύρωση του φανταστικού κάστρου της ελλαδικής αρχιτεκτονικής έχει σχεδόν αλωθεί. Όταν προκηρύσσονται 3-4 πανελλήνιοι αρχιτεκτονικοί διαγωνισμοί ετησίως, εκ των οποίων τελικά υλοποιούνται...μηδέν μελέτες είναι προφανές ότι ο θεσμός δεν έχει την παραμικρή κοινωνική ισχύ. Κι όμως, στη φαντασία πολλών συναδέλφων ο διαγωνισμός είναι το Α και το Ω, η κορύφωση της αρχιτεκτονικής ύπαρξης. Ακουγεται συχνά ότι νέοι αρχιτέκτονες κάνουν την έκπληξη αποσιτώντας τα βραβεία. Ήταν εύκολο να παρακολουθήσουμε από κοντά όλους τους λίγους διαγωνισμούς των τελευταίων ετών και το συμπέρασμα είναι πως οι «παλαιοί» έχουν ηθελημένα εκχωρήσει αυτό το –ασημαντο οικονομικά και πολιτικά– πεδίο σαν άλλοθι για την έλλειψη κοινωνικής αρχιτεκτονικής ζύμωσης. Οι ίδιοι έχουν ενσκήψει σε πολύ πιο προσοδοφόρες ασχολίες, αναθέσεις, υπεργολαβίες και κλειστούς διαγωνισμούς, στα πεδία όπου παίζεται το «κοντρό παιχνίδι». Οι «νέοι» έμειναν να παίζουν με τους διαγωνισμούς.

Το ότι η ελλαδική πραγματικότητα προσαρμοζόμενη στις επιταγές των σύγχρονων οικονομικών think tanks, θα επηρέαζε και την αρχιτεκτονική ήταν ιστορικά προβλέψιμο. Παρόλα αυτά στις σχολές, στους συλλόγους και τα γραφεία έμοιαζε θεωρητική και μιαρὰ συνεκτική η καλλιέργεια της επαγγελματικής και συνδικαλιστικής αυτοάμυνας. Σήμερα, ως παραγωγικός κλάδος παρουσιάζει την αντίφαση να φιλοξενεί μια χείριστα αμειβόμενη εργατική δύναμη, με μηδενικές παροχές και εγγυήσεις και ταυτόχρονα να έχει την ελάχιστη ταξική αυτοσυνειδησία. Και ενώ κάθε εργαζόμενος έχει αποκτήσει πτυχίο μετά από πολυτελείς σπουδές –που κατά κανόνα διαπνέονταν από συνεκτικό μεγαλοϊδεατισμό– η επίγνωση της αλλοτρίωσης στην εργασία του αρχιτέκτονα παραμένει σε

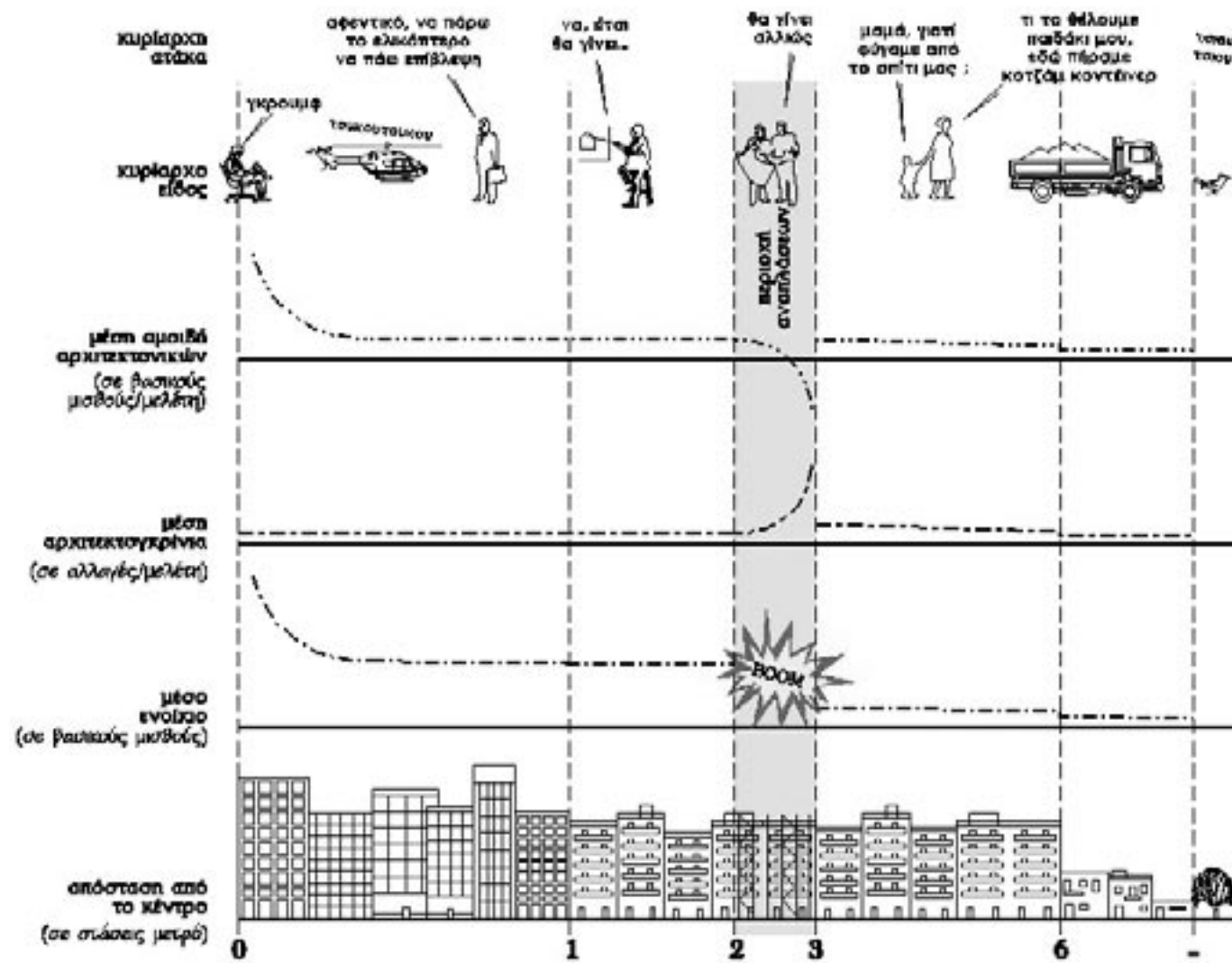
εμβρυακό στάδιο. Επιπλέον, δεν έχουμε εκτιμήσει τα επερχόμενα δεδομένα, όταν ο εκκολλητόμενος εφεδρικός αρχιτεκτονικός στρατός θα διεκδικήσει την οικονομική επιβίωσή του (στις σχολές αρχιτεκτονικής της Ελλάδας φοιτούν σήμερα δεκαπλάσιοι φοιτητές από όσους πριν από 15 χρόνια).

Σε όσους δέχονται τον αρχιτέκτονα ως ένδοξο μεσολαβητή ανάμεσα στα ανώτερα ταξικά στρώματα και στο κίτριν μένει η βεβαιότητα ότι «καλώς ή κακώς» πάντα θα υπάρχει η ταξική διαστρωμάτωση και επομένως η ανώτερη τάξη συνεχώς θα χρειάζεται μεσολαβητές. Το μόνο κόστρο που έχουν να διαφυλάξουν επομένως είναι το γραφείο τους.

Όμως πρέπει η αρχιτεκτονική κατ' επίφραση συνεκνία να συνειδητοποιήσει ότι το μεγαλύτερο, πλην διεκδικητικά ασθενέστερο, τμήμα της προέρχεται σήμερα από στρώματα μέσα και καλύτερα. Ως εκ τούτου δεν δικαιούται ιστορικά να μετέχει του μεγαλοϊδεατισμού της αυταπάτης ενός εξιστάμενου από τα κοινωνικά πάθη καλλιτέχνη. Η μορφή του φοιτητή που τελειώνοντας τις αρχιτεκτονικές σπουδές τάχιιστα μεταλλάσσεται από φέρελπι μηχανικό σε «ημιπαράφρονα καλλιτέχνη» σκηματίζεται κυρίως στο άμεσο περιβάλλον του διότι σε αυτό λογοδοτεί καθημερινά.

Η ευθύνη για την απαξίωση του ρόλου του μηχανικού πρέπει να αποδοθεί κύρια στην εκούσια παράδοση των συναδέλφων στον, έξω από τις πραγματικές κοινωνικές ανάγκες, αγώνα για ατομική καταξίωση. Βεβαίως τα ΜΜΕ, ως βασικό όχημα του παγκόσμιου οικονομισμού εκμεταλλεύονται αυτή τη δυσφορία και την προτάσσουν εκεί που χρειάζεται π.χ. όταν πρέπει να καλύψουν τις ακριβές μετεγγραφές αστέρων από το εξωτερικό. Επίσης την εκμεταλλεύονται τα διάφορα τσιράκια για να καλύψουν τα σκάνδαλα των εργοδοτών τους π.χ. καταγγέλλοντας νέους συναδέλφους για «...σπείρια» που «...την πληρώνουν οι πολίτες» (ένας σύλλογος που σέβεται το καταστατικό του θα έπρεπε να εξετάζει τη διαγραφή όσων δρουν αντισυναιδελφικά).

Οι όροι, οι κατευθύνσεις, η παρακολούθηση και η διαχείριση της παραγωγής του δομημένου χώρου καθορίζουν, όχι μόνο τη φυσική επιβίωση των συναδέλφων, αλλά και την επίδραση του κτιζέν στη διάσωση της κοινωνικής μνήμης και της ιστορικής αυτοσυνειδησίας του τόπου. Εδώ, σήμερα, κυρίαρχο ρόλο παίζουν παράγοντες άσχετοι με την αρχιτεκτονική πράξη που αποφασίζουν και διατάσσουν χωρίς να υπάγονται σε κοινωνικό έλεγχο: διορισμένοι διαχειριστές που λαϊκίζουν «προστατεύοντας» την κοινωνία από τους αρχιτέκτονες, κοτζαμπάσηδες έφοροι πετσοκόβοντας μελέτες που δεν είναι σε θέση καν να κατανοήσουν, αυθαιρετούντες σύμβουλοι υπερασπιστές των δικών τους ιδανικών, αόρατες επιτροπές συγκοινωνιο-

λόγων και χωροτακτών. Σαφώς οφείλουμε να συστρατευτούμε ενάντια στους αυτόκλητους προστάτες του δημόσιου χώρου. Σε μια ενδο-αρχιτεκτονική συζήτηση όμως, γίνεται αμέσως φανερό ότι η αρχιτεκτονική συντεχνία στερείται κοινωνικών συμμαχιών καθώς, αιωρούμενη από χρόνια ανάμεσα στην εξουσία και στους εξουσιαζόμενους, κοιτάζει ακόμα προς τα πάνω. Έχοντας χάσει κάθε αντίληψη για την κοινωνική πραγματικότητα, ως μη θρηνούν οι αρχιτέκτονες για τις άπειρες εργατώρες που ξοδεύουν διεκδικώντας σε απειρηλά πεδία τη χαμένη τιμή της τέχνης τους. Διότι π.χ., πόσο αθώο μπορεί να είναι όσοι συμμετέχουν σε αρχιτεκτονικό διαγωνισμό στον οποίο η περιφραγή ελεύθερων αστικών χώρων ονομάζεται «προστασία του πολίτη», οι κάμερες και τα φυλάκια «εγκαταστάσεις εξυπηρέτησης», όταν προδιαγράφονται οι μελέτες στις προσταγές της περιφρούρησης και της προληπτικής καταστολής; Και πόσο δικαίωμα έχουν να διαμαρτύρονται όσο βλέπουν τις μελέτες τους να αλλοιώνονται μέχρις εσχάτων όταν από παλιά ο εργοδότης τους ήταν υπόλογος για αμέτρητες προσβολές ενάντια στην έννοια της μελέτης; Ποιος να απαιτήσει την κοινωνική καταξίωση των αρχιτεκτονικών

διαγωνισμών όταν εκατοντάδες συνάδελφοι σπεύδουν να ανταποκριθούν στην πρόσκληση της Π.Ο. για εφήμερες κατασκευές, σειρήνες της δυναστικής ολυμπιακής προπαγάνδας; Επιτέλους, εάν θέλουν οι συνάδελφοι να διαμαρτύρονται για την κατάντια της αρχιτεκτονικής, πρώτα να το κάνουν στο όνομα της κοινωνίας και όχι της αυτοεπιβεβαίωσής τους. Πρέπει να κόψουν τους δεσμούς με τους δερβέναγες του δημοσίου χώρου και να μη συμπεριφέρονται σαν απογοητευμένοι εραστές του απρόσωπου σύγχρονου μαϊκήν. Να αποτάξουν κάθε «ανάγκη να προσέξουν το έργο τους» κόντρα στη γοητεία της φερομένης επί καλατραβάντων και καρεμπέδων γλαμουριάς. Καθώς έχει συστηματικά περιγελαστεί η κοινωνική αλληλεγγύη, έστω από ένστικτο αυτοσυντήρησης και μόνο, θα πρέπει ο σύλλογος να είναι παρών στις πλατείες-γκέτο και στα όρια των αναπλάσεων, εκεί που το φτιασίδιωμα της πόλης εφαρμόζεται επί των ασθενεστέρων. Οι μηχανικοί να ξεφύγουν από το όραμα του αναθέτοντος προστάτη και να διεκδικήσουν λόγο στην πραγματικότητα της μαζικής μη επιώνυμης αρχιτεκτονικής, εκεί που η προσωποκεντρική επαγγελματική σχέση χτίζει λίγο-λίγο τη μοναδική υποθήκη που μπορεί να έχει ποτέ το επάγγελμα.

Η αρχιτεκτονική συνείδηση και η αρχιτεκτονική σαν είδηση

του **Νίκου Γεωργιάδη**, αρχιτέκτονα

...Από το όνομα του πατέρα στο όνομα του δημοσιογράφου

Είναι γεγονός ότι στις μέρες μας η αρχιτεκτονική προβάλλεται αρκετά από τα ΜΜΕ (τύπος, life-style τηλεοπτικά προγράμματα, ειδικά αφιερώματα κλπ.), ενώ παράλληλα η εικονική χρησιμοποίησή της σαν σκηνικό σε κινηματογράφο, video-clips, φωτογραφία, διαφήμιση, branding, λογοτεχνία, performance arts... γίνεται όλο και πιο συστηματική. Και αυτό έχει σαν αποτέλεσμα μια επί πλέον προβολή της αρχιτεκτονικής, που επηρεάζει αλλά και αναπαράγεται από τα ΜΜΕ άμεσα η έμμεσα. Με τον ένα ή τον άλλο τρόπο η αρχιτεκτονική εμφανίζεται σαν ένα ξεχασμένο, άρτι ανακαλυφθέν, επικοινωνιακό είδος, που διστακτικά του δίνεται το βήμα. Ήδη όμως από την αρχή, η δημοσιοποίηση της αρχιτεκτονικής ως μαζικού ενδιαφέροντος επικοινωνιακό υλικό, εμφανίζεται σαν παράδοξο εγχείρημα με θεωρητικές και πρακτικές προεκτάσεις. Και αυτό γιατί τα ίδια τα ΜΜΕ δεν είναι ούτε απαλλαγμένα ούτε αμέτοχα του τρόπου με τον οποίο η αρχιτεκτονική είναι ήδη δημοσιοποιημένη στα προαναφερθέντα μαζικά μέσα (λόγου, εικόνας, ήχου). Ενώ απ' την άλλη πλευρά, η ίδια η εμπειρία δείχνει πως ο σχεδιασμένος χώρος είναι μια κατ' αρχήν ενεργή κοινωνική συνθήκη που έχει έναν τρόπο να δηλώνεται από μόνη της σε σχετική ανεξαρτησία από τις επικοινωνιακές στρατηγικές και τις διάφορες συμβολικές και προγραμματικές αξίες που επενδύονται σ' αυτήν.

κάτω: Η πραγματοποίηση του μηνύματος: η επικοινωνιακή συνθήκη της χωρικής εικόνας. Φωτ. Ν. Γεωργιάδης, 1991

Αντίθετα προς τα ΜΜΕ, στον τομέα των επιστημών του ανθρώπου ο βιωματικός χώρος ανακαλύπτεται όλο και πιο συστηματικά ως δομική παράμετρος του συλλογικού ψυχισμού και δράσης του υποκειμένου! Σ' αυτό το πλαίσιο η αρχιτεκτονική καλείται να ξαναδιαβαστεί όχι σαν άποψη για το χώρο (εκλαμβάνόμενου ως περιβάλλον, αντικείμενο, φύση...) αλλά σαν ένα είδος σκεπτόμενου χώρου – σαν πληθυντική εμπειρία που συνιστά μια επί πλέον κριτική στο ατομοκεντρικό φιλοσοφικό υποκείμενο, και οδηγεί μια νέα πολιτική που πηγάζει από την ίδια τη διαλεκτική του χώρου.² Πράγματι, ποτέ η χρήση ενός χώρου δεν αντιστοιχεί αποκλειστικά και μόνο σε μια λειτουργία ή ένα άτομο. Ακόμα και ο πιο «ιδιωτικός» χώρος της κατοικίας αναπτύσσει συνθήκες πρωτογενούς συνείδησης, οικειοποίησης και διάρκειας, μεταξύ του ένοικου και του εν δυνάμει επισκέπτη... γιατί πίσω και από τον πιο «ιδιωτικό» χώρο βρίσκεται πάντα η φιλοξενία – μια κατ' εξοχήν χωρική κοινωνική αρχή. Υποκείμενο της αρχιτεκτονικής εμπειρίας είναι ο χρήστης – ένα δημόσιο πολιτικό πρόσωπο. Η χρήση (σε αντίθεση με τον ιδεότυπο της «λειτουργικότητας») είναι μια έννοια αρκετά ανεξερεύνητη αλλά και ενδεικτική μιας συνθήκης που ελκύει όλο και περισσότερα λειτουργικά προγράμματα, μεταβιβάζει το ένα στο άλλο, και τελικά τα αρθρώνει σε πρωτότυπους συνδυασμούς, που εκτείνονται από την κατοικία μέχρι τον αστικό ιστό.

Ποιος είναι λοιπόν ο ρόλος της επί πλέον δημοσιοποίησης που έρχονται να προσφέρουν τα ΜΜΕ, επάνω σε μια κατ' αρχήν κοινωνική εμπειρία/πρακτική; πόσο απαραίτητη είναι αυτή η δημοσιοποίηση; μήπως δανειζεται, και ίσως έτσι απενεργοποιεί, έναν ήδη λειτουργούντα κοινωνικό/ψυχικό τρόπο; μήπως αυτός ο τρόπος χρησιμοποιείται από τα ΜΜΕ σαν υποκατάστατο της χαμένης αμεσότητάς τους; ακόμα, ποιο είναι το υποκείμενο που προδιαγράφουν τα ΜΜΕ, και πώς μπορεί να συναντηθεί με το αντίστοιχο της αρχιτεκτονικής; – ερωτήματα μάλλον δομικά παρά εποχιακά, που αφορούν στην ίδια τη λειτουργία της επικοινωνίας.

Στην εμπλοκή τους με την αρχιτεκτονική, τα ΜΜΕ, ιδιαίτερα στην Ελλάδα, σπάνια κατορθώνουν να αναμεταδώσουν την κοινωνική κριτική του βιωματικού χώρου. Αντί γι' αυτό καταλήγουν να προτείνουν ένα νέο κοινωνικό φιλοσοφικό υποκείμενο: τη δημοσιοποιητική ή δημοσιογραφική σκέψη – μια επλεκτική, πραγματιστική και σχεσιακή συνειδησιακή κατάσταση, που ξεπερνά τα πλαίσια της δημοσιογραφικής συντεχνίας, και που κομίζει ένα είδος αντικειμενικότητας ταυτόσημο με τη στατιστική και πλουραλιστική παράθεση απόψεων, ιδεών, ονομάτων, αναπαραστατικών μέσων κλπ. Χαρακτηριστικά αυτής της σκέψης είναι η έλλειψη/αδυνα-

κάτω: Η μηνυματοποίηση της πραγματικότητας. Εικονικός, εμβληματικός χώρος. Φωτ. Anamorphosis, 2003

δίπλα: Η αρχιτεκτονική συνείδηση. Θερινός κληματογράφος «Αμόρες». Φωτ. Anamorphosis, Γ. Βρεττάκος, 1994

μία έρευνας για λογαριασμό των αρχιτεκτονικών δρώμενων, καθώς επίσης και η προαξιολόγησή τους, πριν καν την παρουσίασή τους, με κριτήρια γενικά επικοινωνιακά μέσα από τα οποία η δημοσιοποιητική συνείδηση δε θέλει να γνωρίσει αλλά να επικοινωνήσει το γεγονός, σαν ήδη γνωστό από αλλού.

Στο όνομα μιας τέτοιας δημοσιοποίησης, είναι σχεδόν κανόνας ο αποκλεισμός του ονόματος του αρχιτέκτονα δημιουργού από τα δημοσιεύματα στα οποία σχολιάζεται ελεύθερα(!) το έργο του. Τα παραδείγματα είναι πάμπολλα, ιδιαίτερα σε παρουσιάσεις κατοικιών διάσημων προσώπων, όπου σπάνια αναφέρεται ο αρχιτέκτονας, αλλά και σε αντίστοιχες δημόσιων έργων. Σε πρόσφατα δημοσιεύματα σχετικά με το επίμαχο θέμα των διαγωνισμών των πλατειών της Αθήνας, συναντάμε πολλές φορές το όνομα του κυβερνητικού αρμόδιου, φυσικά το όνομα του δημοσιογράφου μα πουθενά το όνομα του αρχιτέκτονα.³ Η ανυπαρξία πνευματικών δικαιωμάτων συμπληρώνει το τοπίο, καθώς η φωτογραφική αναπαραγωγή έργων στα ΜΜΕ γίνεται συνήθως χωρίς την άδεια του αρχιτέκτονα αλλά με copyright του φωτογράφου! (Θα 'λεγε κανείς πως η αποσιώπηση του ονόματος του δημιουργού διακωμωδεί την έννοια του αφανούς – μια έννοια βαθιά και

Έλληνες αρχιτέκτονες μόνο και μόνο επειδή ζουν και εργάζονται στο εξωτερικό, ή ακόμα το παράδειγμα της (αμήχανης/αυτοαναιρουμένης) συγγραφής διαφορετικών άρθρων με αντίθετη άποψη για το ίδιο θέμα, από τον ίδιο αρθρογράφο.

Εν ονόματι της δημοσιοποίησης απαιτείται μια πιο «κατανοητή» (μονοσήμαντη; διαφημιστική;) γλώσσα. Αλλά μήπως αυτό αναπόφευκτα υπηρετεί έναν ατέρμονα μετωδικό, αναπαραστασιακό, εξωαρχιτεκτονικό λόγο; Δεν είναι τυχαίο πως έννοιες όπως αυτή του πράσινου δεν αντιμετωπίζονται μέσα από τον αρχιτεκτονικό προβληματισμό, αλλά μέσα από ψυχολογισμούς Παυλοφικού τύπου... δεν έχουμε πράσινο γιατί καίμε τα δάση, άρα πρέπει να βάλουμε πράσινο στην Ομόνοια... ή χτίσαμε θηριωδώς τα μεγάλα δυτικά μητροπολιτικά κέντρα, άρα πρέπει τα κτίρια του μέλλοντος ακόμα και στην περιφέρεια να είναι θαμμένα στο χώμα.⁴ Συχνά η δημοσιοποίηση συμπίπτει με την διαμεσολάβηση και το αντίστοιχο συνειδησιακό πλαίσιο. Ένα όνομα μαζικής αποδοχής αλλά και ταύτισης (καλλιτέχνης, γραφίστας, εργολάβος, πολιτικός, ποδοσφαιριστής, συγγραφέας, φωτογράφος, διαφημιστής, δημοσιογράφος...) είναι απαραίτητο για την εγκυρότητα της είδησης. Πολλές φορές δημοσιογράφοι σε στρογγυλά τραπέζια δίνουν το λόγο σε ηθοποιούς που εμφανίζονται αρχιτεκτονικότεροι των αρχιτεκτόνων, εκφέροντας άποψη για περίπλοκα αρχιτεκτονικά ζητήματα... Είναι γνωστό εξάλλου ότι το νέο μουσείο της Ακρόπολης του Μακρυγιάννη είναι το όραμα της Μελίνας, η ανάπλαση του Φαληρικού Δέλτα του Καραμανλή, το «αισθητικό προφίλ» της Ολυμπιάδας είναι υπόθεση πολυεθνικών διαφημιστικών εταιρειών, και η Κηφισιάς το όραμα γνωστών εργολάβων. Και είναι αλήθεια ότι η παρεμβολή του εργολάβου στις ίδιες τις αρχιτεκτονικές μελέτες δεν είναι μόνο μια σκανδαλώδης πραγματικότητα αλλά αποτελεί κυρίαρχη επικοινωνιακή («κατανοητή») συνθήκη της ελληνικής κοινωνίας, που ακόμα και σε φιλότιμα δημοσιεύματα παραμένει ασχολίαστη.⁵ Το όνομα του μεσολαβητή-δημοσιοποιητή (που έρχεται να αντικαταστήσει το όνομα της πατρότητας, της απαγόρευσης και τελικά της ίδιας της έννοιας του νόμου) προδιαγράφει μια συνείδηση μαζικής αποδοχής, πλήρους πληροφορίας αλλά και γνωστικού κενού. Η ανάγκη της μεσολάβησης-διευκόλυνσης ακυρώνει τραυματικά το αίτημα για την προώθηση της πολιτικής ή έστω της λογικής του χώρου. Η αρχιτεκτονική, λοιπόν, στην καλύτερη περίπτωση καλείται να (ανα)μεταδοθεί σαν είδηση και λιγότερο σαν συνείδηση και ακόμα λιγότερο σαν τρόπος συνειδητοποίησης.

Τα ΜΜΕ ανδρώθηκαν μοιραζόμενα τεχνικές με τον κινηματογράφο, τη φωτογραφία, το video, τη μουσική, τη λογοτεχνία... και έχουν εξοικείωση με τις αντίστοιχες τέχνες. Αυτό όμως δεν συμβαίνει με τη «στατικότητα» της αρχιτεκτονικής. Έτσι, η (εγγενής) αδυναμία κάλυψης του αρχιτεκτονικού προβληματισμού, εκλαμβάνεται συχνά ως θεωρητικό κενό της ίδιας της αρχιτεκτονικής! Δεν είναι τυχαίο ότι σήμερα είναι δημοφιλείς θεωρίες σαν αυτή της Β. Colomina και όχι του R. Connah.⁶ Η δεύτερη αντιλαμβάνεται τα ΜΜΕ και γενικότερα τη μαζική εικονική αναπαρασταση σαν μια χρόνια καμπούρα (σύμπτωμα) στην πλάτη της αρχιτεκτονικής που τελικά την εμποδίζει να βγει στη δική της σκηνή. Αντίθετα η πρώτη τα προτείνει ως πλαίσιο θεμελίωσης της θεωρίας της αρχιτεκτονικής (όπως π.χ. στην περίπτωση του «μοντέρνου» – μια έννοια

που θα μπορούσε κάλλιστα να διερευνηθεί πολύ πιο συστηματικά έξω από το ιστορικοιστικό εννοιακό πλαίσιο των ΜΜΕ) με αποτέλεσμα τον εκφυλισμό της πλούσιας αυτής χωρικής εμπειρίας σε *εικονικό γνωστικό πεδίο* και την παράδοσή της, χωρίς κανένα αντάλλαγμα, στους βραχυβίους αυτοσχέδιους θεωρητισμούς των ΜΜΕ. Και αυτό φυσικά παράγει μια νέα γενιά αρχιτεκτόνων-αρθρογράφων και θεωρητικών. Μοιραία, η δημοσιογραφική σκέψη αρχίζει να αντικαθιστά την ακαδημαϊκή, αφού η δημόσια δήλωση, η πληροφορία κ.λπ. εκλαμβάνονται πλέον ως γνώση. Σε διεθνές επίπεδο στην αρχιτεκτονική εκπαιδευτική διαδικασία βλέπουμε την άκριτη και ημιμαθή χρησιμοποίηση τεχνικών των ΜΜΕ, καθώς και τρεμιμένες και άγονες αναλογίες σε αναπαραστασιακά συστήματα και μαζικά μέσα μετάδοσης εικόνας και λόγου. Γραφιστική, φωτογραφία, κινηματογράφος, video, συνθηματική ή και ειρωνική γλώσσα, προβιβάζονται σε εκπαιδευτικές μεθόδους, ενώ ο τρόπος που όλα αυτά ιδιοποιούνται τη χωρική εμπειρία, ανακυκλώνεται ως αρχιτεκτονική θεωρία σε ανάλυση και σύνθεση – κάτι που κατά κανόνα οδηγεί σε άστοχες και απλοϊκές προτάσεις, τόσο στην εκπαίδευση όσο και στο επάγγελμα. Φυσικό αποτέλεσμα αυτής της λογικής είναι η αδυναμία κατανόησης της χωρικής συνθετικότητας του

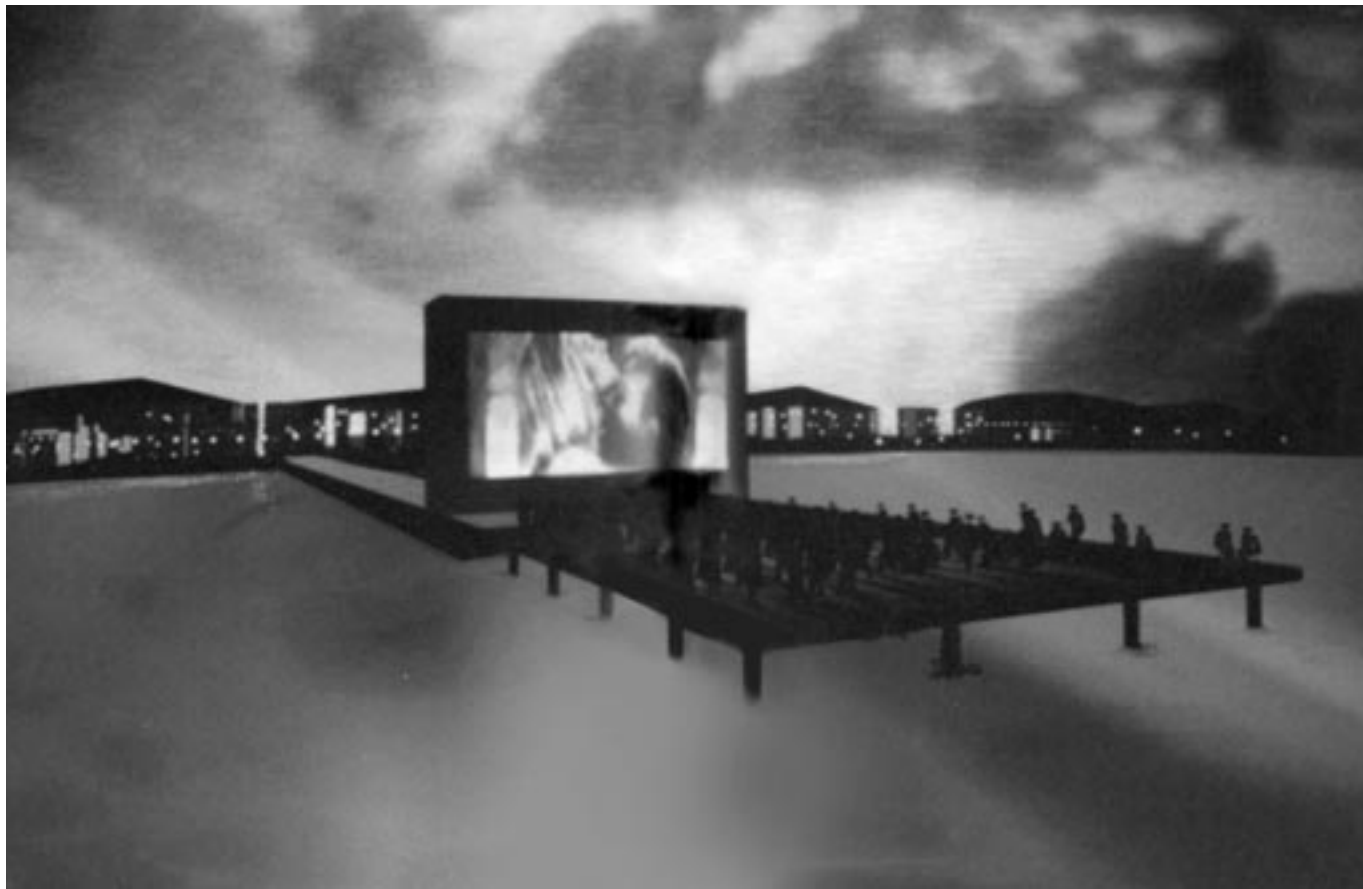
υπαρκτού πλούτου της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής (παλαιάς και σύγχρονης) και η αφελής ανακύκλωσή της σαν στιγμιότυπο (ρεπορτάζ) σε διάφορες μελέτες. Σχετικό είναι το παράδειγμα της άστοχης χρησιμοποίησης του στοιχείου του ελληνικού θερινού κληματογράφου⁷ στην πρόταση διάσπαση Ολλανδού αρχιτέκτονα για την παραλία της Θεσσαλονίκης.⁸

Φαίνεται λοιπόν ότι η μηνυματοποίηση της πραγματικότητας είναι μια διαδικασία πολύ διαφορετική από την πραγματοποίηση του μηνύματος.⁹ Η πρώτη (έμβλημα της σημερινής επικοινωνιακής λογικής του δυτικού αξιακού συστήματος) βασίζεται στην ψυχολογία του εγώ και των ανταλλακτικών αξιών που αντι-κειμενοποιούν το «περιβάλλον» του. Η δεύτερη βασίζεται στη χωρική διαλεκτική και τους πρωτότυπους *αφανείς μορφικούς κώδικες* που προκύπτουν μέσα από την άξια χρήση. Όλοι μας έχουμε αυτή τη βαθιά εμπειρία της κοινωνικής διάστασης του χώρου, ζώντας και σκεφτόμαστε καθημερινά μέσα από αυτόν (κατοικία, εργασία, πόλη)... για άλλους.¹⁰ Την εμπειρία ενός ανεπίκαιρου, αργού, αλλά και αυτόματου, *αδίστατου, φυσικού τρόπου*, όπου η επικοινωνία δεν αποτελεί ποτέ δεδομένο, ούτε και ατομικό-συλλογικό «δικαίωμα», αλλά υλοποιείται ως άσκηση. Μια τέτοια αγωγή, άλλη από αυτή της επικαιρότητας του υπερτοπικού «κινητικού» εαυτού, θα μπορούσε να πλαισιώσει μια νέα θεωρία/πρακτική της επικοινωνίας. Αντιστρέφοντας λοιπόν το επιχείρημα θα λέγαμε πως η αδυναμία/διστακτικότητα κάλυψης της αρχιτεκτονικής από τα ΜΜΕ δεν πηγάζει ούτε από κάποιο κενό θεωρίας, ούτε και από τη δυσκατανόηση γλώσσα της αρχιτεκτονικής φιλολογίας, αλλά από το γεγονός ότι η καθαυτή *αρχιτεκτονική επιχειρηματολογία* οργανώνεται με ένα άλλου είδους κώδικα – ένα κώδικα συμπωματικό (όχι αιρετικό, ούτε ειρωνικό) με γρήγορες υποθέσεις και αλληλοκαλύψεις σεναρίων.

Και είναι αλήθεια πως σε αντίθεση με τα ελληνικά ΜΜΕ, τα αντίστοιχα δυτικά έχουν τη δυνατότητα να αναγνωρίζουν και να καλλιεργούν αυτό τον κώδικα, όντας σε περιβάλλοντα όπου η αρχιτεκτονική υπάρχει σαν αγωγή και σαν επικοινωνιακή άξια. Άθελά τους ή όχι τα ΜΜΕ στην Ελλάδα συχνά επικίνδυνα τη δημοσιοποίηση με τη διαφήμιση και συχνά εγκλωβίζονται στην επικοινωνιακή συνθήκη (βολική, παραλλακτική, κατανοητή) του εργαλαβικού σημαινόμενου – μια συνθήκη που αναπόφευκτα γίνεται και κεντρικό παράδειγμα (εργαλαβία της είδησης). Οι αναφορές στον αρχαίο, νεοκλασικό, παραδοσιακό, μεσοπολεμικό... πλούτο, η επικοινωνιακή ανάδειξη της «ρεαλιστικής» πραγματικότητας (αποδοχή της αποτυχίας), ή η παρουσίαση φλεγόντων προβλημάτων με τρόπο παραθετικό και «διαλόγου», αδυνατούν να αντικρούσουν αυτή την κυρίαρχη επικοινωνιακή συνθήκη και τελικά εντάσσονται σ' αυτήν. Η δημοσιοποιούσα αρχή δεν καλείται να κάνει χάρη στην αρχιτεκτονική. Το αντίθετο. Πρέπει πρώτα η ίδια να μάθει το χωρικό κώδικα και να τον μιλήσει. Εάν λοιπόν η αρχιτεκτονική έχει ανάγκη από αναμετάδοση, πολύ μεγαλύτερη ανάγκη έχει η αναμετάδοση από χωρική αγωγή.

Δύσκολο να επιχειρηματολογήσει κανείς για την αρχιτεκτονική, γιατί η ίδια είναι τρόπος επιχειρήματος και θα πρέπει να μάθουμε να σκεφτόμαστε με αυτήν παρά για αυτήν. Το επικοινωνιακό γεγονός της αρχιτεκτονικής εμπειρίας είναι άμεσο, αδιάστατο και καθόλου φωτογενές. Η ανάγνωσή του θυμίζει τον πίνακα του Παρράσιου. Σύμ-

φωνα με τον αρχαίο μύθο στο ζωγραφικό διαγωνισμό μεταξύ Ζεύξιδος και Παρράσιου, ο Ζεύξης ζωγράφισε σταφύλια με τρόπο τόσο φυσικό που ξεγέλασε τα πουλιά που έπεφταν με ορμή επάνω στον πίνακα για να τα φάνε. Σε απάντηση, ο Παρράσιος ζωγράφισε ένα πέπλο τέτοιας τελειότητας που ξεγέλασε και τον ίδιο το Ζεύξι, ο οποίος προσπάθησε να τραβήξει το ζωγραφισμένο ύφασμα για να δει τι επιτέλους έχει ζωγραφίσει ο αντίζήλος του.

Σημειώσεις

1. Όπως φαίνεται στο έργο των C. L. Strauss, N. Elias, H. Lefebvre, T. Adorno, G. Bateson, J. Lacan κά.
2. Η θέση αυτή προτείνεται από το γράφοντα στα πλαίσια του γενικού ερευνητικού του έργου με άξονα τη σχέση μεταξύ αρχιτεκτονικής και ψυχανάλυσης, και έχει παρουσιαστεί σε διάφορες δημοσιεύσεις, βλ. www.anamorphosis-architects.com
3. βλ. Δ. Ρηγόπουλος, «Πράσινο αντί Αρχιτεκτονικής στις Πλατείες» και «Αρχιτεκτονικής Αγώνας Άγιος», *Καθημερινή* 27/2/03 και 9/3/03. Οι αρχιτέκτονες των έργων είναι: Πλ. Ομοσιός: Α. Βοζάνη, Γ. Δεσύλας, Μ. Κατσίκας, Θ. Τσιατάς, Πλ. Μοναστηρακίου: Ν. Καζέρος, Ζ. Κωτσούπουλου, Β. Μανιδάκη, Χ. Παρακεντέ, Ε. Τζιτζιλάκη, Πλ. Συντάγματος: Δ. Μανίκας, Θ. Παπαδημητρίου, Λ. Γεωργιάδης.
4. Τέτοιου είδους επικριματολογία είναι πολύ συνηθισμένη και πάντα αναπτύσσεται για λογαριασμό της επικοινωνιακής στρατηγικής των εργοδοτών. Σπάνια πλέον αναπτύσσεται από δημοσιογράφους (ευτυχώς όχι Έλληνες) βλ. Jonathan Glancey "Stop The Clock", *The Guardian*, 16/9/2002.
5. βλ. Δ. Ρηγόπουλος, «Αρχιτεκτονική Χωρίς Αρχιτέκτονες», *Καθημερινή* 23/2/03. Παρά την αξιόπαινη προσπάθεια του Δ. Ρ. το άρθρο αδυνατεί να φέρει στο φως τις πραγματικές αιτίες του προβλήματος που περιγράφει. Στο τρίτο αυτό δημοσίευμα οι αρχιτέκτονες αφήνονται μόνοι τους να εκφραστούν με επιστολή τους, ενώ μια βαθιά και χρόνια κρίση ανάγεται σε αντιπαράθεση «δια-

- φορετικών αντιλήψεων» και «διάλογο» μεταξύ των δυο πλευρών.
6. 1) Beatriz Colomina, *Privacy and Publicity*, MIT press Cambridge Mass, London, 1994, 2) Roger Connah, *How Architecture Got Its Hump*, MIT press, Cambridge Mass, London, 2001.
 7. Σχετική έρευνα για τους Θερινούς Κινηματογράφους έγινε από την ομάδα της Anamorphosis το 1994, και δημοσιεύτηκε στο περιοδικό A.D. (βλ. Nikos Georgiadis/Anamorphosis Architects: "Open Air Cinemas", *Architecture and Film, AD/Architectural Design magazine*, London 1994, pp.80-83). Ιδιαίτερη αναφορά έγινε στη χωρική σημασία των Θ.Κ. και τον οργανικό τους ρόλο στον αστικό ιστό της ελληνικής πόλης.
 8. Το σχόλιο αφορά την πρόταση του R. Koolhaas για την παραλία της Νέας Κρήνης στη Θεσσαλονίκη (1996) όπου η οθόνη του προτεινόμενου θερινού κινηματογράφου στρέφει τα νάτα της προς την πόλη και απευθύνεται προς το θαλάσσιο κόσμο...
 9. Η ίδια η χωρική διαλεκτική της αρχιτεκτονικής εμπειρίας μπορεί να παράγει ένα διαφορετικό επικοινωνιακό τρόπο σε διαφήμιση, γραφιστική, προϊοντική ταυτότητα κλπ. Η πραγματοποίηση του μηνύματος είναι μια προβληματική που εξερευνά και αναδεικνύει τις χωρικές δυνατότητες της εικόνας (και όχι την εικονική αναγωγή του χώρου) με βάση την αξία χρήσης. (βλ. Nikos Georgiadis/Anamorphosis Architects: "Spatiality in Advertising and Graphic Design, The Spatial Image", *Tracing Architecture, AD/Architectural Design magazine*, London March 1998, pp.vi-vii).
 10. Αν και θεμελιώνονται στην ψυχαναλυτική επιστήμη, έννοιες όπως ο «άλλος» ή η «επιθυμία του άλλου» επαληθεύονται καθημερινά στην αρχιτεκτονική εμπειρία τουλάχιστον εμπειρικά (π.χ. στη φιλοξενία) χωρίς να χάνουν το αρχικό τους εννοιολογικό πλαίσιο. Συχνή είναι η ιδιοποίηση και ο ευτελισμός τους από την τρέχουσα μαζική επικοινωνία, και μνηυματική διαφήμιση – εδώ η έννοια του «άλλου» μετατρέπεται σε εξωτική εμπειρία του εαυτού, στην οποία ο καταναλωτής καλείται να βρεθεί με το να δοκιμάσει το «κάτι άλλο», το «άλλο φρούτο», τα «άλλα κόλπα», την «άλλη γεύση», το ίδιο το «αλλού», και τελικά, γιατί όχι... τον «άλλο κόσμο» (!!!)

πάνω: Η αρχιτεκτονική σαν είδηση, R. Koolhaas, *Θερινός κινηματογράφος στην παραλία της Νέας Κρήνης Θεσσαλονίκης 1996*.
 Ψηφ. αναπαραγωγή/επεξεργασία για το παρόν άρθρο (από το βιβλίο *Between Sea and City - Eight Piers for Thessaloniki*, Nai Publ. 1997): *Anamorphosis 2003*

Η αρχιτεκτονική και ο υπόλοιπος κόσμος: Διαπολιτιστικά ζητήματα

της **Βασιλικής Νάκου**, αρχιτέκτονας

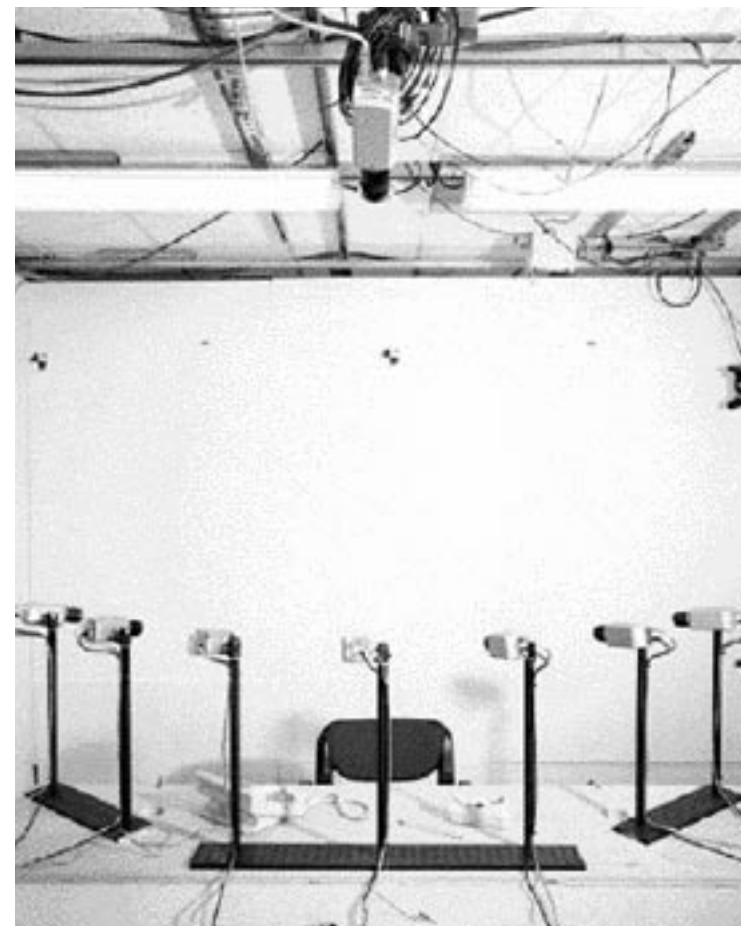
Μέσα σε διάστημα δύο μηνών το ενδιαφέρον, οι δημόσιες συζητήσεις, αλλά κι οι παρερμηνείες που προκάλεσε τόσο η παρουσίαση των εφήμερων κατασκευών ως βράβευση και προβολή διαφορετικών πολιτισμών, όσο κι η ημερίδα που ογάνωσε το περιοδικό «ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΕΣ» του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ, με θέμα «Αρχιτεκτονική: είδωλα και προσωπεία», με ώθησαν να εμβαθύνω στο θέμα του επαναπροσδιορισμού της πολιτιστικής διάστασης της σύγχρονης αρχιτεκτονικής πράξης. Ο δημόσιος λόγος για την αρχιτεκτονική συνεπάγεται κατ' αρχήν μια πολιτιστική θεώρηση αυτής. Η πολιτιστική θεώρηση συνδέεται άμεσα με μια πολιτιστική παρέμβαση η οποία στην πληρέστερη έκφρασή της στοχεύει στην υλική επεξεργασία του τόπου και παρέχει τη δυνατότητα να προσδιορίζουμε τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβανόμαστε το έδαφος, πάνω στο οποίο συγκροτούμε την ιδιαίτερη κάθε φορά πολιτιστική ταυτότητα της αρχιτεκτονικής.

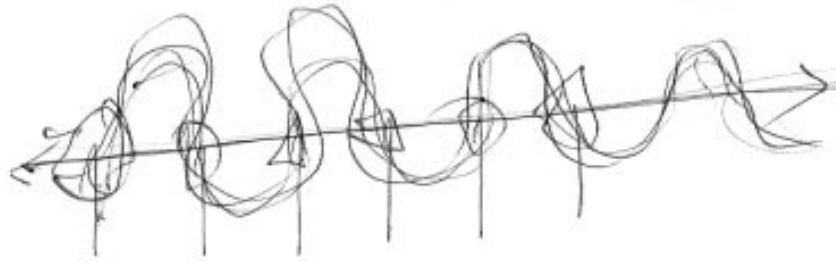
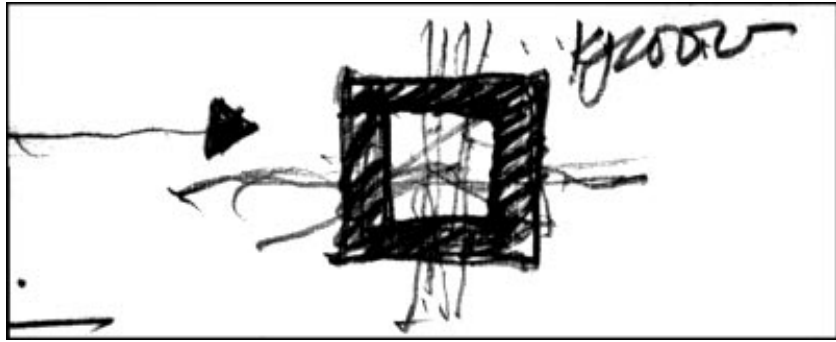
Τα σύγχρονα ηλεκτρονικά και ψηφιακά μέσα οπτικής τηλεροφόρησης και τηλεπικοινωνίας έχουν σίγουρα προκαλέ-

σει μια ριζική αλλαγή στην αντίληψή μας για το περιβάλλον. Ποιες είναι οι δυνατότητες Ελέγχου που μπορούν να εξασκούν οι αρχιτέκτονες σ' ένα περιβάλλον που αποδρά από τις συμβατικές κοινωνικές δομές; Πώς αντιλαμβάνεται ο σύγχρονος πολιτισμός το χώρο και πώς προβάλλεται μέσα από αυτόν η αρχιτεκτονική;

Έδαφος

Η αντίληψη αποτελεί μια απαραίτητη απλούστευση που μας επιτρέπει να κατανοήσουμε πού βρισκόμαστε και προς ποια κατεύθυνση πορευόμαστε. Η διευθετημένη με όρους προοπτικής ή με στατικούς κανόνες αντίληψη του χώρου, η ιεράρχηση ή η ταξινόμηση των στοιχείων του, υποχωρεί στην εποχή μας προς χάριν μιας αντίληψης Λαβυρίνθου! Ο σύγχρονος Θησέας εισέρχεται σ' αυτό το Λαβύρινθο από πολλές εισόδους.² Αγνωούμε αν μπορεί να επιστρέψει στην αρχή και να διαφύγει, αν διαθέτει κατευθυντήρια νήματα για να κινηθεί. Κινείται πάνω στην επιφάνεια που έχουμε συνήθει να ορίζουμε ως Έδαφος. Αν ο οδοιπόρος ή έστω ο εποχούμενος ταξιδιώτης συναντούσε ανάμεσα στην Αθήνα και στη Βουδαπέστη μια σειρά πόλεων τοποθετημένων πάνω σε μια γραμμή χιλιομετρικής απόστασης, ο επισκέπτης του διαδικτύου μπορεί να ανακατέψει τις αποστάσεις, αναγκάζοντας τη χιλιομετρική κορδέλα να αναδιπλωθεί, φέρνοντας κοντά τους μακρινούς τόπους κι αφήνοντας σε απόσταση άλλους, που κατά συμβατικό τρόπο έμοιαζαν πλησιέστεροι. Τα σύγχρονα μέσα επικοινωνίας δεν επαναπροσδιορίζουν μια γραμμική «τεταωμένη» ακολουθία. Η ψηφιακή τεχνολογία κατ' εσχόλην επιτρέπει τέτοιες αναδιπλώσεις των Ιδεών, της Εμπειρίας και των Εικόνων. Χάρη σ' αυτήν το έδαφος μοιάζει να αναδιπλώνεται, μεταφέροντας το τοπίο της Σαχάρας δίπλα στα τοπία των Άνδεων. «Το τοπίο της ερήμου μπορεί να γειτνιάσει με το ευρωπαϊκό δάσος», επισημαίνει ο Rem Koolhaas στο πάρκο της Villette. Μ' αυτή την έννοια, το έδαφος δεν αποτελεί ένα κλειστό σύστημα, μια ακίνητη ορισμένη περιοχή στην οποία προσαρμόζονται οι κτιριακοί όγκοι. Δεν χαρακτηρίζεται από μια συγκεκριμένη υλική μορφή κι ούτε ανταποκρίνεται σε μια εμπειρική πραγματικότητα. Αλλά αποκαλύπτει μια νοηματική συνθήκη³ σύμφωνα με την οποία η απόστασή μας από αυτό δεν ακολουθεί μια σταθερή διάσταση εποπτείας. Αυτή η εικόνα του πολιτιστικού τοπίου όπως περιγράφεται, είναι υπεραπλουστευμένη. Το σύνολο της αρχιτεκτονικής συνιστά μέρος του πολιτιστικού τοπίου κάθε περιόδου. Παρόλα αυτά αν θέλουμε να σκεφτούμε σοβαρά το σημερινό ρόλο της αρχιτεκτονικής και να δράσουμε αποτελεσματικά μέσα σ' αυτόν, πρέπει να δεχτούμε την αρχιτεκτονική διευρυνόμενη πέρα από τα όρια της ανθρώπινης κατοίκησης, να κατανοεί ένα ολοκληρωτικό δίκτυο πολιτιστικών σχέσεων, απαραίτητων οδηγιών για τον προσδιορισμό του εδάφους της.

Υπόθεση

Ένας εποικοδομητικός τρόπος να θέτει κανείς ερωτήματα είναι να κάνει μια Υπόθεση. Ας θεωρήσουμε πως στο περιβάλλον υπάρχουν διασπαρμένα αντικείμενα διαφορετικής λειτουργίας και κλίμακας, μια πόλη, ένα σπίτι, ένα εργαλείο, ένα τραμ ανάμεσα στα οποία εμείς αναγνωρίζουμε δομικές αναλογίες. Αδυνατώντας να διευκρινίσουμε κάτω από ποιες συνθήκες το ένα σύρεται κοντά στο άλλο, η επίπεδη κοურτίνα του κόσμου καμπυλώνεται. Η Γραμμή Συσχετίσης⁴ που ενώνει τα αντικείμενα μεταξύ τους μας επιτρέπει να αναπτύξουμε θεωρίες ή μοντέλα που κατευθύνουν τον τρόπο που αντιλαμβανόμαστε την πραγματικότητα. Η πόλη είναι δομημένη ως διευρυμένη κατοικία, το σπίτι επιχειρεί να δομηθεί καθ' ομοίωσιν μιας μηχανής. Μια μηχανή διαθέτει εργαλειοδομή. Η διεύρυνση δομικών ομοιοτήτων⁵ αποτελεί μια συνθήκη ρήξης με την κλίμακα, ενώ ταυτόχρονα ορίζει μια συνθήκη μεταβλητότητας του ανθρώπινου χώρου. Αυτή η νοηματική συνθήκη αντιστέκεται στην ανθρώπινη κλειστότητα, γιατί μας επιτρέπει να κινούμαστε από το ένα σύστημα αναφοράς στο άλλο. Συνεπώς η αρχιτεκτονική δεν προσδιορίζει μια απόλυτα καθορισμένη δομή, αλλά μια δομή ικανή για μεταλλαγή, ανοικτή στο χρόνο και μόνο προσωρινά σταθερή. Εξωτερικά γεγονότα κι εσωτερικές επιρροές παράγουν αυτή τη μεταβλητότητα και την αστάθεια της μορφής της σε κάθε αρχιτεκτονική έκφραση. Μ' αυτό τον τρόπο διαμορφώνεται ένα «Δυναμικό Πολιτιστικό Τοπίο» όπου ο αρχιτέκτονας αναζητά πια τις μορφές που ορίζουν τα νέα σύνορα, τα νέα κέντρα, τις νέες περιφέρειες ενός σύγχρονου «Χάρτη».

Πρόβλεψη

Κάποτε το έδαφος, η γη, η επικράτεια αποτελούσαν τα πιο χειροπιαστά και θεμελιώδη σημεία αναφοράς της ανθρώπινης δραστηριότητας και νόησης. Η εξέλιξη της τεχνολο-

γίας, ο τρόπος επεξεργασίας της πληροφορίας, οδηγούν σ' έναν επαναπροσδιορισμό της δομής και της χρήσης του εδάφους, άρα και της αρχιτεκτονικής, συνολικότερα. Στο σύγχρονο πολιτισμό των διαρκών μεταβολών, όσο κι αν οργανώνουμε ορθολογικές πόλεις και συμβατικά κτίρια, οι ποικίλες καμπυλώσεις του χώρου και του χρόνου αντικατοπτρίζουν ασυνέχειες. Τι επηρεάζει τι; Σε ποια σειρά; Μήπως όλα επηρεάζουν όλα;

Η διαπίστωση αυτή συγκρούεται με την αντίληψη ενός αρχιτεκτονημένου χώρου που αναγνωρίζεται, κατατάσσεται, ελέγχεται και τοποθετείται σ' ένα συγκεκριμένο χωρικό - χρονικό περιβάλλον. Η αρχιτεκτονική εμφανίζεται ευμετάβλητη, ως υποκείμενο σε τυχαίοτητα, ως υποχρεωμένη να αναζητήσει το απείρωσ επεκτεινόμενο έδαφός⁶ της. Στο έδαφος αυτό, οι εικόνες των αντικειμένων, των κτιρίων, των πόλεων, αποτελούν ένα σύστημα εικονικών παραστάσεων. Παραστάσεις τις οποίες ένα άτομο ή μια κοινωνία αναζητά ώστε να παραχθεί η αρχιτεκτονική τους ιδέα. Μια ιδέα, πλασματική ή πραγματική, η οποία δεν παράγεται απαιδευτα, αλλά συγκροτείται ως αποτέλεσμα συνοχής γραμμών, περίπου όπως συμβαίνει σ' ένα ζωγραφικό πίνακα.⁷ Γραμμές που είναι ζωντανές και δημιουργικές. Γραμμές που αναπαριστούν κάτι ή γραμμές που είναι αφηρημένες. Γραμμές που συνθέτουν ένα «χάρτη» στον οποίο κανείς εντοπίζει τα αδιέξοδα του προκειμένου να συνθέσει τις πιθανές γραμμές φυγής.⁸ Ένας χάρτης άλλωστε προσφέρει πάντα την αίσθηση της γνώσης, στη βάση της οποίας η αρχιτεκτονική καλείται να αναπτύξει το μεταφορικό της λεξιλόγιο, ώστε να συγκροτήσει το αληθινό υπόβαθρο μιας πολιτιστικής οργάνωσης, πολύ πιο αρμονικής, από αυτή που υφιστάμεθα σήμερα.

Σημειώσεις

1. J. Rajchman, *Constructions*, σ. 5.
2. Αναφορά στη διάλεξη της Π. Μάντζου, με θέμα «η α-μεσότητα της αρχιτεκτονικής», ημερίδα «Αρχιτεκτονική: είδωλα & προσωπεία», οργάνωση περιοδικό ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΕΣ, ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ, Πέμπτη 20 Φεβρουαρίου 2003.
3. Σύμφωνα μ' αυτή τη συνθήκη το έδαφος μετατίθεται σ' ένα άλλο περιβάλλον μη πραγματικό, με σκοπό την ανάγνωσή του και την ερμηνεία του, G. Deleuze, *A thousand plateaus, capitalism and schizophrenia*, σ. 256.
4. B. Cache, *Earth moves*, σ. 70.
5. Αναφορά στη διάλεξη του Ζ. Ξαγοράρη, με θέμα «Κτίρια, Όργανα», ημερίδα, ό.π.
6. Ο όρος αυτός χρησιμοποιείται από τον Eisenman προκειμένου να περιγράψει την αίσθηση των αναδιπλούμενων, πτυκτών μορφών στο έργο Rebstock Park, P. Eisenman, *Diaries, Diagram*, σ. 206.
7. Θα μπορούσαμε να αναφέρουμε το έργο του F. Bacon, το οποίο παράγει ποικίλες τυπολογίες γραμμών, οι οποίες σχηματοποιούν τοπία στα οποία ο παρατηρητής ανταποκρίνεται, B. Cache, *Earth moves*, σ. 45.
8. Αναφορά στη διάλεξη του Α. Αντονά, με θέμα «Η λήθη του ελληνικού στοιχείου», ημερίδα, ό.π.

Σκέψεις για την πτώχευση της αρχιτεκτονικής και μια πρόταση για άμεση δράση

της Άννης Βρυχεία, αρχιτέκτονας, καθηγήτριας ΕΜΠ

Το μέλλον της αρχιτεκτονικής συνδέεται με την επανασύνδεσή της με την κοινωνία, με την εμπλοκή της στις χωρικές κρίσεις που βιώνουν οι άνθρωποι και οι οποίες χαρακτηρίζουν τόπους και τοπία της πόλης, μέσα από μια διαδικασία σχεδιασμού έρευνας δράσης και εναλλακτικών πρακτικών.

Εισαγωγικά δύο βασικές διαπιστώσεις:

Η επίσημη πολιτεία και οι φορείς της στον τόπο μας έχουν σταδιακά και μεθοδικά αναδείξει ως κυρίαρχους συντελεστές το σχεδιασμό των χώρων ζωής, τις κατασκευαστικές εταιρείες. Τη γρήγορη κατασκευή σε συνδυασμό με το μέγιστο κέρδος ως την προνομιακή δραστηριότητα, ακυρώνοντας τη συνολική λειτουργία της αρχιτεκτονικής, το σκέπτεσθαι και το κτίζειν.

Ταυτόχρονα η αρχιτεκτονική και οι πρακτικές της σήμερα δεν αγγίζουν και δεν αφορούν το «πλατύ κοινό» σε επίπεδο περιεχομένου αλλά και λόγου, την ίδια στιγμή που η συντριπτική πλειοψηφία των ανθρώπων, ανδρών και γυναικών σε όλο τον κόσμο και στην Ελλάδα, βιώνουν τις χωρικές κρίσεις, κι έχουν ποσοτικές και ποιοτικές ανάγκες σε χώρους κατοίκησης.

1. «Χωρίς σύνεση και χωρίς αιδώ, το σπίτι μας ολόκληρο έγινε "γραφεία μεσιτών κι εμπόρων"». Πηγαίνοντας προς την Αθήνα του 2004, των Ολυμπιακών Αγώνων και των μεγάλων Έργων, η απουσία της αρχιτεκτονικής, η απαξίωση του δημόσιου χώρου, η κυριαρχία μιας επιχειρησιακής λογικής για την πόλη, εντείνουν το ήδη βεβαρημένο τοπίο της πτώχευσης της αρχιτεκτονικής. Και

όλα τούτα δεν σώζονται με το κερασάκι μιας παρέμβασης τύπου Καλατράβα, τριτοκοσμικής προσφοράς και αντίληψης.

Πηγαίνοντας προς την Αθήνα του 2004

α. Περιφρονείται η σημασία του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού και δεν υπάρχουν οράματα σχεδιαστικά για την πόλη.

β. Δεν έχει νομιμοποιηθεί η σημασία της συμμετοχής των πολιτών, ανδρών και γυναικών, στη διαμόρφωση του χώρου της πόλης, αντίθετα τα κινήματα των πολιτών που δραστηριοποιούνται, αντιμετωπίζονται με την ίδια περιφρόνηση από τους κρατούντες.

2. Στον Ελληνικό χώρο η «Αρχιτεκτονική» μοιάζει μετέωρη, σχεδόν ανύπαρκτη σαν ειδικότητα.

Δεν στηρίζεται ούτε στην εξουσία αλλά ούτε και στην κοινωνία, αφού δεν απαντάει έστω και «ουτοπικά», όπως σε άλλες εποχές, στα οξυμένα υπαρκτά χωρικά προβλήματα της κοινωνίας των πολιτών. Η αρχιτεκτονική όμως, στις διάφορες ιστορικές περιόδους, σαν ειδικότητα, όφειλε με διαφορετικούς όρους να συνδιαλλαγή με τη θρησκεία, τη φιλοσοφία, την πολιτική, να απαντάει σε προβλήματα που έθετε η κοινωνία, αλλά και η φύση, να προσδιορίζει τους όρους για την ανανέωσή της σε σχέση με το παρελθόν, να προσπαθεί να πείσει για την αυτόνομη παρουσία και σημασία της μέσα από κανόνες του «κτίζειν» που όμως αποτελούσαν ένα τμήμα αυτής της ολοκληρωμένης αυτόνομης ενότητας, που συγκροτεί την αρχιτεκτονική ως ειδικότητα. Σήμερα η Αρχιτεκτονική σαν ειδικότητα –ενιαίας σκέψης και πρακτικών– εξαφανίζεται, και το επάγγελμα έρμαιο των

δεξιά: Φωτογραφία ιστορικής μνήμης. Χιλιάδες κόσμου πάνω και κάτω από την πρώτη –παράλληλη με την Αλεξάνδρας– προσφυγική πολυκατοικία. Αυτοί που έζησαν τις εποχές λένε πως η φωτογραφία είναι παρμένη κατά τη διάρκεια των Δεκεμβριανών. «Ριζοσπάστης» 11/6/2000

νόμων της αγοράς, –εκτός εξαιρέσεων– ακολουθεί τους κυρίαρχους κανόνες μιας διεθνοποιημένης εμπορευματοποίησης.

Δεν είναι τυχαίο που μια περιχαρακωμένη συζήτηση για τα styles κυριαρχεί έναντι μιας άλλης συζήτησης για τα νέα δεδομένα, τα οξυμένα κοινωνικά και χωρικά προβλήματα, τις προτεινόμενες αρχιτεκτονικές λύσεις για αυτά. Η Αρχιτεκτονική περιφέρεται βιώνοντας τη δική της μοναξιά με πράξεις αποσπασματικές. Την ίδια στιγμή ο λόγος για την Αρχιτεκτονική επιβιώνει έγκλειστος σε ένα κλειστό κύκλο. Αμφισβητούμενη η αναγκαιότητα της αρχιτεκτονικής, καθόλου νομιμοποιημένη η έρευνα στην αρχιτεκτονική, κρίση στο κτισμένο περιβάλλον, κρίση στο επάγγελμα και ανεργία: Όλα αυτά συνδέονται μεταξύ τους.

3. Επασαύνωση της αρχιτεκτονικής με την κοινωνία. Νέα ερωτήματα για την αρχιτεκτονική έρευνα και τις πρακτικές, Κρίση της Αρχιτεκτονικής, Κρίση της Πόλης, Κρίση κατοίκησης. Η Αρχιτεκτονική εμπλέκεται δομικά με τις κρίσεις, με τους «Χώρους Αποκλεισμών, των Αποκλεισμένων» αλλά και δυναμικά έχει το δικό της μερτικό στην αντιμετώπισή τους.

Διανύοντας ήδη το 2003, ζούμε σ' ένα κόσμο, αυξανόμενης φτώχειας, περικυκλωμένοι από ένα καταγιομό νέων τεχνολογιών. Η ανεργία, ο κοινωνικός αποκλεισμός, οι αλλαγές στη βιομηχανία και στην εργασία, οι αλλαγές στις δομές της οικογένειας, οι αλλαγές στα συστήματα αξιών και στις παραδοσιακές μορφές κοινωνικής αλληλεγγύης, τα φαινόμενα κινητικότητας, οι νέοι/ες πρόσφυγες και οι οικονομικοί μετανάστες/τριες, όλες αυτές οι αλλαγές έχουν επιπτώσεις εν τούτοις και στο Χώρο, αφορούν το Χώρο, το Σχεδιασμό και την Αρχιτεκτονική.

Μια προβληματική για το χώρο και την Αρχιτεκτονική δεν είναι δυνατόν να μην ενσωματώσει στη συζήτηση αυτά τα προβλήματα, να μην επιχειρήσει απαντήσεις σ' αυτά τα νέα ερωτήματα, μέσω της αρχιτεκτονικής έρευνας.

4. Μια πρόταση δράσης. Να αποτρέψουμε την εξαφάνιση του προσφυγικού συνοικισμού της Λ. Αλεξάνδρας από την Αθήνα.

Μέσα σε αυτό το έλλειμμα πολιτισμού για την πόλη στον τόπο μας, προωθείται από τους κρατούντες, – εν ονόματι ενός «εκσυγχρονισμού» η εξαφάνιση ιστορικών γειτονιών. Ένα σχέδιο το οποίο βρίσκεται σε εξέλιξη και αφορά όλους τους παλιούς προσφυγικούς συνοικισμούς, σε Αθήνα και Πειραιά.

Οι προσφυγικές κατοικίες της Λ. Αλεξάνδρας όμως κινδυνεύουν άμεσα.

Ένα κομμάτι της Αθήνας, αντιπροσωπευτικό δείγμα κοινωνικής κατοικίας της δεκαετίας του '30 σχεδιασμένο από επώνυμους αρχιτέκτονες, το οποίο συμπυκνώνει μνήμες και ιστορία, και το οποίο αποτελεί ταυτόχρονα, μια πολύτιμη ανάσα διαφορετικότητας για όλη την πόλη, απειλείται με αναγκαστική απαλλοτρίωση με τον ψευδή τίτλο της «ανάπλασης» και στο όνομα του «συνολικού καλού». Στην ουσία πρόκειται για ένα νέο ξεριζωμό των κατοίκων τους, την εξαφάνιση της ιστορίας για την πόλη, με στόχο τα τεράστια κέρδη για τις κατασκευαστικές εταιρείες που θα αναλάβουν «το έργο». Οι ποιότητες όμως, σε μία πόλη εξασφαλίζονται «με υπομονή, επιμονή» και με σεβασμό στην ιστορία της και στην ιστορία των κατοίκων της. Και οι κάτοικοι των προσφυγικών της Λ. Αλεξάνδρας αντιστέκονται.

Η κατεδάφιση των προσφυγικών επιδιώκεται ακριβώς για το σωστό τους σχεδιασμό και για την ιστορία τους, καθώς διαθέτουν πολλά στρέμματα σε κεντρικά σημεία της Αθήνας η του Πειραιά, που μπορούν να υπερδομηθούν. Στην περίπτωση των προσφυγικών κατοικιών της Λ. Αλεξάνδρας, από τα 14,5 στρέμματα σήμερα μόνο το 30% είναι κτισμένο, ενώ το 70% είναι ελεύθερος χώρος. Η επιμονή για την κατεδάφισή τους οφείλεται στις δυνατότητες υπερκεμετάλλευσης των 14,5 στρεμμάτων. Και η εμπειρία έχει αποδείξει, ότι τέτοια οικόπεδα, μάλιστα αγορασμένα σε τιμή ευκαιρίας, αποτελούν ευκαιρία και οδηγούν σε «αναπτυξιακά προγράμματα», δραματικής αύξησης των συντελεστών δόμησης.

Αν όμως στόχος, είναι «το γενικό καλό» και η αναβάθμιση της πόλης, ξέρουμε ότι αυτό μπορεί να υλοποιηθεί μόνο με τη διατήρηση των προσφυγικών κατοικιών και την αναβάθμισή τους. Μετά από μελέτη τέτοιων περιοχών, επί σειρά ετών, στα πλαίσια μαθήματος, του τομέα ΙΙΙ, της Αρχιτεκτονικής Σχολής, και τις αντίστοιχες, φοιτητικές εργασίες που εκπονήθηκαν, ξέρουμε με σιγουριά και επί χάρτου, ότι:

α. Ο κενός υπαίθριος χώρος που διατρέχει τα κτίρια είναι μεγάλης έκτασης και μπορεί να μετασχηματιστεί σε χώρο πρασίνου και αναψυχής, χωρίς άσκοπες κατεδαφίσεις που δημιουργούν όχι μόνο κοινωνικό πρόβλημα, αλλά και άλλη μια πληγή στην ιστορία αυτής της πόλης.

β. Τα τετραγωνικά μέτρα κτισμένης επιφάνειας που θα απελευθερωθούν από τα διαμερίσματα των ιδιοκτητών που επιθυμούν να τα πουλήσουν, –με τις τιμές βέβαια που αντιστοιχούν στην περιοχή– θα μπορούσαν να επαναχρησιμοποιηθούν, μέσα από συνενώσεις, ως χώροι εργασίας, εξυπηρετήσεων, ή κατοικίας.

γ. Τέλος οι υπάρχουσες κατοικίες, λόγω του αρχικού τους σχεδιασμού, προσφέρονται για σύγχρονες παρεμβάσεις σχεδιασμού και μπορούν να καλύψουν τις ανάγκες των κατοίκων που επιθυμούν να παραμείνουν.

Μέσα από ένα πιλοτικό πρόγραμμα ανάπλασης των περιοχών αυτών, με την ουσιαστική συμμετοχή των κατοίκων, μπορεί με ήπιες παρεμβάσεις, να μετασχηματιστούν αυτά τα τμήματα της Αθήνας και του Πειραιά, σε μοναδικούς χώρους ανάσας και αναψυχής, που θα προσφέρει ιδιαίτερες ποιότητες ζωής, όχι μόνο στους κατοίκους τους, αλλά και σε όλη την πόλη.

Αυτά όλα ξέρουμε ότι μπορούν να γίνουν, πρόκειται για μια λύση ρεαλιστική και επιστημονικά και κοινωνικά συμβατή με σύγχρονες αντιλήψεις σχεδιασμού. Υπάρχουν τέτοιες εμπειρίες από τον Ευρωπαϊκό χώρο, και χρειάζονται ελάχιστα χρήματα, από το Δημόσιο.

Η διάσωση των προσφυγικών κατοικιών είναι βέβαια μια λύση που προσβλέπει, στην ποιότητα ζωής των κατοίκων της πόλης, κι όχι στα κέρδη κάποιων εταιρειών. Ευτυχώς οι κάτοικοι των προσφυγικών συνοικισμών, σεβόμενοι την ιστορία τους αντιστέκονται. Η αντίστασή τους αυτή αφορά όλους/ες μας. Η κατεδάφιση των προσφυγικών κατοικιών της Λ. Αλεξάνδρας θα αποτελέσει μια ακόμα ήττα για την αρχιτεκτονική στον τόπο μας, και δεν πρέπει να πραγματοποιηθεί. Χρειάζεται όμως την κινητοποίηση όλων μας. Στην αντίθετη περίπτωση μπορεί και να μας αντιτάξουν ότι «οι βάρβαροι ίσως να είναι μια κάποια λύση» απέναντι και στη δική μας ολιγωρία.

5. Επαναπροσδιορισμός του περιεχομένου της αρχιτεκτονικής.

Από τη Χάρτα των Αθηνών στη Χάρτα των Πολιτών – ανδρών και γυναικών.

Το 1933 με την ευκαιρία του 4ου Διεθνούς Συνεδρίου για τη Μοντέρνα Αρχιτεκτονική (C.I.A.M.) συναντήθηκαν στην Αθήνα, αρχιτέκτονες και πολεοδόμοι από όλο τον κόσμο, να διακρίσουν τις κοινωνικές, οικονομικές, αρχιτεκτονικές και τεχνικές διαστάσεις των πόλεων, δηλαδή την κρίση από τον νεωτερισμό.

Η σημασία αυτής της συνάντησης βρίσκεται ακριβώς σ' αυτό το γεγονός, ανεξάρτητα από τις κριτικές που κάνουμε σήμερα για τις μορφές οργάνωσης που προτάθηκαν.

Το σίγουρο είναι ότι μια Νέα Χάρτα για την αρχιτεκτονική και τις πόλεις σήμερα θα υπάρξει μόνο από, και με την ενεργοποίηση και τη συμμετοχή και των ιδίων των ενδιαφερομένων πολιτών –ανδρών και γυναικών– και με σεβα-

σμό στις ιδιαιτερότητες και τις πολλαπλότητες των υποκειμένων και των ομάδων.

Νέες έννοιες για νέου τύπου «μεγάλα σχέδια και έργα» που να απαντούν στις κρίσεις, δεν μπορεί παρά να στοχεύουν στην αντιμετώπιση του αστικού χώρου σε σύνολο, σαν ενότητα με διαστάσεις κοινωνικές, χωρικές, τεχνολογικές.

Οι ευθύνες της πολιτείας τεράστιες για την πτώχευση της αρχιτεκτονικής, αλλά και οι ειδικοί ολιγωρήσαμε απέναντι σε αυτή την πραγματικότητα. Έχουμε και εμείς, επαγγελματίες και πανεπιστημιακοί το δικό μας μερτικό ευθύνης.

Σήμερα αποκτάει ιδιαίτερη σημασία η νομιμοποίηση και η ανάπτυξη της Έρευνας στη Αρχιτεκτονική – και στον Ελλαδικό χώρο. Εξ' άλλου η δημιουργία μεταπτυχιακών προγραμμάτων στην Αρχιτεκτονική, δηλαδή σπουδών έρευνας, λειτουργεί θετικά σε αυτή την κατεύθυνση.

Παράλληλα όμως, υπάρχει ανάγκη μιας στροφής του περιεχομένου της αρχιτεκτονικής στις διαφοροποιημένες ανάγκες που εκφράζουν οι πολλαπλές κοινωνίες των πολιτών –ανδρών και γυναικών– που θα οδηγήσει και με τη συμμετοχή τους στον εμπλουτισμό της αρχιτεκτονικής γνώσης, και στην αποκατάσταση του κύρους της Αρχιτεκτονικής στην κοινωνία. Μόνο έτσι μπορεί να αγγίξει και πάλι το πλατύ κοινό και να κάνει δυνατή την παρουσία της και την αναγκαιότητά της στους κρατούντες.

Για να νομιμοποιηθεί και πάλι στην κοινωνία η αρχιτεκτονική θα πρέπει να ξανακερδίσει τη χαμένη της πνευματικότητας, και την ενότητα σκέψης και πράξης.

Δηλώσεις συμπάραστασης στον αγώνα για τη διάσωση των προσφυγικών της Λ. Αλεξάνδρας, choros@central.ntua.gr.

Οι αρχιτεκτονικοί διαγωνισμοί, η Αθήνα και οι πολίτες

των **Νίκου Καζέρου, Ζήνας Κωστοπούλου, Βάσως Μανιδάκη, Χριστίνας Παρακεντέ, Ελένης Τζιρτζιλάκη**, αρχιτεκτόνων

Η περίπτωση της πλατείας Μοναστηρακίου

Το περιεχόμενο της πρόσφατης συνέντευξης του κ. Γιάννη Καλαντίδη, αρχιτέκτονα και προέδρου της ΕΑΧΑ ΑΕ μας θίγει ως πολίτες και ως αρχιτέκτονες που διακρίθηκαν, με το πρώτο βραβείο στο σχετικό ευρωπαϊκό διαγωνισμό για την πλατεία Μοναστηρακίου (1998). Θίγει επίσης και τις άλλες ομάδες αρχιτεκτόνων που διακρίθηκαν, όλους εκείνους που πήραν μέρος στο διαγωνισμό, καθώς και κάθε αρχιτέκτονα και πολίτη της Αθήνας.

Θα πρέπει να γνωρίζει ο αρχιτέκτονας κος Γιάννης Καλαντίδης ότι οι αρχιτεκτονικοί διαγωνισμοί αποτελούν τη μοναδική διαφανή και ασφαλή διαδικασία για το μέλλον της πόλης, διαδικασία την οποία, όπως λέει ο ίδιος, επέλεξε αρχικά στο ξεκίνημα της ΕΑΧΑ ΑΕ. Όμως στη συνέχεια ομολογεί «αν αρχίζαμε σήμερα δεν θα τους έκανα». Και τι θα έκανε; Θα προτιμούσε την «ασφαλή» λύση των μελετοκατασκευών η οποία είναι γνωστό πού έχει οδηγήσει αυτή την πόλη.

Αν «πληρώνει» τώρα κάτι η πόλη της Αθήνας και οι πολίτες της, είναι σίγουρο ότι με αφορμή τους Ολυμπιακούς Αγώνες δεν έγιναν αρχιτεκτονικοί διαγωνισμοί και ότι αυτοί οι ελάχιστοι που έγιναν, στην πορεία κουτσουρεύτηκαν, εκφυλίστηκαν, καταργήθηκαν. Αντίθετα, σε παρόμοιες συνθήκες, άλλες πόλεις οι οποίες υποστήριξαν τους αρχιτεκτονικούς διαγωνισμούς και εμπιστεύθηκαν τους αρχιτέκτονες,

εξασφάλισαν στους πολίτες τους καλύτερους όρους ζωής, καλύτερη καθημερινότητα.

Πιο συγκεκριμένα αν είναι κάτι που θα «πληρώσει» η πλατεία στο Μοναστηράκι, η περιοχή και η πόλη της Αθήνας, είναι ότι μετά από έναν ευρωπαϊκό αρχιτεκτονικό διαγωνισμό και 4 χρόνια σκληρής δουλειάς και έρευνας, η διαμόρφωση της πλατείας θα γίνει, όπως μας ανακοινώθηκε με σχετική επιστολή της ΕΑΧΑ (25-2-2003) και αφού ήδη είχαμε παραδώσει την οριστική μελέτη και τη μελέτη εφαρμογής (3-2-2003), με ορθογωνισμένες πλάκες Καρύστου ή Πηλίου ενώ παράλληλα θα υπάρξουν «νησίδες πρασίνου». Αποφασίζεται μια λύση για την υλοποίηση της οποίας ήταν εντελώς περιττός ο αρχιτεκτονικός διαγωνισμός, η εκπόνηση μελέτης και μεις άχρηστοι. Το να μας καλεί να παραδώσουμε εκ νέου τη μελέτη μας σύμφωνα με τα παραπάνω δεδομένα, είναι τουλάχιστον εξευτελιστικό και έρχεται σε αντίθεση με την προκήρυξη του αρχιτεκτονικού διαγωνισμού (άρθρο 7).

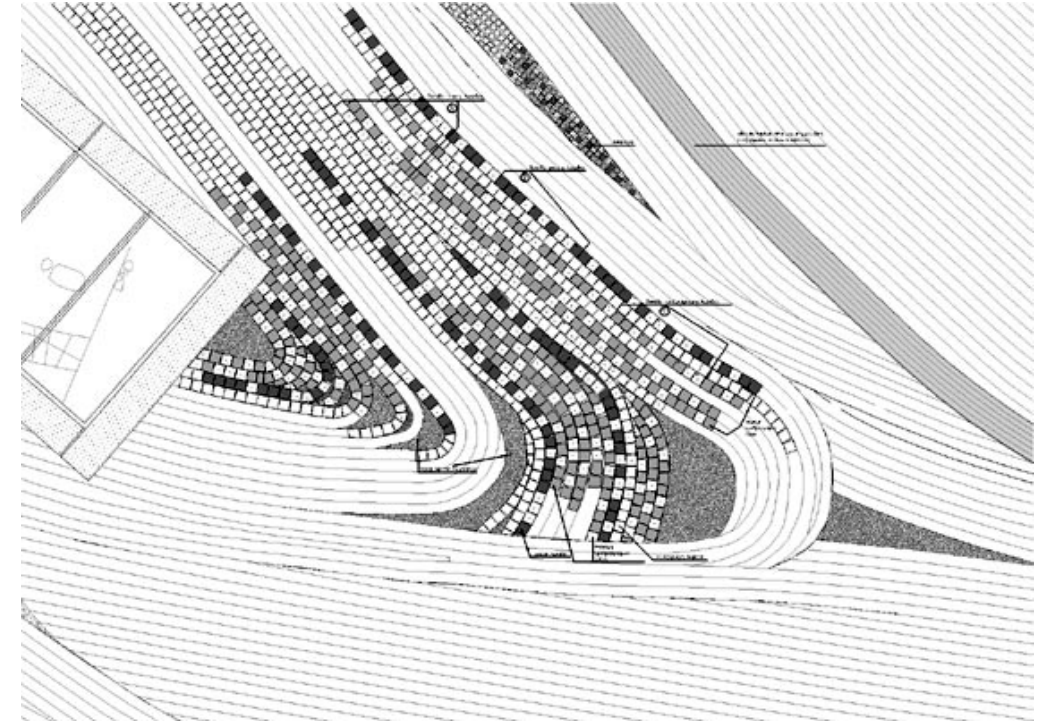
Θεωρούμε ότι με την απόφασή του αυτή ο αρχιτέκτονας κος Γιάννης Καλαντίδης προσβάλλει όχι μόνο εμάς ως μελετητές, αλλά και την κριτική επιτροπή στην οποία μετείχε, συγχρόνως καταργεί τις νόμιμες διαδικασίες και αδιαφορεί για την αλόγιστη σπατάλη του δημόσιου χρήματος.

Θα θέλαμε λοιπόν να τον ρωτήσουμε γιατί έκανε τον αρχιτεκτονικό διαγωνισμό, γιατί ως πρόεδρος της κριτικής επιτροπής υπερψήφισε τη συγκεκριμένη πρότασή μας, γιατί τέλος μας ανατέθηκε από την ΕΑΧΑ ΑΕ η μελέτη;

Θα πρέπει να γνωρίζει ο αρχιτέκτονας κος Γιάννης Καλαντίδης ότι τα έργα της Ενοποίησης Αρχαιολογικών Χώρων Αθήνας δεν του ανήκουν. Ανήκουν στην πόλη της Αθήνας και στους πολίτες της. Θεωρούμε ότι θα έπρεπε κάποια στιγμή να απολογηθεί για την αδιευκρίνιστη καθυστέρηση έγκρισης της προμελέτης για την πλατεία Μοναστηρακίου. Για τη μη δυνατότητα των μελετητών να παρουσιάσουν την πρότασή τους στο ΚΑΣ. Για την καθυστέρηση των διαδικασιών ως προς την ανάθεση της οριστικής μελέτης και της μελέτης εφαρμογής. Για τη συγκατάθεσή του αρχικά και εν συνεχεία ανάρτηση της πρόθεσής του για την εκ νέου υποβολή της μελέτης στο ΚΑΣ. Για το δείγμα που η ΕΑΧΑ ΑΕ κατασκεύασε στην οδό Άρεως χωρίς να μας έχει ενημερώσει και παραποιώντας το δικό μας σχέδιο και παραβιάζοντας το νόμο περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Για την επιστροφή της οριστικής μελέτης και της μελέτης εφαρμογής, για τα έργα που η Αττικό Μετρό ΑΕ έχει ξεκινήσει στο χώρο της πλατείας (κατασκευή πάνω από τους αεραγωγούς, διαφοροποιημένη αρχαιολογική τομή). Τέλος για το

δεξιά: Δείγμα πλακόστρωσης της πρότασης για την πλατεία Μοναστηρακίου

δίπλα: Κάτοψη

ότι έχουμε πληρωθεί έως τώρα μόνο μέρος της προμελέτης. Σημειωτέον δε ότι η συγκεκριμένη μελέτη έχει συμπληρωθεί στο 3ο πακέτο χρηματοδότησης της ΕΕ με συγκε-

Όσον αφορά την άποψή του για το πολύχρωμο λιθόστρωτο, του υπενθυμίζουμε ότι τα προτεινόμενα από την μελέτη μάρμαρα και πετρώματα (κυβόλιθοι) είναι δόκιμα και μπορούν να αντικατασταθούν μελλοντικά όταν παραστεί ανάγκη. Επίσης για το θέμα της φύτευσης θα πρέπει να γνωρίζει καλά ότι στο ανατολικό τμήμα της πλατείας προτείνεται δενροφύτευση με πλατάνια.

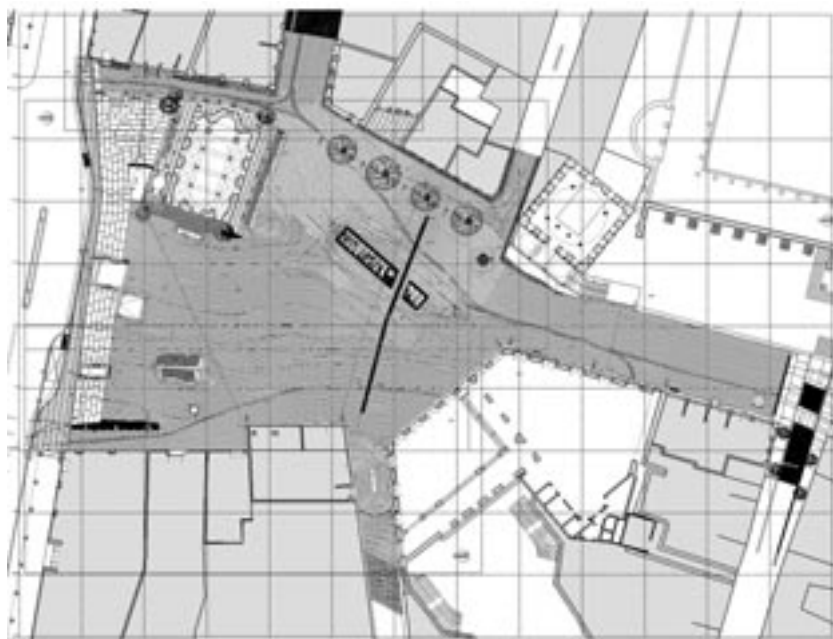
Πέραν όμως όλων των παραπάνω θεωρούμε ότι τα λεγόμενά του είναι χρήσιμα γιατί κάθε πολίτης αυτής της πόλης, κάθε αρχιτέκτονας αλλά και κάθε νέος φοιτητής Αρχιτεκτονικής Σχολής θα πρέπει να γνωρίζει αυτή τη ζοφερή πραγματικότητα του τόπου μας. Άλλωστε, όπως υποστηρίζει ο Henri Lefebvre «η πόλη είναι προβολή της κοινωνίας πάνω στο έδαφος».

Τέλος θα θέλαμε να υπενθυμίσουμε στον αρχιτέκτονα κος Γιάννη Καλαντίδη, αν και το γνωρίζει πολύ καλά, ότι δεν είμαστε τόσο νέοι και άπειροι, ο καθένας από εμάς έχει μια πλούσια εμπειρία και σπουδές και έχει συμμετάσχει σε ομάδες, διαγωνισμούς και έρευνες που αφορούν την Αθήνα. Ο λόγος που επιλέξαμε να κάνουμε το διαγωνισμό για την πλατεία Μοναστηρακίου είναι ακριβώς αυτός, ότι αφορούσε την πόλη και μάλιστα ένα κεντρικό σημείο της. Εκτός βέβαια αν εννοεί ότι για να αποκτήσει «πειρά» κανείς και να μην είναι «νέος» πρέπει να δεχτεί εξευτελισμούς, συμβιβασμούς, τη διάψευση του οράματος για την πόλη και το δημόσιο χώρο. Το όραμα μιας πόλης έχει κόστος, θέλει τόλμη, ξεπέραςμα της γραφειοκρατίας, εμπιστοσύνη σε νέες ιδέες, συνεργασία για να μπορέσει η πόλη να αποκτήσει ένα νέο πρόσωπο. Ο αρχιτέκτονας Αριστομένης Προβελέγγιος έχει γράψει ότι «Αυτός ο μόνος δρόμος θέλει σύνεση, ήθος και αφάνταστη δημιουργία». Σ' αυτό έχουμε να απαντήσουμε ότι θα παραμείνουμε για πάντα νέοι.

κριμένο προϋπολογισμό (πολύχρωμο λιθόστρωτο, κατασκευές στις απολήξεις, αρχαιολογική τομή, νέα κρήνη κ.α.) την οποία τώρα δεν προτίθενται να υλοποιήσουν.

Επίσης η μελέτη παρουσιάζεται σε εκθέσεις στην Ελλάδα και στο εξωτερικό που η ΕΑΧΑ ΑΕ λαμβάνει μέρος, στο διαδικτυο, στον περιοδικό και ημερήσιο τύπο.

Σημ. το κείμενο δημοσιεύθηκε με περικοπές στην εφημερίδα Καθημερινή στις 23/3/2002

Για τη μελέτη ανάπλασης της Λεωφόρου Αλεξάνδρας και Κουντουριώτικων¹

των Μπούκη Μπαμπάλου-Νουκάκη, Αντώνη Νουκάκη, αρχιτεκτόνων

Πληθαίνουν οι περιπτώσεις των αρχιτεκτόνων που αισθάνονται ακυρωμένοι από την απαξιώτικη και αυταρκική συμπεριφορά των υπηρεσιών που διαχειρίζονται και ελέγχουν τα δημόσια έργα, δημόσια κτίρια και δημόσιο χώρο. Τα παραδείγματα πολλά: η Ενοποίηση των Αρχαιολογικών Χώρων, οι Πλατείες της Αθήνας, οι Άξονες της Πόλης.

Όλοι οι τρόποι επιλογής των μελετητών, αναθέσεις σύμφωνα με τον 716 Πανελλήνιο και Διεθνείς αρχιτεκτονικοί διαγωνισμοί δεν κρίθηκαν ικανοποιητικοί για την υλοποίηση της ανάπλασης της πόλης.

Η ενασχόληση με θέματα σχεδιασμού του δημόσιου χώρου μας φέρνουν συχνά αντιμέτωπους με καταστάσεις που η οριακή τους κατάληξη είναι το δίλημμα: ή απεμπολείς τις αρχές σου ως προς την αντίληψη σχεδιασμού, την επιστημονική δεοντολογία και γενικά ό,τι σε συνδέει με το παραγόμενο αντικείμενο της μελέτης ή απέχεις από αυτήν. Οι καταστάσεις αυτές προέρχονται, από την αυταρκική άσκηση της εξουσίας και από τη νοσηρή αντίληψη ότι οι μελετητές επιλέγονται για να υλοποιήσουν αυτό που κάποιος επικεφαλής έχει προδιαγράψει ως «όραμα» και όχι για να παράξουν ένα έργο ως αποτέλεσμα μιας διαδικασίας που ακολουθεί αρχές, κανόνες, δεοντολογίες,

συμπεριλαμβανομένων του διαλόγου και της ανταλλαγής απόψεων.

Αυτό που ενδιαφέρει κυρίως είναι η εικόνα, το άμεσο μήνυμα και όχι το ουσιαστικό περιεχόμενο.

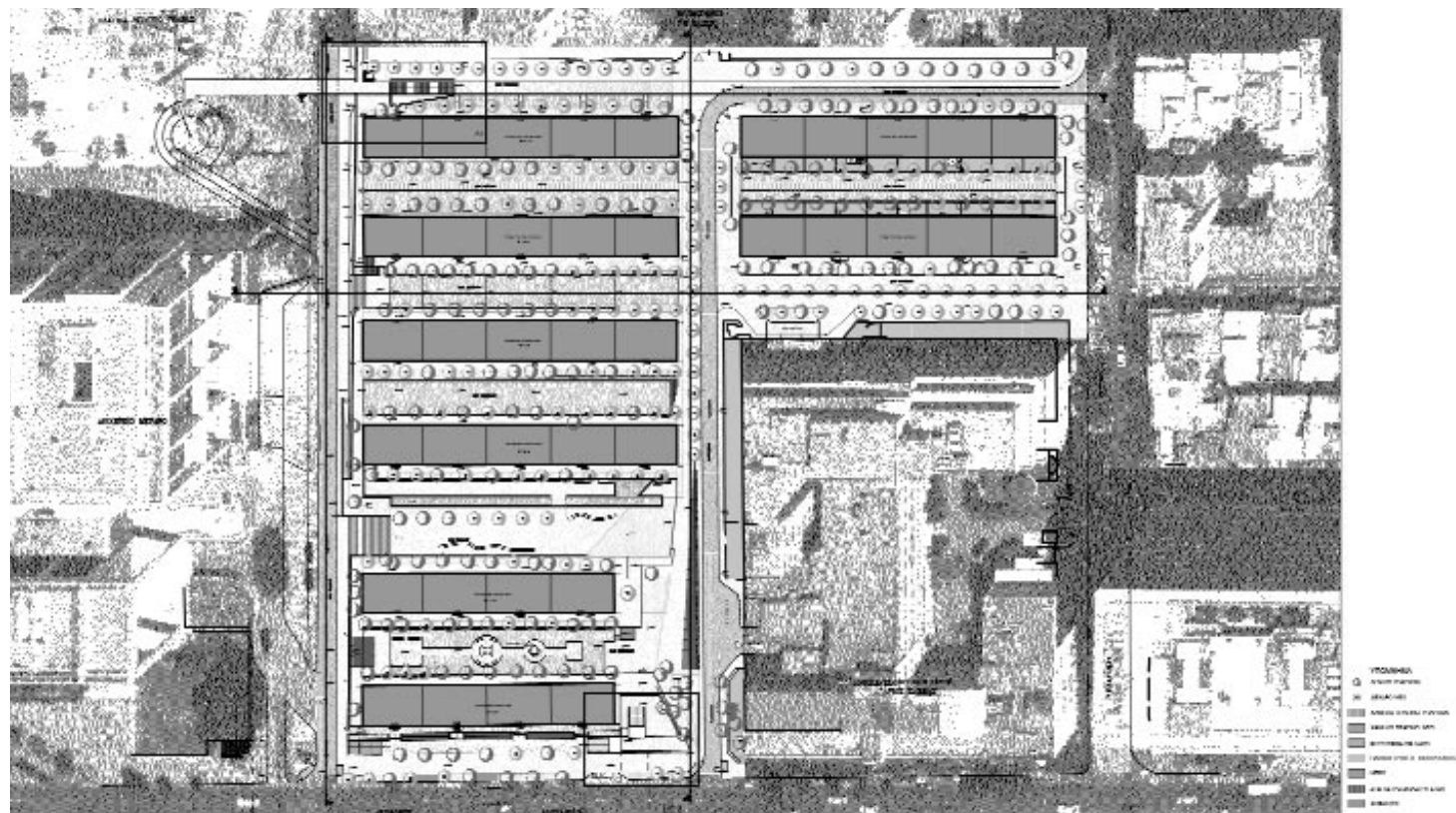
Το αντικείμενο της αρχιτεκτονικής δεν αντιμετωπίζεται ως δημιουργικό έργο. Έτσι κάθε ελεγκτής θεωρεί πως μπορεί να επεμβαίνει και να το αλλοιώνει συχνά με τρόπο καθοριστικό, ώστε να το μεταβάλει σ' ένα ακατανόητο, δηλαδή άνευ νοήματος έργο.

Πολλά τα παραδείγματα δυστυχώς τέτοιων παρεμβάσεων που γίνονται είτε στο στάδιο της μελέτης, είτε στο στάδιο της κατασκευής. Κάποια από αυτά θα μπορούσαν να είναι και ανεκδοτολογικά έως ευτράπελα, αν δεν φανέρωναν με τραγικό τρόπο το επίπεδο της κουλτούρας μας. Ένα τέτοιο παράδειγμα αποτελεί η Μελέτη Ανάπλασης Λεωφόρου Αλεξάνδρας και Κουντουριώτικων που κατέληξε στην οριστική διακοπή της.

Στο στάδιο της ανάλυσης-αναγνώρισης επισημάνθηκαν τα κύρια χαρακτηριστικά του οδικού άξονα, τα σημεία που χρήζουν διατήρησης και ανάδειξης, καθώς και τα σημεία που απαιτούν επέμβαση. Εκτός από την ανάγκη πλήρους,

δεξιά: Αεροφωτογραφία της περιοχής

δίπλα: Πρόταση διαμόρφωσης της περιοχής με διατήρηση των υφισταμένων προσφυγικών πολυκατοικιών

ανακατασκευής του συνόλου των πεζοδρομίων, επισημάνθηκαν δεκαπέντε ευπαθή σημεία ανάπλασης.

Ο ανεπαρκής προβλεπόμενος προϋπολογισμός είχε ως συνέπεια τον περιορισμό των επεμβάσεων σε τέσσερα σημεία, η τελική επιλογή των οποίων ήταν ευθύνη της αναθέτουσας αρχής. Τα σημαντικότερα ήταν, η περιοχή των προσφυγικών πολυκατοικιών και η πλατεία Αργεντινής Δημοκρατίας.

Από νωρίς έγινε σαφές ότι για την πολιτεία, η περιοχή των Κουντουριώτικων αποτελεί σημείο αιχμής, κυρίως για επικοινωνιακούς λόγους (κατεδαφίζουμε κτίρια και προσφέρουμε πράσινο στην πόλη).

Κατά το πρώτο στάδιο της μελέτης διατυπώσαμε και τεκμηριώσαμε την άποψη ότι το συγκρότημα των προσφυγικών πολυκατοικιών πρέπει να διατηρηθεί στο σύνολό του,

τονίζοντας τη σημασία του για την πόλη ως αυτοτελούς συγκροτήματος του μοντερνισμού και ως ιστορικού τεκμηρίου συγκεκριμένης πολιτικής πράξης και πρακτικής που αντιστοιχεί στο πρόγραμμα στέγασσης των προσφύγων, από την τελευταία κυβέρνηση Βενιζέλου.²

Τονίσαμε ότι η συγκεκριμένη διάταξη των κτιρίων του συγκροτήματος επιτρέπει την οργάνωση του σημαντικού ελεύθερου χώρου, που η τωρινή εγκατάλειψη τον έχει μετατρέψει σ' ένα εκτεταμένο και ασφυκτικό χώρο στάθμευσης.

Η θέση μας αυτή προκάλεσε έντονες αντιδράσεις σε διάφορα επίπεδα της εξουσίας. Υπήρξε αυστηρή παρατήρηση προς την άμεσα επιβλέπουσα αρχή επειδή παρέχει ελευθερία στους μελετητές να εκφράζουν απόψεις για ένα θέμα που η απόφαση είναι ειλημένη και αμετάκλητη. Η

εντολή λοιπόν για το δεύτερο στάδιο της μελέτης (προμελέτη) είχε σαφή διατύπωση:

«ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΑ: Θα γίνει διαμόρφωση πρασίνου του χώρου των έξι κτιρίων τα οποία θα κατεδαφιστούν (σύμφωνα με το ΠΔ του 1976 και το Π.Δ. που επίκειται η υπογραφή του πολύ σύντομα) καθώς και του ελεύθερου χώρου ανάμεσα στα δύο διατηρητέα κτίρια που θα παραμείνουν. Η μελέτη θα περιλαμβάνει επιφανειακές διαμορφώσεις δηλαδή χώρους πρασίνου (υψηλού και χαμηλού, διαμορφωμένους περιπάτους, καθιστικά, φωτιστικά κλπ.)»

Σταθμίζοντας τα δεδομένα που ήταν:

– Η πίεση του χρόνου (η σύμβαση προέβλεπε εξαιρετικά σύντομους χρόνους με στόχο τα έργα να δημοπρατηθούν το αργότερο τον Δεκέμβριο του 2002).

– Το γεγονός ότι η ΚΕΔ είχε αποκτήσει μέρος μόνο από το σύνολο των διαμερισμάτων και σημαντικός αριθμός ιδιοκτητών έχουν πάρει μαχητική και συγκροτημένη θέση υπέρ της διατήρησης, συνεπώς η κατεδάφιση του συνόλου και αν ακόμα επιτευχθεί θα απαιτήσει σημαντικό χρόνο

– Το γεγονός ότι ο τελικός στόχος της επέμβασης είναι η βελτίωση της εικόνας της Αθήνας για το 2004. Θεωρήσαμε σωστό και προτείνουμε η διαμόρφωση να έχει ως αφετηρία και βάση, τον ελεύθερο χώρο ως έχει σήμερα, ώστε αν και όταν κατεδαφιστούν τα κτίρια και με όποιο ρυθμό και διαδικασία, ο χώρος να εξελίσσεται σε περιοχική πρασίνου διατηρώντας την τοπογραφία και τα χαρακτηριστικά της υπάρχουσας κατάστασης.

Ο δημόσιος χώρος, η «Δημόσια επικράτεια» είναι μια περιοχική πλήρης νοημάτων και συμβολισμών που συσχετίζονται με την ιστορία και το ρόλο που συνιστά ο συγκεκριμένος τόπος ως πεδίο υποδοχής της και έμπρακτης μαρτυρίας της.

Ο χαρακτήρας των διαφορετικών δημόσιων χώρων μιας πόλης δεν είναι αυτονόητος, χρειάζεται εμπειρισταμένη ανάλυση για να αποσαφηνίσει κανείς το διαφορετικό ρόλο, αυτών των «αστικών συντελεστών» και να απαντήσει σήμερα επανασχεδιάζοντάς τους, κρατώντας όμως τη συμβολική σημασία τους.

Η πρότασή μας για τα Κουντουριώτικα επιχειρεί μια ερμηνεία του χώρου με την ανάδειξη των στοιχείων του, ώστε να αποκατασταθούν σχέσεις ανάμεσα στα δημόσια κτίρια που περιβάλλουν το χώρο και να δημιουργηθούν «τόποι» με ιδιαίτερο χαρακτήρα και βαθμό «ιδιωτικότητας». Ο κεντρικός άξονας οργάνωσης του συνόλου που συμπίπτει με τον άξονα συμμετρίας του νεοκλασικού διατηρητέου Νοσοκομείου «Η Ελπίς» –που πρόκειται να μεταβληθεί σε πολιτιστικό κέντρο– ενισχύεται με ένα επίμηκες στέγαστρο-στοά και αποτελεί τον άξονα εισόδου. Το στέγαστρο λειτουργεί ως όριο στο χώρο απομονώνοντας τη θέαση της υπηρεσιακής εισόδου του Νοσοκομείου «Άγιος Σάββας». Ο διευρυμένος υπαίθριος χώρος που αντικρίζει την πλαϊνή είσοδο του Δικαστικού Μεγάρου, σχεδιάζεται ως μια «πέτρινη» πλατεία και αποτελεί τον κατεξοχήν συλλογικό τόπο, ενώ τα κενά ανάμεσα στις πολυκατοικίες σχεδιάζονται ως θεματικοί κήποι, χώροι απομόνωσης και περισυλλογής. Η υπάρχουσα φύτευση από σπάνια δέντρα, –σοφόρες– σε πολύ καλή κατάσταση, ακολουθεί την επαλληλία των κτιρίων και αποτελεί και αυτή στοιχείο διατήρησης.

Αυτός ο τρόπος αντιμετώπισης ανταποκρίνεται στην αντί-

ληψή μας ως αρχή σχεδιασμού και επέμβασης, κατά την οποία ο χώρος διατηρώντας τη μνήμη του παρελθόντος μέσα από τα ίχνη του, αποκτά την ιδιαιτερότητα και την ταυτότητα του παρόντος.

Η συμπλεγματική καχυποψία σε συνδυασμό με την αυταρχική αντίληψη άσκησης εξουσίας δεν άφησε περιθώρια ευθυκρισίας.

Η πρότασή μας παρότι αντικειμενικά εμπεριέχει σημαντικά πλεονεκτήματα ως προς την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού, αντιμετωπίστηκε εξαιρετικά αρνητικά. Χρησιμοποιήθηκαν εκφράσεις, «είναι κοροϊδία – μας δουλεύετε κ.λπ.» και επακολούθησαν έντονες αντιπαραθέσεις. Από μέρος μας επιχειρήθηκε με περαιτέρω επεξεργασία της αρχικής πρότασης να γίνει αντιληπτή η ποιότητα του προτεινόμενου χώρου.

Η προμελέτη παραδόθηκε 5-6-2002, ενώ 2-7-2002 οι παραπάνω αντιδράσεις σχηματοποιήθηκαν ως αρχιτεκτονικές παρατηρήσεις:

«ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΙΚΑ: Δεν κρίνουμε συνθετικά ικανοποιητική τη γραμμική διάταξη της οργάνωσης πρασίνου (παρά την ύπαρξη των μεγάλων δέντρων που υπάρχουν σε γραμμική διάταξη) με σκοπό τη διατήρηση του περιγράμματος των υπό κατεδάφιση κτιρίων. Θεωρούμε ότι δεν υπάρχει ουσιαστικός λόγος διατήρησης της θέσης των εν λόγω κτιρίων για τα οποία άλλωστε προωθείται διαδικασία εξαγοράς ή απαλλοτρίωσης.

... καλείστε να μελετήσετε το συγκεκριμένο ενιαίο χώρο με τις σημαντικές διαστάσεις, ως ελεύθερο χώρο με εναλλαγές χαμηλού και υψηλού πρασίνου, ανοικτούς χώρους συνάντησης κοινού και λοιπές λειτουργίες αναμικτής. Η γραμμική παράθεση του πρασίνου και των κοινόχρηστων χώρων που προτείνετε στην προμελέτη, θεωρούμε ότι διασπά την όλη έκταση σε επί μέρους τμήματα. Κρίνεται λοιπόν επιθυμητός ένας ελεύθερος τρόπος σχεδίασης του συγκεκριμένου αυτού χώρου σε άσος περιπάτου, διατηρώντας τους βασικούς άξονες που περικλείουν το χώρο».

κάτω: Διάγραμμα σημειακών παρεμβάσεων

Είναι φανερό ότι ο όρος πάρκο ταυτίζεται με μια τυποποιημένη αντίληψη που μπορεί να εφαρμοστεί σε κάθε περίπτωση, αγνοώντας τις έννοιες ταυτότητα, ιδιαιτερότητα, ιστορική μνήμη, γενεσιουργό αίτιο.

Από την πρώτη παράδοση της προμελέτης την 5/6/2002 και τη δεύτερη της επεξεργασμένης βάσει των παρατηρήσεων την 2/7/2002 η επιβλέπουσα υπηρεσία σπαταλάει το χρόνο κωλυσιεργώντας και περιφέροντας με αμηχανία τη μελέτη σε διάφορους παράγοντες και συμβούλους. Αυτό συμβαίνει με το σύνολο της μελέτης, ενώ υπό αμφισβήτηση τελεί μόνο η περιοχική των προσφυγικών. Στις αρχές Οκτωβρίου καλούμαστε σε σύσκεψη όπου μας διατυπώνεται ωμά η εκβιαστική πρόταση, – ή αλλάζετε την μελέτη των προσφυγικών ή αυτή διακόπτεται. Δηλώσαμε φυσικά ότι δεν μπορούμε να συμβιβαστούμε με πρακτικές που εξυπηρετούν σκοπιμότητες και αντιτίθενται στις αρχές μας και την επιστημονική δεοντολογία.

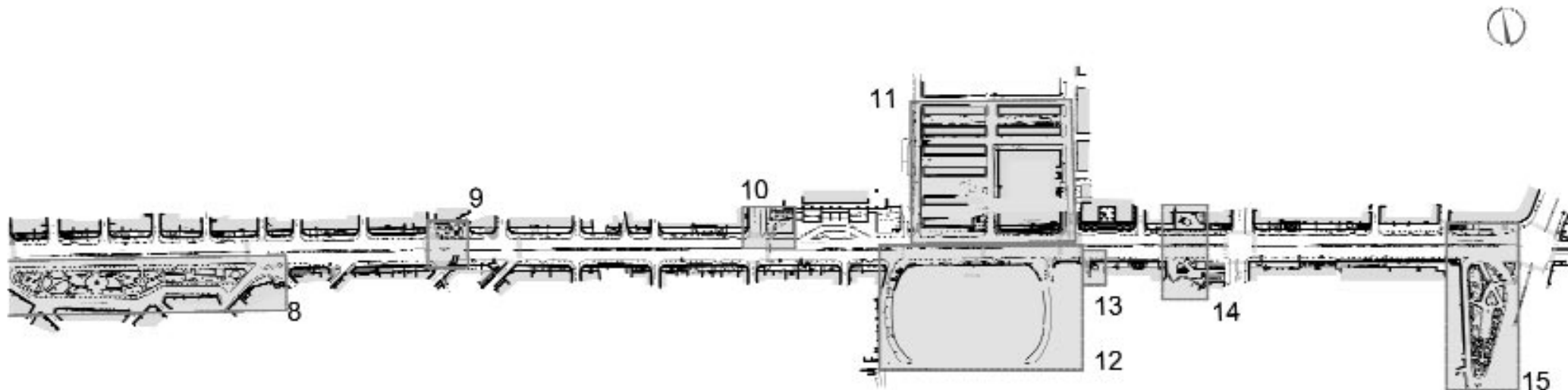
Η συνέχεια αφορά στην τυπική διαδικασία της διακοπής της μελέτης όχι μόνο του τμήματος για το οποίο υπήρξε αντίρρηση και διαφωνία, αλλά και για τα τμήματα που είχαν ήδη εγκριθεί.

Στις 31/10/2002 μας ανακοινώνεται ότι, η Διευθύνουσα Υπηρεσία διατυπώνει τη διαφωνία της με τις προτεινόμενες παρεμβάσεις διότι:

«α. Η βασική αρχή αντιμετώπισης της προμελέτης στηρίζεται στην προϋπάρχουσα κατάσταση της περιοχής (ύπαρξη προσφυγικών πολυκατοικιών) και στη διατήρηση της μνήμης του χώρου.

β. Με την αντικατάσταση του όγκου των πολυκατοικιών από πυκνή φύτευση θάμνων ή δένδρων δεν θεωρούμε ότι διατηρείται η ιστορική μνήμη, δεδομένου ότι προβλέπεται η διατήρηση και αποκατάσταση δύο(2) από τις οκτώ(8) υφιστάμενες προσφυγικές πολυκατοικίες.

Ενώ στις 6/11/2002 μας ανακοινώνεται η πλήρης διακοπή της μελέτης με το αιτιολογικό μεταξύ άλλων: «Τα έως τώρα δεδομένα δεν παρέχουν τα εκέγγα για την

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

1. Πλατεία Αιγύπτου, 2. Διαπλάτυνση πεζοδρομίου, 3. Υπόγεια διάβαση Πεδίου Άρεως, 4. Διαμόρφωση τριγώνου Λομβάρδου-Πεδίου Άρεως, 5. Διαπλάτυνση πεζοδρομίου, 6. Πεζοδρόμηση οδού Πλαπούτα, 7. Διαμόρφωση πάρκου-πεζοδρόμηση, 8. Πλατεία-πάρκο Αργεντινής Δημοκρατίας – πεζοδρομήσεις, 9. Υπόγεια διάβαση-πεζοδρόμος Βαρσαθή, 10. Μνημείο Φυλακών Αβέρωφ – κυκλοφοριακή παρέμβαση, 11. Προσφυγικές πολυκατοικίες Κουντουριώτικων, 12. Γήπεδο Παναθηναϊκού – αδόμητο οικόπεδο (εκκλησιαστικά), 13. Κέντρο νεότητας, 14. Διευρύνσεις στάσεων μετρό, 15. Πλατεία Ευαγγελικής Σχολής – Κτίμα Θών

3 πλατείες = Δωμάτια Λειτουργίας ... (Αντο)-χής

της **Βασιλικής Παναγιωτοπούλου**, αρχιτέκτονος

Αντιστικτικά στο δημοσίευμα της *Καθημερινής*/9-3-03, Αρχιτεκτονικής... αγώνας άγονος, και ιδιαίτερα στην προκλητική συνέντευξη του προέδρου της ΕΑΧΑ Γ. Καλαντίδη, θα ήθελα να τοποθετήσω κάποιες «εν θερμώ» σκέψεις μου, ως απλού «ανώνυμου» αρχιτέκτονα και ταυτόχρονα πολίτη της πόλης των Αθηνών.

Μετά από την ατυχή τροπή που πήρε η εφαρμογή των μελετών για τις πιο σημαντικές πλατείες της Αθήνας, στην Ομόνοια, στο Σύνταγμα και στο Μοναστηράκι, (πρώτα βραβεία αντίστοιχων αρχιτεκτονικών διαγωνισμών), αναδεικνύεται για άλλη μια φορά, ο επαρχιωτισμός που κατατρώνει ένα μεγάλο κομμάτι της ελληνικής κοινωνίας. Με τα

«γυαλιά» που φοράει, αγγίζει κάθε φορά μονάχα ό,τι είναι απελπιστικά «ορατό» και αρκείται στο καθηλωτικό: «αυτό μου αρέσει – εμένα όκι». Αυτή ακριβώς η τακτική της «μιας, μοναδικής και ορθής ματιάς πάνω στα πράγματα» είναι που την κρατάει σφιχτά δεμένη με μια στείρα νοοτροπία η οποία και την ακινητοποιεί ολοκληρωτικά. Έτσι αδυνατεί να προσεγγίσει τη δυτική ομολογή της, σε ζητήματα τέχνης, αισθητικής και πολιτισμού γενικότερα, για να μην υπεισέλθουμε και στις υπόλοιπες εκφάνσεις της, που υποτίθεται πως εδώ «δεν» μας απασχολούν.

Όταν η αρχιτεκτονική τυλίγεται κυριολεκτικά σε μια κόλα χαρτί από εκείνους που θέλουν να διαχειρίζονται το δημόσιο πρόσωπό της. Όταν η πρόταση για την πλατεία της Ομόνοιας εξαντλείται στα «προοπτικά που κρύβουν τις υψομετρικές διαφορές», και αποσιωπάται η προσπάθεια επικοινωνίας με την «υπόγεια πόλη» που χαρακτήριζε την αρχική πρόταση. Όταν στο «σώμα» της επάνω θα καλλιγραφηθεί και η Διεύθυνση Κηποτεχνίας του Δήμου Αθηναίων στο πνεύμα των ημερών που θέλει την Αθήνα «πρά-

σινη πόλη». Όταν μετά από αιώνες χρήσης των ντόπιων μαρμάρων, στην πόλη των Αθηνών, αυτά παρακάμπτονται ως ακατάλληλα και «επικίνδυνα για τους πεζούς», σε αντίθεση με τους γρανίτες εισαγωγής που έχουν κατακλύσει την ελληνική αγορά, (βλ. μετρό, αεροδρόμιο), στην περίπτωση της αρχιτεκτονικής πρότασης για την πλατεία στο Σύνταγμα. Όταν για την απόρριψη του πολύχρωμου λθόστρωτου στην αντίστοιχη πρόταση για την πλατεία στο Μοναστηράκι, προβάλλεται η εντελώς εργολαβίστικη δικαιολογία του: «θα πρέπει να προτείνουμε δοκίμα υλικά που θα είμαστε σε θέση να αντικαταστήσουμε όταν προκύψει ανάγκη ύστερα από πέντε ή δέκα χρόνια», και κρίνεται ιστορικά επιβεβλημένη (sic) η πλακόστρωση με πλάκες Καρύστου ή Πηλίου, ...κοινώς «από την Πόλη έρχομαι και στην κορφή κανέλλα».

Μάλλον σε λάθος σχολείο «έμαθα γράμματα». Φαίνεται λοιπόν πως «εκεί» κακώς με διδάξανε πως η αρχιτεκτονική είναι ένας «λόγος», εν προκειμένω σχεδιαστικός που προσπαθεί κάθε φορά να συγκρατήσει μια πληθώρα αντιθετικών τις περισσότερες φορές παραγόντων: την ιστορία, τη μνήμη, τις ανάγκες του «τόπου», και που μ' αυτό τον εξοπλισμό να ικνηλατήσει και να συγκροτήσει το παρόν και ταυτόχρονα να πετάξει και εν τέλει να υπάρξει στο μέλλον. Ένας «λόγος» που να μπορεί να συμπεριλάβει αυτό που είναι ζωντανό και που ταυτόχρονα διαφεύγει. Ένας «λόγος» που να βρίσκεται ακριβώς σε μια διανοητική ένταση αναμονής για ό,τι πρόκειται να συμβεί, αναγνωρίζοντας ότι οι «τόποι» έχουν τη δύναμη και την ικανότητα να προκαλούν τη φαντασία μας.

Υπολείπεται λοιπόν σε «ορθότητα» παιδείας, σύμφωνα με την οποία η μορφή του δημόσιου χώρου οφείλει να είναι «διαφανής», οι καθ' ύλην αρμόδιοι του να έχουν αποσυρθεί, έχοντας γίνει ανενεργοί (με τόσα χτυπήματα «κάτω από τη ζώνη» που έχουν δεχθεί) και τα πάθη να έχουν πλήρως αφαιρεθεί.

Μα τότε «τα έργα στην πόλη» σίγουρα «δεν είναι δικά μου» (ως αρχιτέκτονα), νομίζω όμως, πως ούτε και ως πολίτη με αφορούν πια...

Υ.Γ. Στις 23-3-03 η *Καθημερινή* δίνει επιτέλους «βήμα» και «ονοματεπώνυμο», στους μελετητές των πλατειών Μοναστηρακίου και Ομόνοιας.

Στο εν λόγω δημοσίευμα, υπό τον γενικό τίτλο «Αρχιτεκτονική χωρίς αρχιτέκτονες», ο κ. Καλαντίδης φέρεται να εκφράζει την επιθυμία, «να διοργανωθεί από την ΕΑΧΑ, και σε συνεργασία με το Σύλλογο Αρχιτεκτόνων, ημερίδα με θέμα τους αρχιτεκτονικούς διαγωνισμούς στην Ελλάδα». Μειδίωμα προξενεί η προσπάθεια του προέδρου της ΕΑΧΑ, προφανώς μετά τη συνειδητοποίηση του αποπήματος των επιωθέντων δια στόματός του, «ότι δηλαδή αν άρχιζε τώρα τις διαδικασίες για τη μελέτη των πλατειών δεν θα έκανε τους αρχιτεκτονικούς διαγωνισμούς». Φαντάζεται λοιπόν πως μπορεί να μας πείσει με το στανιό για την «πολιτική ορθότητα» των επιλογών του έχοντας και την κάλυψη του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ;

Σημείωση

1. Κλητικός-η-ο: που είναι σχετικός με την κλήση.

δίπλα: «Soul Operations Rooms»,
Δωμάτια Λειτουργίας Ψυχής, MARINA ABRAMOVIC

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ «Μετασχηματισμοί της ελληνικής πόλης - Σοσιαλιστική θεωρία, προοπτικές και καθημερινή πράξη»
Αθήνα 9-10-11 ΜΑΪΟΥ 2003 - Αίθουσα Τελετών Αρχιτεκτονικής ΕΜΠ

Το συνέδριο διοργανώνεται στα πλαίσια του κύκλου συναντήσεων με αντικείμενο «Αρχιτεκτονική, Πολεοδομία και Επιστημονικός Σοσιαλισμός» που πραγματοποιούνται με πρωτοβουλία του Νέου Κινήματος Αρχιτεκτόνων.

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ

Η οργανωτική επιτροπή του συνεδρίου «ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΟΛΗΣ - σοσιαλιστική θεωρία, προοπτικές και καθημερινή πράξη», αποφάσισε να μην καταφύγει σε χορηγίες από επιχειρήσεις ή το κράτος. Για το λόγο αυτό αποφασίστηκε να ζητηθεί από τους συνέδρους να καταβάλουν δικαίωμα συμμετοχής που ορίστηκε σε 20,00 €. Οι φοιτητές μπορούν να παρακολουθήσουν το συνέδριο (και φυσικά να πάρουν μέρος στο διάλογο) χωρίς οικονομική επιβάρυνση. Έχει ήδη διακηρυχθεί η έμφαση στη

διευκόλυνση ενός ουσιαστικού διαλόγου στα πλαίσια των εργασιών του συνεδρίου. Για την εξυπηρέτηση του στόχου αυτού, οι συνέδριοι θα παραλάβουν κλασέρ (και CD) με τις εισηγήσεις μερικές μέρες πριν την έναρξη του συνεδρίου. Τα κλασέρ θα διατίθενται, μετά την 29η Απριλίου 2003, από τη Γραμματεία και από τόπους που θα ανακοινωθούν εγκαίρως. Για τον ίδιο σκοπό οι εισηγήσεις μετά την παραλαβή τους θα καταχωρίζονται στην ιστοσελίδα του Τμήματος Αρχιτεκτόνων της Πολυτεχνικής Σχολής του ΑΠΘ και θα είναι επίσης διαθέσιμες μέσω σύνδεσης από την ιστοσελίδα της Σχολής Αρχιτεκτόνων του ΕΜΠ. Προκειμένου να διευκολυνθεί η προετοιμασία της απαραίτητης ποσότητας υλικών, όσοι επιθυμούν να συμμετάσχουν στο συνέδριο, παρακαλούνται να το δηλώσουν το συντομότερο δυνατό στη Γραμματεία της οργανωτικής επιτροπής. Το δικαίωμα συμμετοχής μπορεί να καταβάλλεται στη Γραμματεία ή μπορεί να κατατίθεται με δήλωση του ονόματος του καταθέτη στο λογαριασμό 5051-006672-479 της Τράπεζας Πειραιώς (λογαριασμός Κ. Σκλιά).

Την υποχρέωση έκδοσης των πρακτικών του συνεδρίου (όπως και την εν γένει τεχνική στήριξη) έχει αναλάβει το Νέο Κίνημα Αρχιτεκτόνων. Το αν θα απαιτηθεί για την απόκτηση των πρα-

κτικών από την πλευρά των συνέδρων πρόσθετη οικονομική συμβολή επί πλέον του δικαιώματος συμμετοχής, θα εξαρτηθεί από τον αριθμό των συμμετοχών.

Η Οργανωτική Επιτροπή: Βασίλης Γρηγοριάδης, Χρυσούλα Μακράκη, Μαρία Μαντουβάλου, Κώστας Μπαρδάκης, Παντελής Νικολακόπουλος, Κωστής Παπαντωνίου, Άλκης Πρέπης, Γιώργος Σαρηνιάννης, Χρήστος Σελιανίτης, Νίκος Σιαπκίδης, Λευτέρης Τσουλουβής, Σήφης Φανουράκης,

Γραμματεία συνεδρίου: υπεύθυνος Κώστας Σκλιάς, Δαφνομήλη 49Α, 11471-Αθήνα, τηλέφωνα: 210 3641127 ή 097 7993824, e-mail: sklias_k@gnto.gr.

ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΜΕΙΖΟΝΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ, «Πολιτισμική Σύγκλιση και Ψηφιακή Τεχνολογία»

Το Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού υπό την αιγίδα του Υπουργείου Πολιτισμού, πραγματοποιεί Συνέδριο στις 15-17 Μαΐου 2003 στην Αίγλη Ζαπτείου με τίτλο «Πολιτισμική Σύγκλιση και Ψηφιακή Τεχνολογία».

Η θεματολογία που θα αναπτυχθεί στο Συνέδριο αφορά:

– Στην ψηφιοποίηση του παρελθόντος (ηλεκτρονικά αρχεία, βάσεις δεδομένων, προγράμματα ψηφιοποίησης κειμένων, εικόνες και ήχου, δικτυακοί τόποι, ψηφιακές παραγωγές, ηλεκτρονικές εκδόσεις) και στην ψηφιακή τεχνολογία στις εθνικές γλωσσικές «κουλτούρες» (νέα μέσα και ευρωπαϊκή πολιτισμική ενότητα, νέα μέσα και γλωσσική-πολιτισμική διαφορετικότητα στην ενωμένη Ευρώπη, πολιτισμοί της γραφής και «προφορικότητα» στο περιβάλλον των νέων μέσων).

– Στους πολιτισμικούς φορείς, τα μουσεία και τους χορηγούς, ειδικότερα στην καταγραφή και διαχείριση των συλλόγων, στην εμπειρία και συμμετοχή των μουσείων στα εθνικά-ευρωπαϊκά προγράμματα, στη συμβολή των νέων τεχνολογιών στην πολιτισμική επικοινωνία και στον εκπαιδευτικό ρόλο των μουσείων και, τέλος, στη συμβολή της χορηγίας στην ανάδειξη και διάδοση της πολιτιστικής κληρονομιάς.

– Στις νέες μορφές αντίληψης και αναπαράστασης του χώρου (τριδιάστατες αναπαραστάσεις, εικονική πραγματικότητα, ψηφιακή κίνηση, διαδραστικότητα), στις νέες τεχνολογίες ως μέσα διαμόρφωσης του χώρου (αρχιτεκτονικού, πολεοδομικού, γεωγραφικού) και στις τεχνολογικές απαιτήσεις για τη διαμόρφωση της απεικόνισής του.

Δικαίωμα συμμετοχής
Κανονικό: 50 ευρώ
Φοιτητικό: 30 ευρώ

Το δικαίωμα συμμετοχής περιλαμβάνει:
- Συμμετοχή στην Εναρκτήρια Τελετή και στη Δεξίωση Υποδοχής
- Παρακολούθηση όλων των εργασιών του Συνεδρίου
- Μετάβαση στον «Ελληνικό Κόσμο» από την Αίγλη με επιστροφή
- Γεύμα στον «Ελληνικό Κόσμο»
- Υλικό του συνεδρίου
- Τελικό Πρόγραμμα και βιβλίο Περιλήψεων Ομιλιών
- Πιστοποιητικό Συμμετοχής
- Καφέ, αναψυκτικά στη διάρκεια των διαλειμμάτων του Συνεδρίου

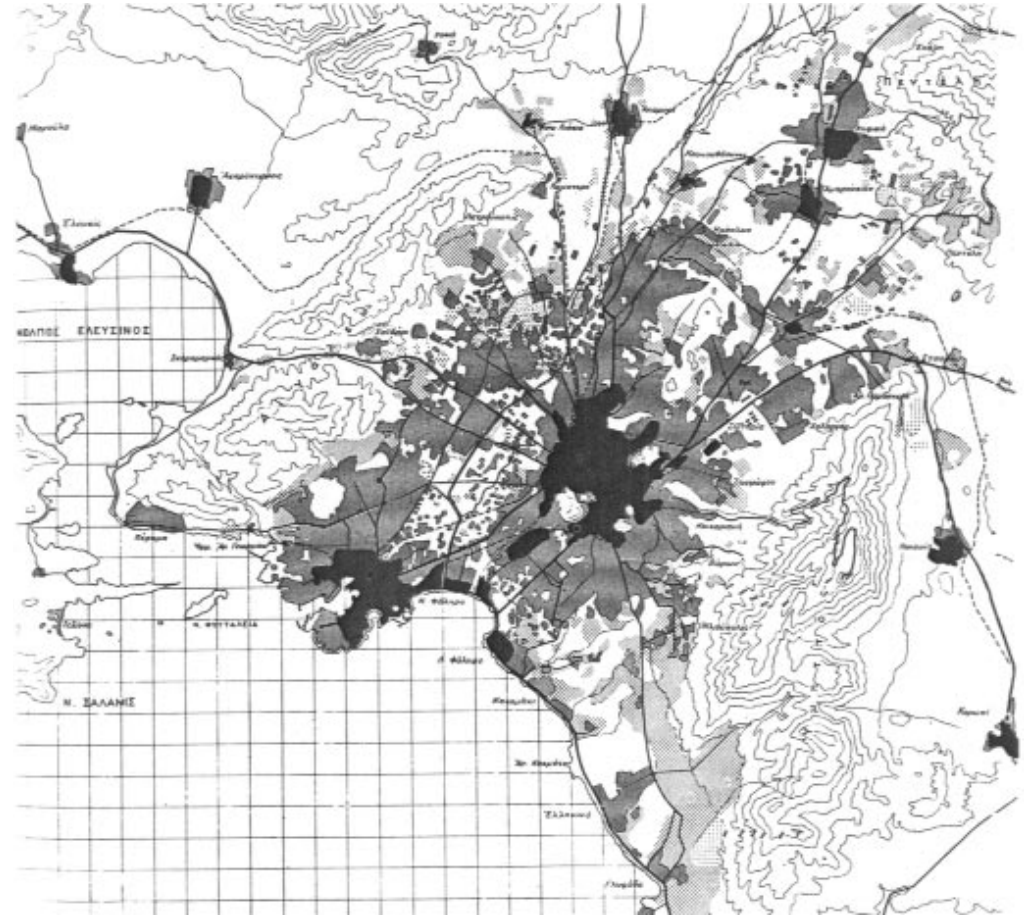
Εγγραφές θα γίνονται δεκτές στη Γραμματεία Οργάνωσης του Συνεδρίου (Erasmus Conferences Tours & Travel AE) μέχρι τις 14/05/03. Μετά τις 15/05/03 εγγραφές θα γίνονται δεκτές μόνο στη Γραμματεία που θα λειτουργεί στο συνεδριακό χώρο. Γλώσσα Συνεδρίου

Η επίσημη γλώσσα του Συνεδρίου θα είναι η ελληνική. Θα παρέχεται ταυτόχρονη μετάφραση στα αγγλικά κατά τη διάρκεια των ομιλιών.

διαγωνισμός

Πλατεία Εθνικής Αντίστασης Ηλιούπολης

Ένας Δημόσιος Χώρος, ένα νέο Κέντρο Πόλης

Η διαμόρφωση μίας κεντρικής πλατείας σε ένα δήμο της μητροπολιτικής Αθήνας αποτελεί:

- Μία συνεισφορά στον ορισμό και την υλοποίηση του δημόσιου χώρου,
- Μία χειρονομία στην προσέγγιση του χώρου αυτού με αρχιτεκτονικούς όρους για τη μορφοποίησή του.

Η πολιτική μας επιλογή θέλει την πλατεία να ορίζεται από ένα δημόσιο χώρο, ανοικτό, του οποίου το μέγεθος να αποτελεί το κύριο σημείο αναφοράς κατά την αναγνώρισή της.

Τα παραπάνω αποκτούν ιδιαίτερη σημασία στην περίπτωση της πλατείας Εθνικής Αντίστασης στο Δήμο της Ηλιούπολης. Εδώ, με τον όρο πλατεία περιγράφεται εκ των πραγμάτων ένα κέντρο πόλης, ατελώς εκφρασμένο έως σήμερα, του οποίου η τοπική κοινωνία, με ενστάσεις και αντιφάσεις αναζητά τη χωρική υλοποίηση και μορφολογική σηματοδότηση.

Στην παρέμβασή μας κύρια επιδίωξη είναι ο δημόσιος χώρος να λειτουργήσει ως τόπος συλλογικής πρακτικής και η ταυτότητά του να διεκδικείται και να αναδεικνύεται συνεχώς μέσα από τις δράσεις των συμμετεχόντων.

Αρχιτεκτονικοί χειρισμοί

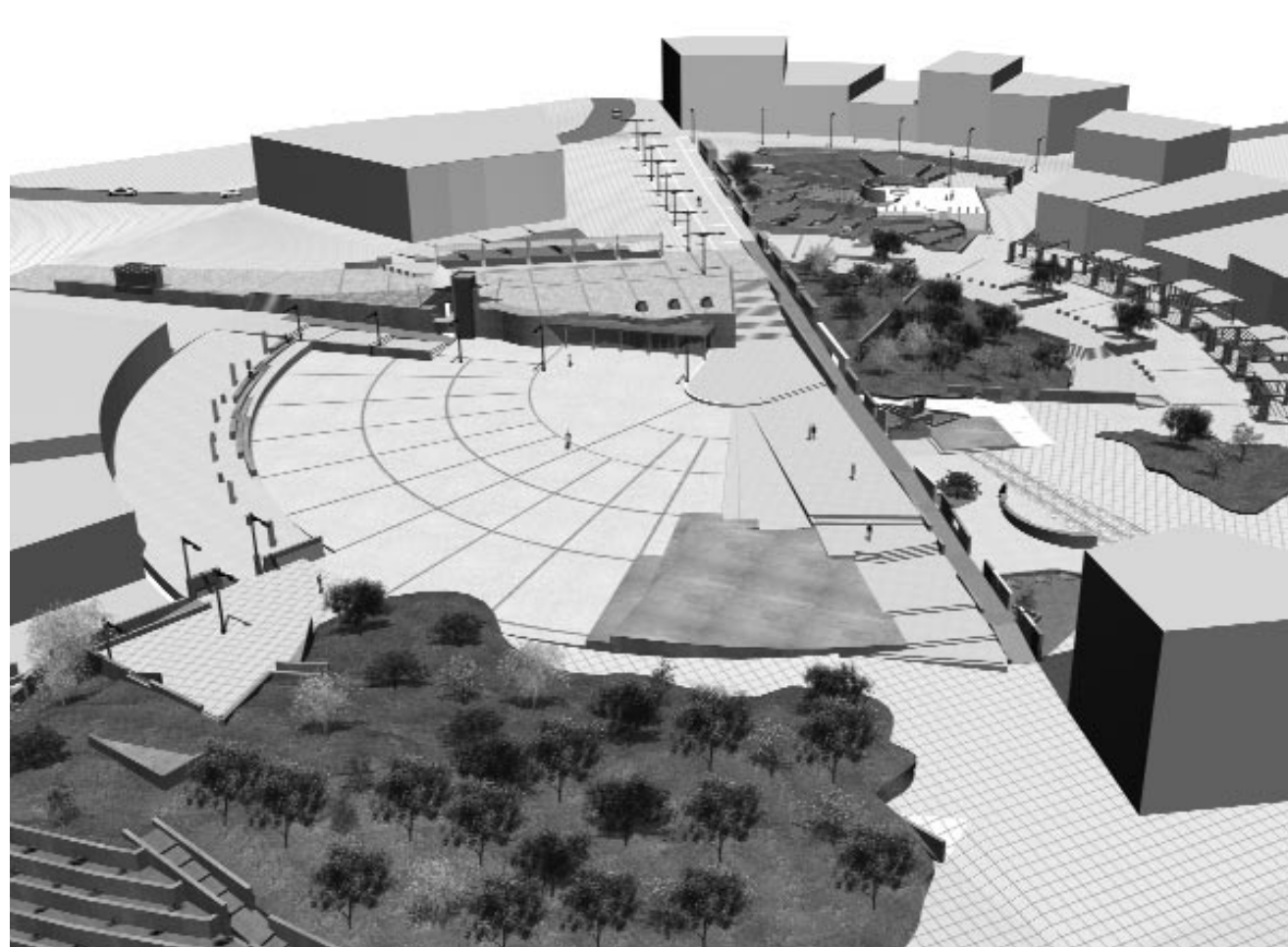
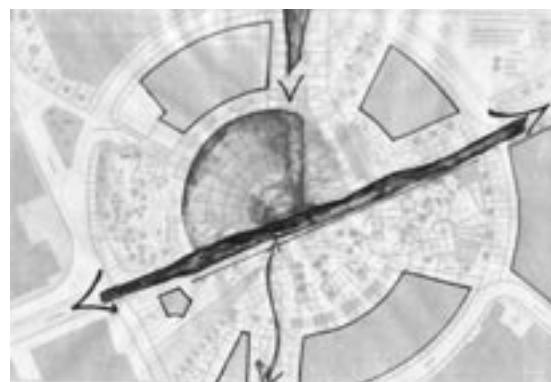
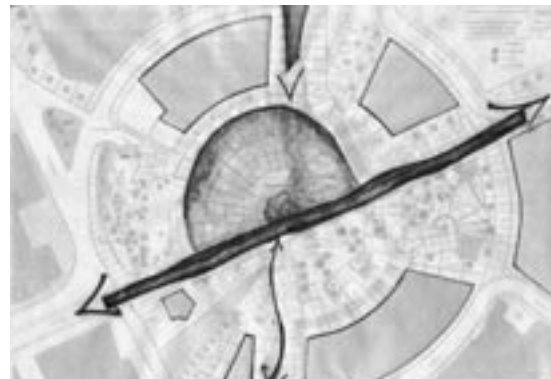
Περνώντας στη σχεδιαστική απόδοση αυτών των ιδεών, επιλέγεται η ικονογράφηση περιοχών με δυνατότητα πολλαπλών δραστηριοτήτων.

Μελετητές:

Γιώργος Πατρίκιος, Γιάννης Πυλούρης, Άννα Σάπικα, αρχιτέκτονες

Συνεργάτης:

Κώστας Κουρής, αρχιτέκτων

Ο κεντρικός δημόσιος χώρος ορίζεται μέσα από την υπενθύμιση του κυκλικού ορίου της πλατείας με την επεξεργασία σχημάτων μεγάλων επιφανειών. Αρθρώνεται στην τομή της γραμμής βουνού-θάλασσας (άξονας Ανατολής-Δύσης) και της επίπεδης κίνησης προσέγγισης της πλατείας στον άξονα Βορρά-Νότου.

Η υλοποίησή του, με την επεξεργασία των υφιστάμενων κλίσεων οργανώνει δύο επίπεδα αναφοράς. Ένα ευρύ στο κάτω τμήμα (κεντρικό, με αμφιθεατρική χάραξη) και ένα σε ψηλότερη στάθμη που αποτελεί το «μπαλκόνι» προς την ίδια την πλατεία, την πόλη και τη θάλασσα.

Στην επαφή των δύο επιπέδων δημιουργείται ένας εσωτερικός χώρος πολιτιστικών δραστηριοτήτων, σε άμεση σχέση με τον κεντρικό υπαίθριο και τα τεκταινόμενα σ' αυτόν.

Ο άξονας Ανατολής-Δύσης διασχίζει την πλατεία δημιουργώντας μια συνεχή γραμμή με διαφοροποιημένες κλίσεις που εισάγουν κλίμακες έντασης και χαλάρωσης στην κίνηση των πεζών. Στην παρεία του άξονα η γραμμή ανάβασης συντίθεται από ενιαία ράμπα ομαλής κλίσης και ορίζεται από ένα τοίχο με μεταβαλλόμενο ύψος, ασυνέχειες στη γραμμική ανάπτυξή του και διαφοροποιήσεις στα υλικά του.

Ο χειρισμός του φυσικού στοιχείου

Από την άλλη πλευρά του τοίχου, σε μία χειρονομία με συνθετικό και συμβολικό χαρακτήρα, αρθρώνονται οι φυσικές διαμορφώσεις.

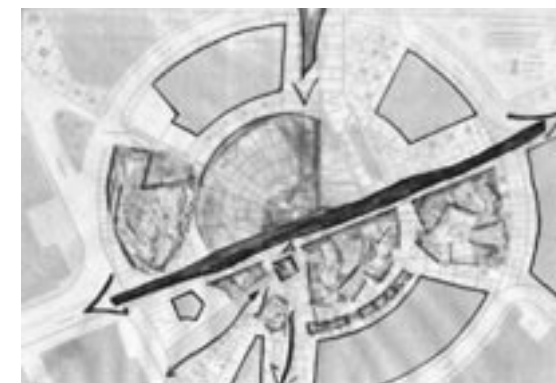
Η πλατεία αναπτύσσεται στους πρόποδες του Γυμψτού. Αυτό το καλυμμένο και δομημένο φυσικό στοιχείο θέλουμε να αποκαλύψουμε και να το διαχειριστούμε με τρόπο που να σχολιάζει την αντίληψη του «φυσικού» μέσα από τα πολιτισμικά πρότυπα.

Το έδαφος αποκαλύπτεται ως συνέχεια του ορεινού όγκου, με τη μορφή τομής στις δαπεδοστρώσεις. Ταυτόχρονα εμβολίζεται από γεωμετρικά σχήματα που αναφέρονται σε επιφάνειες στάσης και κίνησης.

Στην περιοχή που επιλέγεται να τοποθετηθεί το Μνημείο Εθνικής Αντίστασης, πολύ κοντά στο κέντρο της σύνθεσης, το φυσικό έδαφος εμφανίζεται ως μία ασυνέχεια της πλακόστρωσης. Ένα δυναμικό στοιχείο πλακόστρωσης τονίζει τη σύνδεση του Μνημείου με το Μουσείο.

Ο παιδότοπος σηματοδοτείται από ένα γεωμετρικά ορισμένο κεντρικό τμήμα που αγκαλιάζεται από φυσικό έδαφος, διαμορφωμένο σε αναβαθμούς. Οι φυσικές διαμορφώσεις στήνονται σαν παιχνίδι γύρω από τον κεντρικό χώρο αναφοράς.

Ο τεχνητός λόφος στο δυτικό όριο της πλατείας υψώνεται ως φράγμα στην κυκλοφορία και τους ήχους της πόλης. Λειτουργεί ως επέκταση του κεντρικού δημόσιου χώρου στο φυσικό έδαφος. Ταυτόχρονα δημιουργεί ένα νέο σημείο θέασης της ίδιας της πλατείας αλλά και του ευρύτερου οριζοντί της του Γυμψτού. Στα «σωθικά» του, ένα δημοτικό καφενείο απευθύνεται στους χρήστες του δημόσιου χώρου.

Η πλατεία Εθνικής Αντιστάσεως είναι η κεντρικότερη και σπουδαιότερη πλατεία της Ηλιούπολης.

Η απόφαση πεζοδρόμησης του περιμετρικού δρόμου, η ιεραρχημένη σήμανση των εισόδων σ' αυτή, αλλά και η αξιοποίηση των παράπλευρων χώρων της, είναι τα σημεία που χαρακτηρίζουν τη μελέτη.

Η απαίτηση για δημιουργία σταθμού στάθμευσης 300 θέσεων μας κατευθύνει στη δημιουργία 2 υπογείων, με τρόπο ώστε να επιτυγχάνεται η μικρότερη δυνατή εκσκαφή.

Το σύνολο αντιμετωπίζεται μέσα από ένα πλαίσιο ενιαίων χαράξεων. Αυτές απορρέουν από το κυρίαρχο κυκλικό σχήμα της πλατείας. Η ημιτονική χάραξη είναι συνάρτηση της καθλωτικής θέας που έχει κανείς αντικρίζοντας από την πλατεία το γυμνό όγκο του Υμηττού και την ένταση με την οποία περιγράφεται η οριογραμμή του.

Η επέμβαση, επιδιώκει τη δημιουργία χωρικών ενότητων με ποιότητες που να συνθέτουν ιδιαίτερες «χωρογραφίες», προάγοντας έτσι λειτουργίες που θα χαρακτηρίζουν κάθε υποπεριοχή παρέμβασης.

Μελετητές:

Μανώλης Βότσας, Φίλιππος Γεροντάκης, Ιουλίτσα Δρούγα, αρχιτέκτονες

Συνεργάτες:

Αντώνης Κρασάς, αρχιτέκτων· Κατερίνα Γκόλτσιου, γεωπόνος-φωτοτέχνης

• Είσοδος Ειρήνης & Βενιζέλου

Η βασική κεντρική είσοδος στην περιοχική επέμβαση, η δε σήμανσή της γίνεται με ένα στοιχείο –μετ. στέγαστρο–, που κατευθύνει το χρήστη.

• Η «πάνω» πλατεία

Οι τρεις κεκλιμένες επιφάνειες με δάπεδα ειδικής επεξεργασίας αλλά και με την ιδιομορφία της μορφολογίας τους, προσφέρουν άπειρες δυνατότητες αξιοποίησής τους. Στις παρειές των επιφανειών σχηματίζονται ελαφρά ανυψωμένες τριγωνικές επιφάνειες.

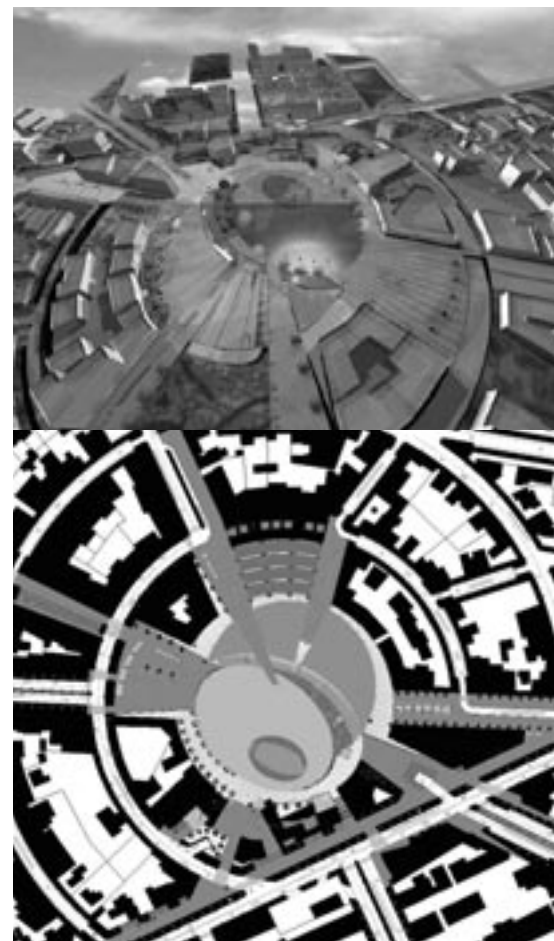
• Κεντρικός χώρος

Ο κεντρικός αυτός χώρος αντιμετωπίζεται ως μία διευρυμένη κυρτή ενότητα, η οποία δεν αναλώνεται σε ζώνες κίνησης, καθιστικών, αλλά λειτουργεί ενιαία και δέχεται αβίαστα τις λειτουργίες.

Είναι ο χώρος όπου οραματιζόμαστε ότι πραγματοποιούνται συναυλίες, συγκεντρώσεις, πολιτιστικά δρώμενα που συσχετίζονται με την ύπαρξη του Θερινού σινεμά, το Μουσείο Εθνικής Αντίστασης και την πρότασή μας για επαναλειτουργία του Χειμ. Δημοτικού Κινηματογράφου.

• Αναψυκτήριο, Άξονας Μ. Αντύπα, περιοχή Μνημείου

Η περιοχή που βρίσκεται το μνημείο αναδιαμορφώνεται στο σύνολό της. Η πλατεία αποκτά σε αυτή την περιοχή ένα μπαλκόνι θέας και ένα νέο αστικό μέτωπο από την περιοχική του πεζοδρόμου. Διαμορφώνονται προσβάσεις προς το ανώτερο επίπεδο και προς το αναψυκτήριο.

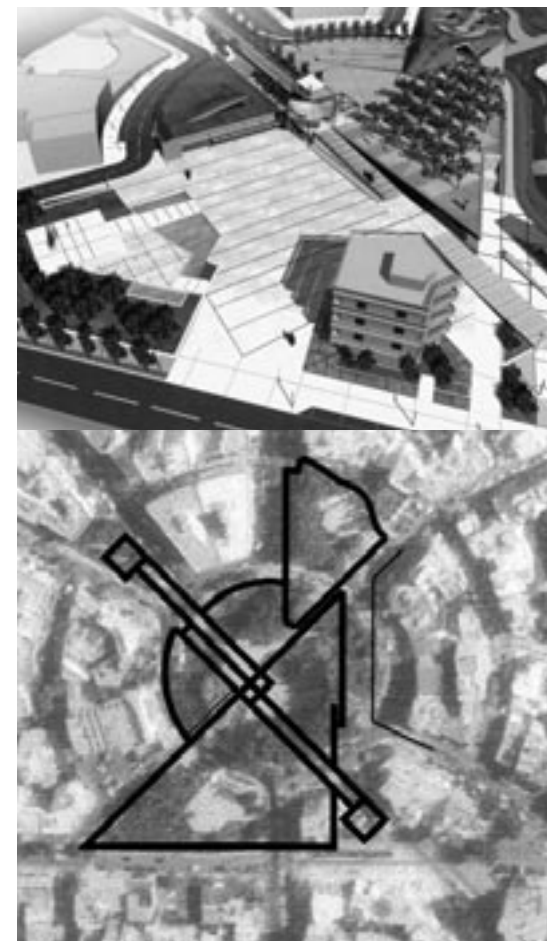

Η πλατεία Εθνικής Αντίστασης σήμερα, εκτός από την πρόδηλη αισθητική υποβάθμισή της, αδυνατεί να λειτουργήσει σαν ένα σημαντικό κέντρο αναψυχής, συνεύρεσης και επικοινωνίας. Με τη λύση που προτείνεται, στόχος είναι να επιτευχθούν οι παραπάνω δυνατότητες και η πλατεία να αποτελέσει ένα νέο πόλο έλξης τοπικής και υπερτοπικής σημασίας και αφετηρία για να επαναποκτήσουν οι πολίτες της περιοχής τη διάσταση της αστικότητας που τώρα τόσο λείπει.

Η κεντρική ιδέα της λύσης, είναι η διαμόρφωση ενός υπαίθριου συγκροτήματος- πλατείας που να συντίθεται κατ' αρχήν από δύο βασικά σχήματα:

- ένα κυρίαρχο τριγωνικό σχήμα στο οποίο ενσωματώνεται και το μνημείο Εθνικής Αντίστασης και
- ένα ημικυκλικό σχήμα που αποτελεί αναφορά στα υπάρχοντα κυκλικά μέτωπα των γειτονικών οικοδομικών τετραγώνων.

Το κυρίαρχο τριγωνικό σχήμα αποτελεί το βασικό ενοποιητικό στοιχείο της σύνθεσης, ενώ αυτό και το συναρτημένο σε αυτό ημικυκλικό σχήμα «σχίζονται» το καθένα σε δύο τμήματα με διαφορετικές στάθμες από μία γραμμική πορεία με κατεύθυνση ΒΔ προς ΝΑ που συνδέει τις οδούς Ειρήνης και Ελ. Βενιζέλου, με τα διάφορα επίπεδα της πλατείας και καταλήγει σε κομβικό σημείο που οδηγεί ή στο μουσείο Εθνικής Αντίστασης ή στις παρακείμενες λεωφόρους.

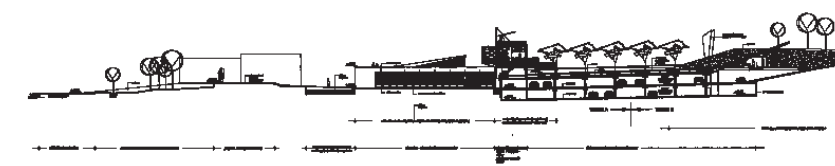
Η γραμμική αυτή πορεία αποτελεί με το αρχικό τριγωνικό σχήμα ένα δεύτερο εξίσου σημαντικό ενοποιητικό στοιχείο ή τη «ραχοκοκαλιά» της σύνθεσης.

Η πλατεία είναι προσπελάσιμη από διάφορα κομβικά σημεία. Το χαμηλότερο και μεγαλύτερο επίπεδο του τριγωνικού της σχήματος περιλαμβάνει το μνημείο Εθνικής αντίστασης και είναι χώρος για αστικές δραστηριότητες που συνδυάζεται με πολλαπλό ψυχαγωγικό κέντρο αναψυκτήριο. Στο υψηλότερο επίπεδο διαμορφώνεται ενιαίος χώρος σχολής και αναψυχής σκιασμένος με υψικόρμα δέντρα. Στο βόρειο επίπεδο που εντάσσεται στο ημικυκλικό τμήμα της σύνθεσης, επίπεδα και αναβαθμοί με ελεύθερα σχήματα προσφέρονται για ποικίλες δραστηριότητες πολιτιστικές και ψυχαγωγικές.

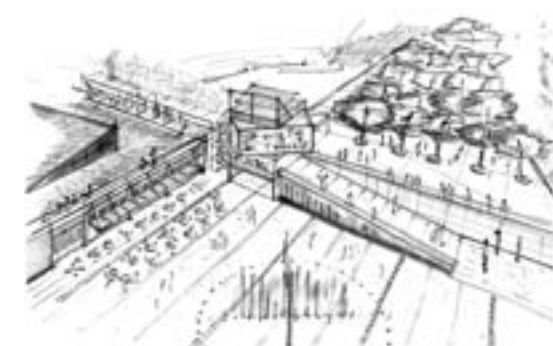
Χαρακτηριστικό στοιχείο στο κέντρο της πλατείας αποτελεί πολυεπίπεδη μεταλλική κατασκευή με video-wall που είναι ταυτόχρονα και το «εστιακό σημείο» όλης της σύνθεσης, ενώ τα επίπεδά της προσφέρονται για σχολή και παρατήρηση της ενδιαφέρουσας θέας προς τη θάλασσα και τον Υμηττό.

ΤΟΜΗ Α-Α

ΤΟΜΗ Β-Β - ΤΜΗΜΑ Α

Μελετητές:

Σπύρος Ρογκάν, Μαρία Κωστάκη, Γεωργία Γιαννοπούλου, αρχιτέκτονες

Σύμβουλοι:

Δρ. Δημήτρης Μπαϊρακτάρης, πολιτικός μηχανικός· Τριέδρος Μελετητική ΕΠΕ (Α. Μίχας-Σ. Κολοκοντές-Ν. Νιάρχος), σύμβουλοι ηλεκτρομηχανολογικών· Δρ. Διονύσιος Ευθυμιάτος, σύμβουλος ηχοτεχνικών

Στην αρχιτεκτονική σύνθεση δημόσιων αστικών υπαίθριων χώρων, ο κειρισμός του κενού και ο επαναπροσδιορισμός της υφιστάμενης δομημένης πραγματικότητας, αποτελούν χαρακτηριστική σημασία. Το κτισμένο περιβάλλον, αποτελεί το υλικό και νοηματικό υπόβαθρο όπου εγγράφεται διαλεκτικά η νέα σύνθεση. Ως προς τη λειτουργία, το αίτημα συνίσταται κυρίως στην ανίνευση και το μετασχηματισμό των δράσεων οικειοποίησης του χώρου, καθώς και στον εμπλουτισμό τους. Στόχος είναι η απόδοση της νέας ταυτότητας.

Ως εκ τούτου, ορισμένες έννοιες υπεισέρχονται με ειδική βαρύτητα:

- Το (αστικό) τοπίο. Η ιστορία. Η μνήμη.
- Η αντιστοιχία γεωμετρίας και υλικότητας.
- Τα όρια.
- Η κατακόρυφη διάσταση.
- Οι αναλογίες και η κλίμακα.
- Η αντιληπτική ποιότητα – η ατμόσφαιρα.
- Οι χωρικές και χρονικές μεταμορφώσεις.

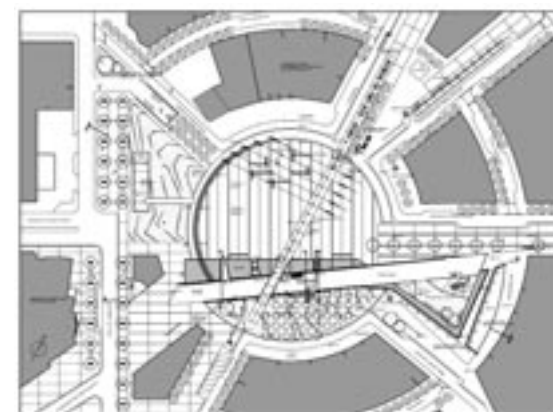
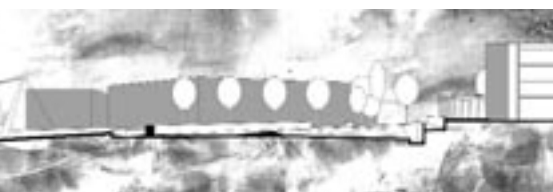
Η κεντρική ιδέα αναφέρεται στη σχέση του δρόμου με την

πλατεία: Η πλατεία περιέχει το δρόμο – ο δρόμος εξελίσσεται σε πλατεία.

Προτείνεται ένα σύνολο συνεκτικό, με σαφήνεια γεωμετρική, χωρική και υλική που περιέχει επιμέρους τόπους που συμβάλλουν στην απόδοση φυσιογνωμίας. Διατηρούνται και αναπλάθονται – το Ηρώο, η παιδική χαρά και τα αναψυκτήρια, ως στοιχεία που εξασφαλίζουν χωρικές και νοηματικές σχέσεις συνέχειας της πρότασης με το παρελθόν. Παράλληλα, δημιουργούνται νέοι τόποι, με νέες σημασίες και δυνατότητες: το Όρυγμα, το Νερό, το Αλσύλλιο, το Στέγαστρο, η Οροφή της πλατείας.

Οι γραμμικοί άξονες που διασχίζουν την πλατεία, οργανώνουν τη σύνθεση, συνδέουν αντιπροσωπευτικά σημεία της πόλης και υπογραμμίζουν αντιληπτικά την παρουσία και τη συμμετοχή στο τοπίο του ορεινού όγκου του Υμηττού, αλλά και της θάλασσας του Σαρωνικού. Το κύριο επίπεδο αναφοράς της πλατείας αναμένει το διάλογο με ένα σημαντικό δημόσιο κτίριο που προτείνεται στη θέση του σημερινού σουπερ μάρκετ (σε οικόπεδο ιδιοκτησίας του δήμου).

Σ' όλη της την έκταση η προτεινόμενη πλατεία είναι προσεγγιστική από άτομα μειωμένης κινητικότητας. Ο υπόγειος χώρος στάθμευσης (με 265 θέσεις), σε ένα επίπεδο και με σχεδόν ισόπεδη πρόσβαση, είναι το ίχνος του σχήματος του υπερκείμενου μη φυτεμένου τμήματος της πλατείας.

Μελετητές:

Αργύρης Ρόκας, Κατερίνα Ανδρίτσου, Έβελυν Γαβρίλου, Αγγελική Κωνσταντινίδη, Ιωάννα Σπανού, Γιώργος Τσολάκης, αρχιτέκτονες

Ειδικό Σύμβουλο:

Σουζάνα Ανδρίτσου, δασολόγος-περιβαλλοντολόγος· Κιρπότην-Βασιωνίτη-Βροχίδη Ο.Ε., πολιτικός μηχανικός· Θάνος Βλαστός, συγκοινωνιολόγος, επίκ. καθ. ΕΜΠ

ΗΛΙΟΥΠΟΛΗ: Ηλίου τόπος – Γραμμική ανασύνθεση

Η πρόταση της ομάδας μελέτης για την ανάπλαση της κεντρικής πλατείας της Ηλιούπολης βασίστηκε σε μια συνολική πολεοδομική παρέμβαση, που αφορά τόσο την ιεραρχημένη χωροθέτηση λειτουργιών, όσο και τις επιμέρους διαμορφώσεις ενός τόσο ζωτικού για την πόλη ελεύθερου χώρου. Κύριοι άξονες της σύνθεσης είναι οι καθαρές γραμμές, ο διάλογος ανάμεσα σε μικρή και μεγάλη κλίμακα, ο συνδυασμός φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος και η εικαστική διάθεση.

Ο χώρος μελέτης για εμάς επεκτάθηκε και στο σύνολο του ελεύθερου χώρου γύρω από την πλατεία, καταργώντας το αυστηρά κεντρομόλο σχήμα της. Ένα σύστημα λωρίδων και ζωνών εξυπηρετεί την οργάνωση των περιοχών και των λειτουργιών που ενθαρρύνονται σε αυτές. Η κυρίως πλατεία ορίζεται από ένα ελαφρώς βυθισμένο ορθογώνιο στο οποίο καταλήγει ο βασικός άξονας κυκλοφορίας των πεζών, η Σ. Βενιζέλου, που ενώνει το Δημαρχείο με το Μουσείο στον άξονα Βορρά-Νότου. Παραπλεύρως αναπτύσσονται πλατώματα και ζώνες κίνησης ή φύτευσης που ακολουθούν τη φυσική κλίση της περιοχής και παραλαμβάνουν λειτουργίες αναψυχής και ανάπαυσης. Μια εναέρια διαδρομή γεφυρώνει την κυρίως πλατεία, λειτουργώντας ως εστία δρώμενων. Βρίσκεται στη συνέχεια της κίνησης που πηγάζει από τη διαμόρφωση της αφετηρίας Μ.Μ.Μ. και του δημοτικού αναψυκτηρίου, στη συμβολή των οδών Ε. Βενιζέλου και 17 Νοεμβρίου. Στο ψηλότερο τμήμα της πλατείας προτείνεται η διαμόρφωση κερκίδων και

μικρής υπαίθριας σκηνής, ενώ στο νοτιότερο δημιουργείται μια έξαρση του τοπίου, που δέχεται το μνημείο Εθνικής Αντίστασης και προσφέρει απρόσκοπτη θέα τόσο στον Υμηττό όσο και στον Αργοσαρωνικό. Το κατακόρυφο μέτωπο προς τη Μ. Αντύπα αυτής της έξαρσης, σηματοδοτεί την είσοδο του υπόγειου Garage και ανασυνιστά το αστικό μέτωπο.

Σε μια προσπάθεια βιοκλιματικής προσέγγισης χρησιμοποιήθηκε η πορεία του νερού και η προεκτική επιλογή της φύτευσης για τη διαμόρφωση μικροκλίματος και ηχοφραγμάτων. Ακόμα ένα σημαντικό συνθετικό εργαλείο υπήρξε για εμάς η εικαστική παρέμβαση σε δύο κλίμακες. Η μεγαλύτερη περιλαμβάνει δύο γλυπτά-τοπόσημα στην είσοδο και την έξοδο της πλατείας εμπνευσμένα από τον «Ηλίου Τόπο». Η μικρότερη αφορά παιχνίδια-αντικείμενα που σηματοδοτούν τις επιμέρους λειτουργίες. Το προγραμματικό πλαίσιο της πρότασής μας περιλαμβάνει στάδια υλοποίησης που κάνουν το έργο όχι μόνο οικονομολογικά εφικτό, αλλά δίνει στους κατοίκους την ευκαιρία να το αποδεχθούν, να το βιώσουν, και γιατί όχι, να προκαλέσουν την ευελιξία του, προκειμένου να ανταποκρίνεται κάθε φορά στις νέες ανάγκες τους.

Μελετητές:

Ιφιγένεια Λολοπούλου, Γιώργος Μπουρολιάς, Πελαγία Τσιλαλή, Ερατώ Κουτσουδάκη, αρχιτέκτονες

Συνεργάτης:

Μαρία-Ηλέκτρα Σκαμνάκη, αρχιτέκτων

Ειδικό Σύμβουλο:

Γ. Χρήστου & Συνεργάτες ΕΠΕ, Αλέξανδρος Χρήστου, πολιτικός μηχανικός· Μέθοδος Τεχνική ΑΕ, Γιάννης Μάμας, συγκοινωνιολόγος· Παναγιώτης Σαραντάκος, μηχανολόγος μηχανικός· Σπύρος Φλεβάρης, γεωπόνος· Χάρης Λαλής, γλύπτης

Στόχος του σχεδιασμού

είναι η δημιουργία ενός «ζωντανού» αστικού πυρήνα: η εμφάνιση του δημόσιου και συμβολικού χαρακτήρα του χώρου, η έκφραση της δύναμης του εδάφους προς όφελος επανένταξης και επαναπροσδιορισμού του αστικού τοπίου, η παρουσία του νερού και του πρασίνου στην καθημερινή ζωή της πόλης. Η πλατεία από αστικό επίπεδο κενό θα μετασχηματιστεί σε μια «δομική κοιλότητα» συγκροτώντας ένα υπαίθριο δημόσιο πυρήνα κοινωνικών σχέσεων και δραστηριοτήτων.

Μεταβαίνουμε από το σημερινό επίπεδο με τη χρήση των νόμων της γεωμετρίας σε μια κοιλότητα. Η υποταγή του χώρου σε γεωμετρικούς κανόνες συσχετίζεται και παρομοιάζεται με την αντίστοιχη υποταγή των μελών της κοινότητας στους σύνθετους κώδικες και κανόνες της πολιτείας που αποσκοπούν στην ομαλή λειτουργία του συνόλου.

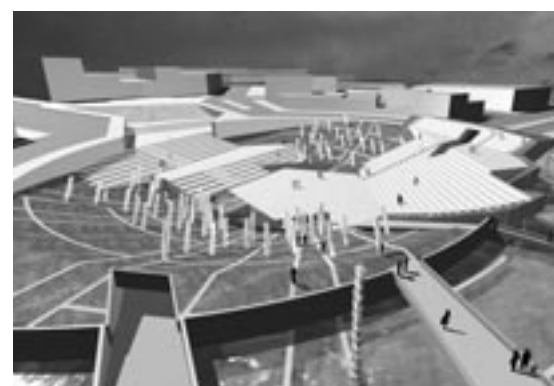
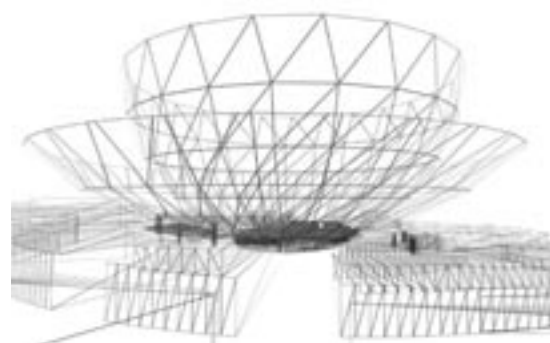
Η γεωμετρική μορφολογία του χώρου προκύπτει από την αλληλοτομία δύο σφαιρών με διαφορετικά γεωμετρικά κέντρα η κάθε μία. Το κέντρο της εξωτερικής σφαίρας σε ορθή

προβολή συμπίπτει με το γεωμετρικό κέντρο της περιφέρειας της πλατείας. Το σημείο της ορθής προβολής του κέντρου της εσωτερικής σφαίρας ορίζεται από το κέντρο βάρους ενός ισόπλευρου πενταγώνου.

Η κοίλη επιφάνεια της πλατείας αποτελεί την ανώτερη εξωτερική επιφάνεια των μη κοινών μερών που προκύπτουν από την αλληλοτομία των δύο σφαιρών.

Η κοιλότητα αποτελεί το κέντρο των επάλληλων «στρώσεων» της σύνθεσης. Τα συνθετικά μέρη αναπτύσσονται με ένα χαρακτηριστικό ξεδίπλωμα πάνω αλλά ακόμα και κάτω από την επιφάνειά της. Διατηρείται έτσι ένας κοινός γεωμετρικός νόμος που συνδέει όλες τις φάσεις επεξεργασίας και υλοποίησης των επιμέρους τμημάτων μεταξύ τους.

Στις έντονες κτιριακές εξοχές του αστικού τοπίου αντιπαράβάζεται το εσώγλυφο του δημόσιου χώρου της πλατείας. Ο βασικός μετασχηματισμός του χώρου αφορά τη μετατροπή του οριζοντίου επιπέδου. Η πλατεία αποκτά μια νέα δομή και όχι απλώς μια νέα μορφή.

Μελετητές:

Αναστασία Τοπαλιάν, Αλέξανδρος Βιτζηλαίος, αρχιτέκτονες